

EINO PALOLA

LOMPAKON VOIMALLA

ROMAANI

HELSINGISSÄ

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Kustannusosakeyhtiö Otavan
kirjapaino, Helsingissä, 1929

I.

HARMINSA KULLAKIN.

Rakennusmestari Juho Salminen oli kovin pahal-
la, hiukan katkerallakin tuulella, kun hän ajoi autol-
laan alkukesän illan viiletessä kohti Helsinkiä. Häntä
harmitti ja hänen sisällään kuohahteli aina vähän vä-
liä niin, ettei ohjaaminenkaan oikein tahtonut luon-
nistua ja iso kone jätti jälkeensä hiukan kiemurtele-
van jäljen. Väliin hän taas jarrutti juuri mäen alla ja
saattoi taas toisinaan tasaisella maalla äkkiä päästää
kaasua koneeseen niin paljon, että koko auto aivan
kuin hypähti ja ohjaajalta oli melkein päästä kirous,
kun äkillinen nykäys retkautti häntä taaksepäin istuimella. Kuitenkin hän oli hyvin tottunut automies,
tunnettu hyväksi ja taitavaksi ohjaajaksi, joka ym-
märsi koneita ja tiesi kaikki ajamisen salaisuudet.

Tämä olikin jo hänen kolmas autonsa. Niitä oli tul-
lut uusia ja aina parempia, sitä mukaa kuin lompak-
ko povitaskussa oli pyöristynyt. Hän muisti mainios-
ti sen päivän, jolloin hän oli hankkinut ensimmäi-
sen Fordinsa. Ylpeä hän oli silloin ollut, ajellut pitkin
katuja ja ajatellut itsekseen, että kaikki ihmiset seu-
railivat kadehtien hänen menoaan. Se toinen oli ol-

lut Buick, iso ja voimakas vaunu, ja nyt, ihan näinä päivinä, hän oli saanut tämän Packardin. Se oli saavutus, melkein yhtä suuri saavutus kuin sen ensimmäisen Fordin hankkiminen, ja Salminen oli nyt ainakin yhtä ylpeä ja mielissään ja tahtoi taas herättää kaikkien huomiota, päästä puhumaan autoista yleensä ja omastaan erikoisesti. Hän oli ihastunut siihen melkein lapsellisesti, kuin poikanen uuteen puuhevoseen. Hän ei tahtonut yölläkään saada sitä mielestään ja pyyhki ja laitteli sitä päivällä yhtä mittaa. Se oli vasta kone, se! Kuin pitkän kehityksen päätepiste, palkinto kestetyssä kilpailussa.

Mutta kaikesta huolimatta oli Salminen nyt pahalla tuulella. Hän oli käynyt vuokralaisensa, tohtori Pajulan, kesähuvilalla vieraisilla. Ei hän varsinaisesti kuulunut tohtori Pajulan tuttaviiin eikä tavallisesti erikoisemmin seurustellutkaan hänen kanssaan. Mutta kun tohtori tai joku hänen perheestään oli käynyt vuokraa suorittamassa, oli aina hiukan juteltu, joskus juotu kahvitkin, samoinkuin silloin, kun Salmisella oli asiaa tohtorin puolelle. Hän oli saanut sen käsityksen, että tohtori oli hyvin mukava ja järkevä mies, jonka kanssa oli hyvä puhella erilaisista asiois-

ta, jopa liikeasioistakin. Väliin hänellä oli ollut suoranaista hyötyäkin, kun oli seurannut tohtorin mielipiteitä rahan sijoituksissa ja sellaisissa. Siksipä hän oli lähtenyt Pajuloillekin näyttämään tätä uutta saavutustaan ja toivonut saavansa kuulla heidän lausuvan ilmi ihastuksensa ja kiitoksensa, pääsevänsä itsekin puhumaan autoista ja ajamisesta, kehumaan ja kertomaan.

Hänet oli kyllä otettu hyvin ystävällisesti vastaan. Kahvia oli tarjottu ja kutsuttu seuraan muitten vieraitten kanssa, vieläpä kysytty hänen mielipidettäänkin monista asioista. Mutta autoon — ja siinä se kohta, joka oli saattanut mestari Salmisen pahalle tuulelle, oikein katkeroitumaan, — ei ollut kiinnitetty juuri ollenkaan huomiota. Sanoivat vain, että kaunis vauvu, ja hyvähän sillä oli kulkea ja sensemmoista, mutta kun hän yritti ruveta laajemmalti puhumaan, näyttämään ja kertomaan, oli keskustelu kääntynyt aivan toisiin asioihin. Kukaan ei ollut kysynyt edes hintaakaan, ja kun nuori neiti sanoi, että hänen sedälläänkin oli Fordi, oli hänen verensä oikein kiehahtanut ja hyvä tuuli oli mennyt menojaan kuin puhaltamalla.

Eivät ymmärtäneet, eivät ymmärtäneet yhtään

mitään autoista, vaikka olivat olevinaan oppineita ja sivistyneitä ihmisiä. Keskustelivat vain kaikenlaisesta muusta: politiikasta, rikollisuuden lisääntymisestä ja kirjoista . . . Kirjoista! Niinkuin niistä nyt kukaan saattaisi pitemmältä puhua! Kun ne oli lukenut, niin siihenhän ne jäivät hyllyille hyödyttömiksi ja hinnattomiksi. Näkyi niitä tohtorilla olevan siellä kaupungissa monet seinät täynnä ja täällä maallakin koko joukko. Voihan sitä kirjoista jotain oppiakin, sen tiesi Salminen hyvin teollisuuskoulun ajalta, mutta kun luetaan kaikenlaisia juttuja ja romaaneja ja vielä keskustellaan niistä oikein pitkälti ja kiivaastikin, niin se oli sellaista, jota hän piti ehdottomasti hyödyttömänä ja ajan tuhlauksena. Toista oli, kun pääsi autoista juttelemaan: siinä oikein innostui ja lämpeni koko mies.

Salmisen pahaa tuulta oli vielä lisännyt eräs käänne keskustelussa, kun joku siellä väitti, joku tuomari tai tohtori, että Suomen kansa paraikaa pyrki elämään yli varojensa, tuhlaamaan kaikilla aloilla, ja mainitsi esimerkkinä autojen tavattoman maahan-tuonnin ja niitten hankkimishimon. Tähän oli Salmi-nen sanonut, että ei hän ainakaan katso elävänsä yli varojensa, jos hankkiikin auton, kyllä hänen kannat-

taa; ja mitä se häntä liikuttaa, jos muutamat varattomat menevätkin ostamaan auton, vaikka eivät kykene, ja panevat siihen viimeiset penninsä. Olivathan ne koettaneet selitellä ja esitellä sitä asiaa pitkältikin, sanoneet, että loistoauton osto oli huono sijoituskin, mutta hän oli vain pysynyt mielipiteesään, että auto se olla pitää, kun vain on rahaa, millä sen maksaa. Ja kun siihen on tottunut, niin ei sitä ilman tule toimeenkaan. . . Niitä on ihmisiä, joilla on kolmekin autoa yhtäikaa, ja vielä purjeveneitä ja moottoreita ja muita, niinkuin liikemies Esallakin. Jos on varaa, niin pitäköön, ei se häntä harmittanut. Tosinhan auto ei tuottanut mitään, vei vain. Mutta hauska ja välttämättömän kapine se silti oli.

Salmisen mieli kirkastui kuitenkin hiukan, kun hän muisti, että oli siellä ruvettu puhumaan rakentamisestakin, osakehuoneistoista, niitten hinnoista ja muusta sellaisesta. Silloin hän oli ollut omalla alallaan, selittänyt ja vakuuttanut, ja kaikki olivatkin kuunnelleet häntä, jopa kyselleet hänen mieltäänkin. Yksi suututtava käänne siihenkin sentään oli tullut. Se tohtori, tai tuomarikohan hän lie ollut, väitti taas, että rakennustoiminta Helsingissä alkoi jo ol-

la epäterveellä pohjalla, ettei enää rakennettu varsinaisen tarpeen vuoksi, vaan keinottelun takia, että sekin toiselta puolen ilmaisi ajassa vallitsevaa ääretöntä ansaitsemis- ja rikastumishalua, jonka vuoksi lyötiin laimin paljon tärkeämpiä tehtäviä, ja että siinäkin toiselta puolen ilmeni pyrkimys ylellisyyteen, jossa ei niin paljon katsottu kuluja ja menoja kuin mahdollisimman suuren mukavuuden ja loiston saavuttamista. Tässäkin Salminen oli koettanut todistaa päinvastaista, selittänyt oikein numeroilla, että Helsinkiin muuttaa vuosittain niin ja niin paljon väkeä ja että asuntotarve ei ole likimainkaan tyydytetty, mutta se tuomari esitti toisia numeroita, joitten mukaan asia ei ollutkaan sellainen, ja että tultaisiin hyvin toimeen paljon vähemmillä rakennuksilla ja pienemmillä rakennuskustannuksilla. Sitäkin hän väitti, että rakennustoiminnasta hyötyivät vain muutamat harvat, niinkuin esimerkiksi äskenmainittu liikemies Esa, ja että näitten rakentajien tarkoituksena oli vain käyttää hyväkseen ihmisten ylellisyydenhalua ja loistontarvetta, kun he rakensivat yhä uusia, yhä kalliimpia ja houkuttelevampia huoneistoja.

Tästä oli Salminen melkein ottanut itseensä ja suu-

tahtanut. Hän oli lähtenyt pois pikemmin kuin oli ajatellutkaan, ei tarjonnut kenellekään automatkaa, niinkuin tarkoitus oli ollut, ja palasi nyt Helsinkiin katkeroituneena ja nyrpeänä.

Auto kulki eteenpäin hiekkaisella tiellä päivän vielä paistaessa puitten latvojen yli. Se jätti jälkeensä epävarman radan ja tuiskahutti tuontuostakin paksum savupilven jälkeensä kuin kiukunpurkauksen. Vähitellen sen kulku kuitenkin tuntui rauhoittuvan, muuttuvan tasaisemmaksi, ja lopulta se rupesi juoksemaan suoraan ja rauhallisesti mutkittelematta ja tuiskahtelematta. Ajajan mieli alkoi tyyntyä, muuttua jälleen tyytyväiseksi ja hyväksi, etenkin sen jälkeen kuin kone oli mainiosti suoriutunut jyrkästä vastamäestä, ja hän alkoi jälleen kuvitella, että ihmiset majoissa tienvierillä kadehtien seurailivat hänen komeata kulkuaan.

Olkoot mitä olkoot! Ajatelkoot mitä ajattelevat! Hänellä oli oma varma, omalla kyvyllä ja työllä hankittu asemansa, ja hän saattoi välittää viis siitä, mitä muut ajattelivat, hankkia mitä mieli teki ja ajaa minne itse halusi.

Hänen asemansa ei ollut suinkaan aina ollut yhtä

hyvä. Hän oli nähnyt suoranaista köyhyyttä, kokenut melkein puutetta, varsinkin sodan aikana ja sitä seuraavina vuosina. Mutta sittenpä olikin kaikki nopeasti korjaantunut, kun rakennustoiminta Helsingissä ja muualla alkoi, ja hänen varallisuutensa oli noussut nopeasti, asteittain, verraten vaivattomasti, sillä rakennusalalla vallitsi yhä jo vuosia kestänyt nousukausi, niin että entiset arvot palasivat aina kasvaneina, usein moninkertaisinakin, taas kukkaroon ja pankkitili paisui kauniisti. Varsinkin tonttien hinnannousu oli tuottanut hyvin. Siitä hän oli ikuisesti kiitollinen tuolle samaiselle liikemies Esalle, jonka kanssa hän aikoinaan, kylläkin epäröityään ja mietittyään, oli ostanut joukon tontteja jo silloin, kun kenelläkään ei ollut aavistustakaan siitä, minnepäin asiat oikein kääntyisivät.

— Se Esa, se on sellainen mies, joita ei joka oksalla kasvakaan, mietti hän itsekseen. Näkee ja arvaa jo etukäteen ja kaukaa, mistä rahaa lähtee, ja panee rahan tulemaan vaikka tyhjästä. Se on selvinnyt sellaisistakin pulmista, joihin moni muu on tuupertunut.

Ajaja lähestyi jo kaupunkia. Etukaupungin mökkien edessä oli aina pikku poikia maantiellä, ja kun

eräät näistä hänen hiljaista vauhtia ohikulkiessaan huusivat: »Kiva autshika!» ja rupesivat juoksemaan perässäkin, oli se kuin viimeinen hyvitys kaikesta tänään koetusta ikävyydestä, sillä hän tiesi pikku pojat, jotka seurailivat autoja yhtä suurella mielenkiinnolla kuin hänkin, oivallisiksi asiantuntijoiksi.

Itäisellä Viertotiellä ja Siltasaarenkadulla kuhisi tavallinen, kiivas liikenne, niin että siinä ei ehtinyt muuta kuin pitämään silmänsä auki ja tarkasti noudattamaan ajo-ohjeita, ettei saisi poliisia kimppuunsa. Mutta tuo ihmisten paljous ja ajoneuvojen kuhina vain ilahutti Salmista. Hän oli koneineen kuin ruhtinas kaikkien noiden Fordien, Chevroletien ja muiden keskuudessa, joita seisoskeli asemilla tai vierä edestakaisin pitkin sileää kivitystä. Hän ohjasi vaunuaan itsetietoisesti, pätevästi, ja oli mielissään, kun se totteli niin herkästi, kääntyi kevyesti, tuntui olevan melkein kuin elävä, järjellinen olento. Hänen olisi tehnyt mieli silittää sen kiiltävää jäähdyttäjää, nahkaistuimia ja lujia renkaita.

Mietteissään ja kadulla konettaan ohjatessaan ei Salminen ollut tullut tarkanneeksi ajan kulkua. Aseman luona hänen täytyi hetkeksi pysähtyä, ja silloin

hän huomasi, että tornikello jo näytti kahdeksaa. Hän oli siis jo tunnin myöhässä, sillä seitsemältä hänen olisi pitänyt olla liikemies Janne Esan konttorissa, perustavassa yhtiökokouksessa, jossa lopullisesti vahvistettiin uusin Esan suurenmoisista suunnitelmista. Kysymys ei ollut mistään muusta kuin siitä, että Esa ja hänen yhtiötoverinsa, joihin Salminenkin kuului, ottaisivat käsiinsä kerta kaikkiaan koko rakennustoiminnan ei ainoastaan Helsingissä vaan muissakin kaupungeissa, jopa maallakin, jos se näyttäisi edulliselta. Neuvotteluja oli käyty, suunnitelmia oli tehty jo pitkät ajat ja saatukin kannatusta monilta tahoilta ympäri Suomea. Vain muutamat rakentajat olivat tahtoneet pysyä syrjässä, aivan itsenäisinä, mutta Esa oli arvellut, ettei heistä, hajallaan olevista yksityisistä, olisi suurtakaan haittaa.

»Rakennetaan aluksi vaikka tappiolla, alle omien hintojen, niin siihen ne kepertyvät», oli Esa sanonut. »Sitten me kyllä osaamme ottaa omamme takaisin.»

Salmista oli tuollainen tappion mahdollisuus vähän peloittanut, mutta toiselta puolelta hän luotti Esan merkilliseen kykyyn ja lohdutti itseään muistelemalla hänen aikaisempaa toimintaansa. Hän oli siis

päättänyt olla mukana, eikä nyt enää voinut perään-tyäkään, kun kaikki jo oli melkein kiinni lyöty.

Hän luottamuksensa vain varmistui, kun hän muisteli yhtiöjärjestyksen määräyksiä: »Yhtiön nimi on Kivilinna. Yhtiön kotipaikka on Helsinki. Osakepääoma on 100 miljoonaa markkaa jaettuna 100,000:een tuhannen markan arvoiseen osakkeeseen ja voidaan koroittaa 150 miljoonaan», toisteli hän mielessään. »Yhtiö aloittaa toimintansa heti, kun lain määräämä summa osakepääomasta on suoritettu.»

Esa oli niin varma yrityksen onnistumisesta, että hän suunnitteli osakkeiden noteerausta ja myyntiä pörssissäkin. Hän laski, että niiden arvo nousisi nopeasti ja että sillä tavalla saataisiin taas lisää rahaa. Kuitenkin oli meneteltävä niin, että enemmistö aina pysyisi luotettavissa käsissä. Esasta itsestään piti tulla toimitusjohtaja, kaiken järjestäjä ja määrääjä.

»Siinä on rahaa siinä! Ja tukevia miehiä mukana», mietti Salminen. »Ei sille yritykselle mikään mahda mitään. Se hankkii vaikutusvaltaa tiilitehtaissa, rakennustarvekaupoissa, sementtitehtaissa. Koko rakennusteollisuus kaikkine haaroineen joutuu sen määrättäväksi. Se ostaa vanhat talot entisiltä omista-

jilta ja määrää vuokrat mielensä mukaan. Voipa vähitellen saada käsiinsä koko kaupungin asiatkin, ja sitten kyllä tiedetään kuka verot maksaa.»

Sellaisia se Esa oli puhellut yhtiötä suunniteltaessa. Salminen ei uskonut tuohon kaikkeen, mutta suuri ansaitsemisen mahdollisuus nosti hänen huulilleen kuitenkin vähäisen hymyn. »Pääseehän siitä eroon, jos rupeaa hullusti menemään.»

Hän oli nyt päässyt leveälle ja tasaiselle Läntiselle Viertotielle, jossa auto juoksi kuin itsestään tasaista vauhtia jonossa kaikkien muiden kanssa.

Tuo Kansallismuseo se aina harmitti Salmista. Näkee, että siinä on ollut arkkitehti työssä eikä rakennusmestari. Onko tuo nyt olevinaan mikään talo! Sekava ja mutkikas kuin mikäkin. Toista se on Arkadiankadulla! Siinä sitä näkee, kuinka oikea talo on laitettava, niin että siihen jotakin sopii. Ei niitä tuollaisia sitten enää rakenneta, kun Kivilinna pääsee valtaan. Arkkitehdit saavat mennä minne itse haluavat. Me rakennetaan oikein käytännöllinen ja mukava kaupunki, jossa on suorat kadut ja neliskulmaiset talot niinkuin Amerikassa. Ja me rakennamme pilvenpiirtäjänkin, vaikka uhalla!

Hesperiankadun kulmassa Salminen kääntyi vasempaan ja ajoi pitkin uutta bulevardia, jossa nuoret puut eivät vielä antaneet paljoakaan varjoa, pysähtyäkseen Esan suuren, laatikkomaisen liike- ja asuntotalon eteen, jonka ensimmäisessä kerroksessa tämän konttori ja yksityisasunto sijaitsivat.

II. PALJON RAHAA KOOLLA.

Salminen ei oikein ymmärtänyt, miksi hänen mielsä aina kävi hiukan rauhattomaksi, kun hän astui Esan yksityisasunnon suureen halliin. Siinä oli mainiot seinäpaperit. Kukkia, lintuja, veneitä, puita ja koukeroita ihan yhtenä vilinästä ja kaikki erivärisiä. Katossa riippui suuri, kirjava lamppu, joka teki ilmankin eriväriseksi, milloin millekin vivahtelevaksi, ja vaikutti sen, että kaikki nuo kuviot seinäpapereissa tuntuivat liikkuvan. Aivan mustat, kiilloitetut ovet, kuin ruumiskirstun kannet, veivät eri huoneisiin, ja vaatenaulakot oli asetettu näkymättömiin, erityisiin komeroihin. Permannon peitti isoruutuinen korkkimatto, ja hallin keskellä oli pyöreä nahkasohva, jonka keskeltä kohosi kullattuun palloon päättyvä patsas.

Isäntä itse tuli vastaan.

»Kas, Jussi peeveli! Helkkarissako sinä olet ollut? Täällä on jo kaikki valmista. Niinkuin aina kun oikeita miehiä on koolla, ha ha ha.»

»Kävinhän vain autoa koettamassa.»

»Aina sinä niine autoinesi. Mutta nyt sukkelaan nimi papereihin. En tiedä, onko siellä enää sinulle tilaa-

kaan. Paljonko sinä meinasitkaan ottaa?»

»Kyllähän sitä minulle viisisataakin riittää.»

»Pane toiset puolet lisää, toiset puolet lisää! Kyllä sinun kannattaa, ja sijoitus on hyvä.»

»No, älähän hätäile, älä hätäile. Katsotaan ensin.»

Liikemies Janne Esan kasvot olivat melkein sileiksi ajellut. Korkean nenän alle vain oli jätetty hiukan viiksentyntkiä. Iho oli omituisen kelmeä, kellahtava, mutta silmät paloivat terävinä matalan otsan ja tuuheiden, mustien kulmakarvojen alla. Niissä oli tavallisesti vilahteleva, hiukan syrjään katsova ilme, mutta nyt niissä kuvastui jonkinmoista hyväntahtoisuutta, ja kasvojen väriäkin kohotti muutama päivällisen kuluessa otettu lasi. Hän oli puettu hyvin valmistettuun shakettiin, mutta kirjava kravatti ja ruskeat kengät tekivät puvun vaikutuksen vähän sekalaiseksi.

»Kokous on jo pidetty, mutta ruokaa vielä saat», selitti hän vierasta sisään saatellessaan. »Piti ottaa kaikki Seurahuoneelta, kun koko perekunta jo on maalla, ja sinne minäkin tästä kohta lähden. Käy peremmälle!»

Esan sali oli Salmisen mielestä suurenmoinen.

Parketti oli jaettu kuvioihin erivärisillä ruuduilla.

Seinäpaperit olivat keltapohjaiset, ja niissä kiemurte-
li ylhäältä alaspäin erivärisiä viivoja kuin käärmeitä,
aina ryhmittäin. Leveä reunus oli punainen, ja kat-
to oli kultareunuksilla jaettu kuvioihin. Kadunpuoli-
sella seinällä oli kolme ikkunaa, joissa oli raskaat, vä-
rilliset verhot. Katosta riippui äärettömän suuri, kul-
lattu ja koristeltu kristallikruunu. Huonekalut olivat
kiilloitettua pähkinäpuuta, muodoiltaan hyvin isot ja
kömpelöt, verhotut kirjavalla, pienikukkaisella kan-
kaalla. Nurkassa oli iso gramofonikaappi, ja pöydillä
ja hyllyillä kaikkialla kirjavia ruukkuja tai kristallita-
varoita, hyvin paljon kristallitavaroita: maljoja, pul-
loja, laseja ja lautasia. Keskimmäisen ikkunan edes-
sä jättiläismäinen fiikus ja muilla pienempiä kasveja,
nekin kristallimaljakoissa, niin että multa näkyi lä-
pi. Seinät olivat muuten alastomat, paitsi että nurkas-
sa, gramofonin päällä, riippui tuntemattoman tekijän
öljymaalaus, jonka Esa ties missä jalouden puuskas-
sa oli tullut ostaneeksi kiertävältä taiteilijalta. Esa ei
muuten pitänytään maalauksista, selitti, että »helio-
pinttersit» olivat paljon parempia, vaikkei hän tien-
nyt mitä niistäkään seinilleen ripustaisi peittämään
kalliita tapetteja. Tahtoisivathan ne naiset niitä, mut-

ta riittihän siinäkin, kun saivat tuoda nuo kukkansa tänne, arveli Esa.

Salissa istui Salmisen tullessa koko joukko väkeä, pääasiallisesti rakennus- ja liikemiehiä, ja keskustelu oli hyvin vilkasta, sillä isäntä kierteli jo likööripullo kädessä miehestä mieheen täyttäen alttiisti laseja tai kantaen viskigrogin sille, joka mieluimmin sellaista halusi.

Siellä oli rakennusmestari Wiitanen, lihavaposkinen, suuripartainen mies, joka jo punoitti aikalaila ja jonka lompakon Salminen tiesi kunnioitettavan paksuksi, Esan jälkeen ehkä rahallisesti painavin nimi. Sitten tuli rakennusmestari Cement, pieni, hiuhan kivulloisen näköinen, vaalea mies, joka juuri ei puhunut mitään, maisteli vain viskilasiaan seuraten muitten juttelua ja silloin tällöin kuivasti naurahtaen. Sekin mies oli osannut hyvin taitavasti käyttää olosuhteita hyväkseen ja ansainnut paljon pienillä, sukelilla tempuilla, kun oli tekemisissä urakoitsijoiden kanssa. Hänen jälkeensä seurasi pari nuorempaa, rakennusalalla aloittelevaa, jotka yleensä kulkivat toisten vanavedessä ja koettivat jäljitellä heitä pinnistellen voimakkaasti mukana kiivaassa rikastumisen

kilpailussa. Sohvassa, pöydän ääressä, komeili pari vanhempaa talonomistajaa, jotka jo lienevät olleet halukkaita tekemään taloistaan kaupat uuden yhtymän kanssa ja muuttamaan kiinteistönsä tuottaviksi osakkeiksi. Sivupöydän ääreen oli kokoontunut viisi kuusi liikemiestä, jotka innokkaasti ja toivorikkaasti keskustelivat yhtiön mahdollisuuksista, huomiota herättävän keikarimaisesti puettuja herrasmiehiä, jotka reippaasti maistelivat lasaistaan ja tulivat hetki hetkeltä äänekkäämmiksi.

Salminen otettiin vastaan huudahduksin ja kyse-lyin, missä hän niin kauan oli ollut. Hänen kättään puristettiin hartaasti ja voimakkaasti, ja hänestä tuntui hupaiselta olla seurassa, joka oli varoiltaan hyvin taattu ja joka ymmärtämyksellä otti vastaan kai-ken, mitä hän kertoi autostaan ja sen ominaisuuksista. Pyrkipä jokainen omasta puolestaan kehumaan taas omaansakin, vaikkei kaikilla ollutkaan niin hie-noa merkkiä kuin hänellä.

Esan saattamana Salminen sitten joutui isännän työhuoneeseen. Paitsi kirjavaa korkkimattoa oli kaikki siellä yksiväristä. Kirjoituspöytä oli jykevä, tam-minen, runsaasti koristeltu kappale, jolla komeilivat

hopeiset, koukeroiset kirjoitusneuvot, sohva oli nahkaa, nojatuolit nahkaa ja seinilläkin nahkaiset, suuri-kuvioiset tapetit. Ikkunoita peittivät tummat, paksut verhot, niin että huone teki verraten synkän ja ilottoman vaikutuksen. Hyllyillä oli tilikirjoja, kirje- ja laskukoteloita, ja niitten välissä, kuin sattumalta sinne joutuneena, »Seitsemän Veljeksien» loistopainos. Esa oli saanut sen jonakin merkkipäivänä konttoriväeltään. Hän oli kyllä kiittänyt, mutta oli mielessään jälkeinpäin kiroillut, että olisivat ne saaneet keksiä parempaakin. Sohvan yläpuolella oli Esan ja hänen vaimovainajansa suurennetut ja väritetyt valokuvat. Nurkassa pulloineen ja laseineen pöytä, jota myös saattoi käyttää pelipöytänä.

Täällä istuivat seuran ehkä äänekkäimmät henkilöt, asianajaja Siira ja liikemies Lindström, molemmat melkolailla humalassa, kasvot turvonneina ja silmät siirottavina — näki heti, että he elämässään olivat kallistaneet useammankin ryypyn, — ja sitten taas eräitä varakkaita rakennusmiehiä, sitä luokkaa, joka oli nousunsa keskivälissä.

Esa kiiruhti antamaan paperit Salmiselle, ja tämä merkitsi itsensä 500 osakkeen ottajaksi.

»Olemme varanneet sinulle kaksi kertaa enemmän», sanoi Esa. »Vai pelkääkö Jussi penniensä menettämistä?»

»Paras pysyä kohtuudessa», virkkoi Salminen, »että jaksaa maksaa nämäkin. Saammehan sitten myöhemmin nähdä.»

Kaikista Esan suostutteluista huolimatta Salminen pysyi kannallaan. Hänet oli vallannut merkillinen epäröinti, kun hän oli silmäillyt merkitsijöiden lueteloita, vaikka koolla oleva seura rahallisesti tuntui hyvinkin pätevältä. Esa itse oli merkinnyt 24 miljoonaa ja vielä miljoonan tyttärensä nimiin, Wiitanen oli pannut 10, Cement saman määrän, ja muut mikä mitenkin paljon. Maaseudulta oli myös tullut joukko merkintöjä, niin että pääoma oli likimain täysi. Salmista kummastutti erikoisesti se seikka, ettei listassa ollutkaan monien suurien, tunnettujen rakentajien nimiä, joista aikaisemmin oli ollut puhe, eikä sellais-tenkaan, joilla oli jotain nimeä liike- ja rakennuspiirien ulkopuolellakin. Siinä oli kyllä rikkaita miehiä, mutta sellaisia, joihin ei suhtauduttu erikoisella luottamuksella, taikka niitä, jotka olivat ansainneet vähemmän suorilla keinoilla. Kun hän huomautti Esal-

le tällaisten arvokkaampien ja kantavampien nimien puutteesta, selitti tämä, että ne olivat tulleet merkilisen varovaisiksi yhtäkkiä, mutta että ne kyllä saadaan mukaan, kunhan tässä päästään puuhiin käsiksi. Muuten Esa oli tällä kertaa vähäpuheisella tuulellaan. Sanoi sanottavansa lyhyesti ja jyrkästi: silmissä vain vilahteli niin merkillisesti. Salminen tiesi siitä, että hän varmasti hautoi mielessään jotakin erikoista, sellaista, jota vastaan täytyi olla varuillaan. Hänkin tuli hiukan mielteliääksi lähtiessään Esan kehoituksesta ruokasaliin syömään jo jäähtynyttä päivällistä. Hänen hyvä tuulensa väheni taas, kun toisetkin, varsinkin Siira ja Lindström, moittivat häntä arkuudesta ja tyhmyydestä ja nauraa hohottelivat hänen epäröimiselleen.

»Jonkun ajan kuluttua osakkeet maksavat jo kaksi kertaa enemmän!» ennustettiin hänelle. »Kärsi itse vahinkosi.»

Esan ruokasalissa herättivät erikoista huomiota raskaat, punakupuiset lamput ja pöytäkalusto, joka tietysti oli kirjavinta, kukikkainta porsliinia, niin kuin ainakin tämän värejä harrastavan isännän talossa. Samoin kuin salissa oli täälläkin kristallitava-

roita kaikkialla. Astiakaapin lasiruutujen takaa näkyi kristallisia pikareita ja laseja, sen etulaudalla oli suuri joukko erimuotoisia, erikokoisia maljakoita, kaikki kuulemma tulleet kukkien mukana syntymä- ja nimpäivinä, sillä mitä niistä kukista, jollei niitä ole pantu oikeaan astiaan.

Ruokasalissa Salminen tutustui kahteen sanomalehdentoimittajaan, jotka Esa oli kutsunut kuulemaan tietoja kokouksesta ja perustetusta yhtiöstä ja sen suunnitelmista. Heidätkin oli sitten pyydetty päivälliselle, jota he paraikaa lopettelivat.

»Syökää mitä saatte ja juokaa mitä on», kehoitteli Esa. »Viinaa riittää ja samppanjaa päälle. Ei ole tullut muuta varatuksi.»

Juotuaan lasin kaikkien kanssa Esa taas poistui salin puolelle ottamaan osaa tai pikemmin kuuntelemaan siellä yhä kiihkeämmäksi käyvää juttelua, sillä hän oli edelleen vähäpuheisella, miettelιάällä tuulellaan eikä juuri koskenutkaan lasiin, muuta kuin kehoittaessaan toisia juomaan.

»Oletteko tuntenut liikemies Esan kauemminkin?» kysyi nuorempi toimittaja.

»Kyllä, lapsuudesta saakka», vastasi vanhempi.

»Hän on kotoisin sieltä Viipurin puolesta, niinkuin minäkin, tarkemmin sanoen Viipurin Kolikkoinmäeltä, missä siihen aikaan asusti jos minkälaisia mökin omistajia, huijareita ja mustalaisia. Hänen isänsä oli kotoisin jostakin Karjalan puolelta, musta, kookas mies, jolla oli venäläinen nimi, en enää oikein muista mikä. Taisi olla ammatiltaan seppä, mutta ei hän sitä ammattiaan paljoakaan harjoittanut. Kulki vain markkinoilta markkinoille ja myi mitä sattui, vaihtoi hevosia ja piti hauskaa. Äiti taas oli työteliäs ja tarmokas ihminen, perheen varsinainen elättäjä, joka kuitenkin piti miehestään tämän iloluontoisen, huolettoman luonteen vuoksi, vaikka hän usein sai aiheutta toruakin, kun mies pani kaikki ansiot menemään iloisten ystävien seurassa tai hävisi kortissa kaikki paitaakin myöten. Tälle Esalle tulee myös välistä sellainen huima tuuli, ja silloin saa raha tietää olevansa tehty pyörimään. . . .»

Salissa yltyi keskustelun sävy yhä innokkaammaksi, sikäli kuin aine pulloissa väheni. Välistä joku erityisen suurella äänellä kerrottu juttu keskeytti toimittajan kertomuksen.

». . . pokeria, ja Juhola pani pöytään kymmenentu-

hatta. Minä lisäsin saman verran. Juhola pani kaksikymmentä. Minä suutuin ja panin neljäkymmentä, sillä minulla oli kolme kuningasta ja jokeri. Juhola korotti vielä kymmenellä ja silloin minä panin kiinni. Siinä se Juhola hävisi kaikki, mitä sillä oli, eikä sitä sitten olekaan näkynyt kuin toisten hommissa liikkumassa . . .»

»Esan isä, oliko hänen nimensä nyt Isajeff tai joku sellainen, kuoli jossakin markkinoilla tuntemattomalla tavalla. Äiti tahtoi tehdä pojastaan herran ja pani hänet kouluun. Ensimmäinen luokka meni oikein hyvin, ja arveltiin, että hänestä tulisi niitä kaikkein parhaita oppilaita; toisella luokalla jo kangerteli, mutta sitten se koulunkäynti jäi kolmanteen luokkaan. Janne, taikka Iivana, joksi häntä siihen aikaan sanottiin, oli alkanut tehdä kauppaa merkillisellä innolla. Hän myi tovereilleen mitä hyvänsä: kasveja, postimerkkejä, nappeja, raudanpalasia ja ties mitä, ja petkutti heitä kaupoissa niin paljon, että asia tuli opettajien tietoon. Kun sitten muutkin ihmiset alkoivat käydä valittelemassa, että Janne oli petkuttanut heitä, tuli hänelle lähtö koulusta. Sitten kävi kauppaa vuoden päivät vapaana miehenä, kunnes äiti sai

hänet taivutetuksi lähtemään kauppakouluun. Mutta nyt ei lukeminen enää viehättänyt häntä yhtään, ja hän lähti pois kesken kurssin. . . »

»Se on niin Esan tapaista», virkkoi Salminen.

». . . ei ryyppää tänään, tuo Esa. Mutta kyllä se senkin osaa. Muistattekos, kun oltiin siellä Leipzigin messuilla? Istuttiin kapakassa, ja siellä oli paljon juutalaisia. Joku alkoi virnistellä niille. Juutalaisukko tuli meidän pöytään ja alkoi popottaa, mitä lie popottanut. Esa komensi, että kaikki juutalaiset ulos. Ja niin me pojat nostettiin ne pois salista, ukot ja lihavat ämmät, jotka kirkuivat, ja lapset ja kaikki. Saksalaiset vain nauroivat ja taputtivat käsiään, kun ne potkivat meidän otteissamme. Mutta me tilattiin uutta konjakkia ja laulettiin ja ryypättiin, ja Esa antoi vielä juomaraaakin, melkein yhtä paljon kuin lasku oli. Taisipa maksaa ne juutalaistenkin laskut, kun isännälle tuli siitä hätä.»

Kertojan ääni hukkui naurunrähäkkään.

»Sitten hän jatkoi liiketoimiaan omin päin. Hän oli jotenkin saanut jonkun tuttavan itselleen Pietarissa. Hän osti sieltä hansikkaita, mutta käski lähettämään

vain vasemman käden hansikkaat. Tulli takavarikoi ne. Pidettiin huutokauppa, eikä niistä kukaan huolinnut, kun kaikki olivat parittomia. Esa huusi koko lähetysten muutamalla pennillä. Vähän ajan kuluttua tulivat oikean käden hansikkaat, myös olemattomalla nimellä. Niille kävi ihan samoin, ja Esa myi sitten huokeita hansikkaita voittaen sievän summan.

Jollakin lailla hän joutui hankkimaan ilmoituksia sanomalehteen. Siinä hän keksi, että tässähän itsekin saattoi ansaita. Hän ilmoitti toimittavansa julkaisun, johon ilmoituksia otettaisiin ilmaiseksi. Ilmoittajien piti vain lähettää pari markkaa hänelle lähetyskuluiksi. Kukapa sellaisilla ehdoilla ei olisi ilmoittanut. Hän leikkasi vanhasta 'Vipusesta' juttuja, ladotti ne ja pisti ilmoitukset väliin. Hänellä oli ilmoittajia siinä kahdensadan mailla. Jokaisesta kirjasta tuli kolmesataa markkaa, ja kun painokustannukset vähennettiin, pisti Esa taskuunsa hyvän voiton.»

»Voi helkkari!» äänsi Salminen ja pisteli ruokaa poskeen.

»Hänet kyllä potkittiin pois siitä lehdestä, mutta hän möi ajatuksen hyvästä hinnasta toisille, jotka kuitenkin eivät ansainneet sillä mitään, kun kaikki il-

moittajat jo tiesivät, mistä oli kysymys.»

»Älä sinä kehu liikoja niillä rahoillasi! On niitä toisillakin. Ei tästä kauan ole, kun vielä kuljit pankista pankkiin ja pokkailit ja kumartelit. . .»

»Nyt Esalla oli pääomaa, ja hän pisti pystyyn oman liikkeensä. Yleensä hän teki mielellään kauppaa venäläisten kanssa. Muun muassa hän hankki katukiviä Pietarin kaupungille jonkun venäläisen välittäjän laskuun. Se kannatti hyvin, sillä välittäjä käski kirjoittamaan laskut hiukan suuremmat kuin hinta oikeastaan oli, ja hän jakoi Esan kanssa tämän ylimääräisen voiton. Venäläisten tullivirkamiesten kanssa hän oli myös hyvää pataa ja osasi järjestää asiat niin, että tullimiehet ja hän hyötyivät Venäjän valtion kustannuksella. Hän myi halkoja, myi voita ja kaloja, kaikkea, mikä Venäjälle suinkin kelpasi, ja vaurastui aika kyytiä. Silloin vaikeana aikana ennen sotaa hän saattoi lainata rahoja ja ottaa korkoa niin liukkaasti, ettei siihen kukaan päässyt kiinni, vaikka häntä vähän ahdisteltiinkin. Niihin aikoihin hän siellä Viipurin ympäryspitäjissä sai haltuunsa talonpoikien tilojakin, kun isännät eivät aikoinaan kyenneet suorit-

tamaan lainojaan tai jauholaskujaan, ja monet kaupunkitalotkin pyrkivät hiljalleen siirtymään hänen käsiinsä. Oikein rikkaaksi hän ei kuitenkaan päässyt, sillä hänelle pälkähti välistä päähän tehdä retki Pietariin suuressa seurassa, ja siellä hummatessa hupe-
nivat ansiot hyvin nopeasti. Pelasipa hän kokonaisen talonkin kortissa.»

»Lyödäänkö vetoa, että minun Chryslerini voittaa sinun Essexisi vaikka missä. Kun me syksyllä ajettiin Porvoosta tänne, niin ei me ehditty paljon tietäkään nähdä, kun jo oltiin Sörnäisissä. Se ei ollut kun vil-
laus. Ja poliisit ja muut jäivät silmät pyöreinä katso-
maan sitä menoa. Ei puolta tuntia, ei puolta tuntia
mennyt...»

»Niihin aikoihin hän oli melkein samanlainen kuin nyt. Ei tavallisesti puhunut paljoa. Otsaan vain tuli ryppy ja silmissä vilahti, kun hän huomasi, että tästä syntyy kauppa. Mutta sitten hulluttelupäällä ol-
lessaan hän oli kuin toinen mies: lörpötti, kertoi juttu-
ja, lauleskeli ja soitteli harmonikkaa, ihan kuin isäkin entisinä vuosina...»

»...Kuka nyt teatterissa kävis, tai konsertissa! Minä käyn vaan painikilpailussa ja koiranäyttelyssä, tai jos olis oikein kivat poksauskilpailut, niihin minä menisin. Se on jännää, se! Ja sirkuskin on poikaa, kun oikein hyviä konstin näyttäjiä. Kerrankin, kun siellä Perlinissä...»

»Mitenkä nuo Siira ja Lindström ovat tänne joutuneet?» kysyi toimittaja Salmiselta. »Eihän niillä mitään rahoja ole.»

»Ne ovat niitä Esan apulaisia, jotka toimittavat kaikkea sellaista, johon hän itse ei tahdo puuttua, juoksevat asioilla ja selittävät ihmisille, mitä Esa milloinkin määrää. Esa maksaa mitä tahtoo. Taitavat välistä olla viinapalkallakin, ja Siira selvittelee hänelle tarpeen tullen lakiasioita. Taitaa muuten olla sellaista, että ne ovat tehneet jonkin kepposen, jonka Esa tietää, ja hän voi toimittaa heidät vaikka linnaan, jos eivät tottele.»

»Minäkin olen kuullut», jatkoi toimittaja, »että Esa taitaa olla vähän kiinni niissä viinantuontiasioissa. Ainakin se kerran pahasti kirosi, kun laiva joutui kiinni ja koko lasti meni. Lindström kai hoitaa sitä puolta asioista, jottei Esan tarvitse panna omaa nimeään

mihinkään. Ne on kyllä sellaisia juttuja, joitten totuudesta kukaan ei ole oikein selvillä. Ei niistä kirjaa pidetä.»

»Paneppa Janne tuo ramahvooni soimaan, jotta saataisiin vähän musiikkia tässä muun riemun lisäksi!» kuului ääni.

Kohta rupesikin kone pauhaamaan rienaavaa jazzia, jonka säveleeseen muutamat yhtyivät laulaen sitä jokseenkin rivoilla sanoilla. Melu kiihtyi ja koveni. Laulu ja keskustelu sekaantuivat kokonaan, ja isäntä käveli edelleen miehestä mieheen täyttäen laseja ja virkahtaen sanan silloin, toisen tällöin, välinpitämättömällä, aivan kuin harmistuneella äänellä.

Kun Salminen ja toimittajat lopettivat ateriansa, oli riemu noussut kuumimmilleen. Siira ja Lindström tanssivat, toiset lauloivat, eräät keskustelivat kuuntelematta toisiaan ja Wiitanen istui nojatuolissaan kolkuttaen jokseenkin tiedottoman näköisenä tahtia pöydän reunaan. Cement oli nukahtanut tuoliinsa. Ilma kiehui katkonaisia lauseita ja sanoja, joitten joukossa autot, talot, ryyppyt ja tytöt tuntuivat olevan tavallisimpia.

Pari nuorta liikemiestä oli keksinyt, että nyt on

lähdeittävä jo toiseen paikkaan riemua jatkamaan, ja se oli jonkinlainen merkki toisillekin lähtöön. Hälisten ja meluten siirtyi koko seurue vähitellen eteiseen, ja pian sai kaupunki nähdä merkillisen näyn, kun joukko kovin epävarmasti kulkevia autoja alkoi pyrkiä Viertotietä kaupunkia kohti.

Esa ja Salminen jäivät kahden.

»Miksi et merkinnyt enempää osakkeita?» kysyi edellinen.

»En ollut aikonutkaan ottaa enempää.»

»Epäiletkö ehkä, ettei yritys onnistu?»

»Saattaa onnistuakin, mutta minusta siinä kuitenkin on jotain kummallista.»

»Luuletko, että laskelmani eivät pidä?»

»Luulen kyllä, että sinun laskelmasi pitävät. Kaipaain vain aivan varmoja nimiä.»

»Mitä sinä sillä tarkoitat?»

»Sitä mitä sanon.»

»Luulenpa melkein, että on parempi, ettet tulekaan mukaan.»

»Niin luulen minäkin.»

Esa otti osakekirjat ja veti paksun viivan Salmisen merkinnän yli.

»Tiedät, että minä en pitkiä siekaile.»

»Tiedän sen liiankin hyvin. Hyvästi.»

Salminen meni tyytyväisempänä itseensä kuin jonkin aikaa sitten. Hän oli kuin kuormasta päässyt, vaikka hänen kuvitelmansa tästä yhtiöstä ja sen tulevaisuudesta olivatkin luhistuneet.

Hänen mentyään Esa tarkasteli merkitsijäin lueteloa, seurasi sitä nimi nimeltä ja hymähteli merkittävästi itsekseen.

III.

SATTUMIA JUHANNUSILTANA.

Oy. Kivilinnan perustaminen herätti luonnollisesti suunnatonta huomiota kaikkialla ja kaikissa piireissä. Liikkeelle saatu rahasumma vaikutti hyvin mahtavalta, ja vaikka Esan liikemenetelmät kyllä tunnettiin ja useimpien ihmisten käsitys hänestä ei ollut erittäin edullinen, ei kuitenkaan voitu olla lausumatta muutamaa ihailevaa sanaa hänen nousunsa nopeudesta, hänen kekseliäisyydestään ja näppäryydestään, kun oli tehtävä hyvä kauppa.

Hänestä levisi yleisön keskuuteen mitä erilaisimpia juttuja. Toiset selittivät, että hän oli mahdottoman rikas, että hän oli huonona aikana Saksassa ansainnut äärettömiä summia, että hänellä vieläkin oli suurin osa omaisuuttaan ulkomailla. Toiset taas väittivät, että hänen varallisuutensa oli pikemmin silmänluometta, että hänellä oli sitoumuksia vastaavassa määrässä ja ettei hän milloinkaan ollut osannut kauempaa aikaa pitääkään rahoja, vaan menetti liikaa jossa-kin hurjapäisyyden puuskassa. Kukaan ei kuitenkaan tiennyt mitään aivan varmaa, ei edes Salminenkaan, joka tähän asti oli ollut hänen vilpittöimpiä ihaili-

joitaan ja joka oli suoriutunut hyvin heidän yhteisistä yrityksistään tonttikaupoissa ja rakennuspuuhissa. Salminen sanoi, ettei Esa ollut kertaakaan pettänyt häntä, mutta epäili kuitenkin, että hänellä nykyisessä suuressa yrityksessään oli joitakin salattuja tarkoituksia.

Vanhat, vakavat rakennusmiehet, joista nyt tuli Oy. Kivilinnan ankaroita kilpailijoita, ennustivat sille nopeaa häviötä, koska yritys oli liian suuri Suomen oloihin, sen suunnitelmat ylettömiä ja itse Esa vieläkin hiukan kokematon rakennusalalla. He pitivät yhteisen kokouksen, mutta päättivät vain jäädä »odottamaan tapahtumien kehitystä», niinkuin pöytäkirjaan merkittiin.

Mutta Esan osaketovereille meni yrityksen suuruus päähän. He ylpeilivät ja mahtailivat, ihan kuin jo olisivat olleet koko maan liike-elämän johdossa, tulivat erittäin röyhkeiksi ja vaativiksi ravintoloissa, matkoilla ja suhteissaan muihin ihmisiin. Monet heistä olivat yhtiökokouksen jälkeen olleet melkein yhtämittaisessa ilonpidossa, ja niin olivat liikkeet kärsineet vahinkoja, joihin he nyt suhtautuivat vain kättä heilauttamalla, kun ne ennen olisivat saattaneet hei-

dät arvelemaan ja säikähtämään.

Sitä pohtimista ja tuumaamista riittikin sitten koko vuoden, ja riitti vielä edelleenkin, sikäli kuin yhtiön toimia seurattiin.

Tohtori Pajulan huvilalla vietettiin juhannusaattoa. Naapurit ja useat kaupungista tulleet vieraat olivat kokoontuneet sinne polttamaan kokkoa huvilan mäellä, juomaan kahvia verannalla, josta oli laaja näköala saaristoon, ja juttelemaan kaikesta, mitä hetki mukanaan toi.

Ilta oli leppoisa, vaikkei kovin lämmin. Suomen lippu riu'ussaan oli ensiksi liehunut reippaasti hulumuten, mutta näytti illan hiljalleen hämärtyessä kuin nukahtavan, painuvan riukuaan vasten, samalla kuin salmien ja selkien väri tuulen lakatessa seestyi, muuttui hopeiseksi, yhtenäiseksi, taivaan helottaessa vaaleana teräväpiirteisten saarien yllä ja kuun kurkistellessa kuin omaa kalpeuttaan häpeillen kaukaa ulapalta, missä hiljainen maininki nostatteli meren pintaa.

Äkkiä hulmahti kukkulalta, huvilan yläpuolelta, punainen lieska jyrkkänä vastakohtana luonnon rauhalle, ja pian vastasivat sille muista saarista saman-

laiset. Hiljainen soitto kiiti pitkin vesiä, joku lintu heräsi ja päästi hätäisen piipityksen taas jälleen nukahtaakseen, ja ihmisten mieliin tarttui kiehtova hilpeys, keskustelu vilkastui ja silmät saivat uuden, eloisamman ilmeen. Tyyni meri kuvasteli liekkiä ja savua rauhallisena ja välinpitämättömänä, niinkuin se ikuisuudessaan oli saanut kuvastella paljoa muutakin.

Liekit loimusivat aikansa, sammuiivat, ja taas valtasi yön rauha luonnon. Mutta tohtori Pajulan vieraat laskeutuivat vilkkaasti ja hilpeästi keskustellen kukkulalta kohti huvilaa, joka piileskeli rannalla, laivalaiturin ääressä, kukkaisessa, vihreässä kehyksessään. Äkillinen tuulenviri, sellainen, joka kesäisenä yönä äkkiä saattaa herätä taas nukahtaakseen, pani lipunkin liehahtamaan kuin tervehdykseksi tulijoille.

»Tuossa lipussa on jotakin sellaista, mikä vielä yhdistää entisen ja nykyisen Suomen», sanoi joku vieraista. »Se on kansallistunnon heräämisen muisto, Topeliuksen mieliä yhdistävä symboli, oikeustaistelun aikuisen katajaisen kansan lippu, joka hulmusi taivaan sinenä ja valkeina pilvinä, silloin kun lipputangot juhliissa olivat alastomina.»

»Se on vieläkin kaukaisemman ajan tunnuskuva»,

virkkoi neiti Pajula, nuori ylioppilas. »Muistattehan tarinan Viipurin pamauksesta, sen, jossa kerrotaan venäläisten pelästyneen taivaalta laskeutuvaa ristiä. Se risti oli juuri sininen risti. Nyt se liehuu, tuo sama sininen risti, yli koko Suomen kuin luottamuksen ja yhteisyyden merkki.»

»Kunpa se yhdistäisikin myös sisäisesti eikä vain ulkonaisesti», virkkoi tohtori Pajula. »Meidän, jotka emme varsinaisesti ole mukana poliittisessa ja taloudellisessa elämässä, on hiukan vaikea nähdä yhtenäistä, kokonaista Suomen kansaa sellaisena kuin olemme tottuneet sitä historian valossa katselemaan. Näemme vain joukon karsinoita ja kaikissa karsinoissa väkeä, missä enemmän, missä vähemmän. Kullakin karsinalla on omat etunsa ja harrastuksensa, oma käsityksensä isänmaasta, vieläpä sen lipustakin, oma käsityksensä itse elämästä ja sen vaatimuksista. . . »

»Älkäämme nyt upotko niihin asioihin, isä», virkkoi neiti Pajula. »Meidän on saatava juhannustanssi käyntiin. Haetaan viulu ja tanssitaan laivalaiturilla, jota parempaa paikkaa täällä ei ole, sillä eihän salissa voi kesällä tanssia.»

Hän juoksi puuhiinsa, ja pian olikin laiturilla

käynnissä iloinen karkelo, jota seuraamaan vanhemmat kokoontuivat rantakiville ja puitten varjoon.

Kaukaa saarien välistä alkoi kuulua moottorin jyskytystä. Se läheni lähenemistään rantareittiä pitkin yhä voimistuen, ja kohta puski selälle iso, punainen moottorivene täydessä vauhdissaan. Sen keula oli ylhäällä vedestä ja vaahtoaallot molemmin puolin niin korkeat, että perää tuskin näkyi. Sieltä kajahti käheästä kurkusta laulu:

»Jos kaikki maailman järvet
viinaksi muuttuisi. . .»

»Tunnutaanpa sielläkin oltavan juhannustuulella», huomautti joku.

Tanssijat eivät olleet kiinnittäneet erikoisempaa huomiota lähestyvään alukseen, jatkoivat vain iloista hyppelyään laivalaiturin taipuvilla palkeilla. Äkkiä moottori hiljensi vauhtiaan ja vaahtoaallon laskeuduttua näkyi siinä viisi, kuusi vilkkaassa juttelussa olevaa miestä. Joku osoitteli rannalle päin, moottori teki pitkän kaaren ja alkoi lähestyä Pajuloiden laituria. Tanssi keskeytyi; kaikki jäivät katselemaan tulijoita.

»Eikö päästä riemuihin mukaan?» huusi muuan venheessä olijoista, jotka kaikki olivat nuorehkoja miehiä, paitsi peräsimestä istuvaa, tummanpuhuvaa ja kiiluvakatseista herraa. Kaikilla oli päässään min-kä liekin purjehdusseuran lakit, yllään siniset takit ja valkoiset housut, kirjavat kravatit kaulassa, ja kaikki jokseenkin humalassa.

»Valitettavasti tämä on yksityinen seura», vastattiin rannalta.

»Yksityisiähän mekin ollaan», vastasi toinen venheestä muka sukkelasti.

Moottori läheni yhä, tulijat näyttivät olevan itsepäistä laatua. Aluksen kyljessä oli nimi »Esa» ja samannimiseksi tunsivat eräät sitä ohjaavan miehenkin.

»No, eikös saada tarjota ryyppyä edes?» kysyttiin veneestä ja kohotettiin pulloja.

»Kiitos ei! Pyydämme herroja jatkamaan omaa iloaan ja jättämään meidät omiimme.»

»Vai ylpeitä siellä ollaankin! Ja sellaista fiiniä väkeä! Mutta köyhiä kaikki. Meillä sitä on rahaa, meillä! Nämä pojat ei pienistä surekaan.»

»Pyydämme vielä kerran herroja jatkamaan mat-

kaansa.»

»Vai ei meitä tahdota seuraan. Kenenkäs tämä rötötelö on?»

Ei mitään vastausta.

»No, paljonkos tämä laitos maksaa? Ostetaan se pois, pojat, niin tanssitaanpa vissisti tällä laiturilla. Kyllä meillä rahaa piisaa vaikka tällä hetkellä.»

»Tämä ei ole kaupan.»

»Vai ei ole? Mutta jos minä annan puoli miljoonaa? Eikö kelpaa, häh?»

Puhuja veti lompakon taskustaan ja alkoi levitellä näkyviin seteleitään.

»Ei ole kaupan. Herrojen on nyt poistuttava!»

»Myykää pois! Toiste ei tarjota niin paljon. Köyhiä olette kaikki, ja kyllä raha aina jokaiselle kelpaa! Jatka soittoa siellä, hih!»

Keulassa olija tarttui jo laiturin reunaan aikoen pysäyttää veneen ja kiivetä maihin, kun sai sormilleen iskun kepeistä. Hän päästi huikean kirouksen, moottori törmäsi kovasti laiturin reunaan, niin että siinä olijat kaatuivat pohjalle huiskin haiskin. Musta mies käänsi peräsintä, komensi koneen käyntiin, ja moottori loittoni seurueen loilotellessa ja kiroillessa

noitten ihmisten hävyttömyyttä. Joku huusi vielä jälkeensä, että kyllä he vielä näyttävät kuka tässä herra on.

Tohtori Pajula oli saanut vaivoin pidätetyksi itsensä sanomasta suoria sanoja rauhanhäiritsijöille. Hän oli ankarasti kiihdyksissä ja puhui jotakin edesvastuusta, sivistyksestä ja muusta.

»Et sinä heille mitään mahda», selitti tuomari Valkio, sama, joka aikoinaan oli saanut Salmisen pahalle tuulelle. »Eivät meikäläisten aseet heihin pysty. Esa on kukistettava vain Esan keinoilla. Sinulla ja minulla ja muilla palkannauttijoilla ei ole muuta tekemistä kuin pysyä nurkassaan, koettaa elää päivästä toiseen ja ottaa velkaa, jotta säilyisi edes jonkinlaisessa kunnossa. Ennen maailmassa saattoi sanoa, että sivistyneeseen luokkaan kuuluvan ihmisen elämäntehtävä oli velkojensa maksaminen. Nyt hän tuskin enää kykenee täyttämään sitäkään. Elää rimpuilee jollakin lailla ainaisissa huolissa ja pulissa ja . . .»

». . .kantaa kuitenkin päänsä pystyssä ja täyttää velvollisuutensa, niinkuin suomalaiset virkamiehet ovat tehneet läpi vuosisatojen, rehellisesti ja täsmälleen», keskeytti vanha harmaapäinen herra, joka syr-

jempää oli seurannut kohtausta.

Tuomari olisi vielä vastannut, mutta hänen huomionsa kääntyi siihen, mitä merellä nyt tapahtui.

Moottori oli taas päässyt täyteen vauhtiinsa kiertäessään kaaressa avomerelle päin. Laulusta oli parast'aikaa uusi säe menossa:

»Me ryypättäisiin viinaa
viinassa ui. . .»

Räiskähdys ja kohahdus! Iso moottori näytti aikovan lentää ilmaan, mutta putosi sitten nurin kääntyneenä veteen ja meni pohjaan. Esa ei tiennyt, että läheisen saaren rannikolta ulottui kivinen riutta kauaksi mereen, ja oli ajanut pahki vedenalaista kalliota. Pajulan vieraat tyrmistyivät hetkeksi ja aikoivat rynnätä veneille mennäkseen avuksi, mutta tohtori huomautti, että paikalla oli verraten matalaa. Kohta nähtiinkin kuuden, vettä valuvan, kompastelevan ja kiroilevan olennon kömpivän saaren rantaa kohti.

»Voi peeveli, kun rahat kastui!»

»Voi saamari, kun pullot meni pohjaan!»

»Ja tulitikut on ihan märät. Mikset sinä, Janne perhana, katsonut eteesi?»

Esalla oli liiaksi työtä itseään kuiville saattaessaan ehtiäkseen vastata kysymykseen. Kylmä kylpy oli vienyt osan humalasta, ja hän oli kauhean nolo, nolompi kuin milloinkaan eläessään. Nyt ne siellä rannalla nauravat hänelle, Esalle, nuo köyhät.

»Tulkaa au . . . au . . . auttamaan!» huuteli vielä vedessä joku, joka ei oikein tahtonut saada maata jalkainsa alle ja liukasteli alituiseen kivillä.

Mutta kun laiturilla oli kylliksi naurettu tapahtumalle ja nopeasti tulleele kostolle, joka pyyhki pois närkästyksen mielistä, jatkettiin tanssia niinkuin ei mitään olisi tapahtunut, ollenkaan välittämättä haaksirikkoisten huudoista. Tiedettiin, ettei lahden rannalla olevissa taloissa ollut ketään kotona, kun kaikki olivat lähteneet kylään kokolle. Antaa heidän nyt istua siellä ja miettiä vähän tämän maailman menoa, tuumittiin.

»Mahtoikohan tähän sisältyä viittaus tulevaisuuteen», sanoi joku rouvista leikillään.

Sillä välin istui saaren rantakivillä kuusi sielua myöten kastunutta miestä, istui synkkinä, kohmeloisina ja katuvinä. Ryyppyä ei ollut, tulitikkuja ei ollut, ja huutoihin ei vastannut kukaan. Hyttyset purivat,

ja kylmä pani hampaat kalisemaan. Siellä he istuivat vielä, kun aurinko nousi, tanssi sillalla lakkasi ja nuorisokin lähti levolle.

»Saivatpa nuokin lurjukset kerran kokea tilanteen, josta ei rahalla pääsekään», myhäili tuomari vielä vahingoniloisesti. »Minua huvittaisi nähdä nuo samaiset silloin, kun heillä ei enää olekaan paksuja lompakoita.»

»Silloin he ovat sitä notkeaselkäisintä ja kumartelevinta ihmislajia», vastasi tohtori, »ja mielistelevät meikäläisiäkin, jotka nyt ovat paljon heidän horisonttinsa alapuolella».

»Eipä taida heillä ja meillä olla paljoakaan yhteistä, vaikka Esankin veneen keulassa oli Suomen lippu», virkkoi lehtori.

»Suomen lippu saa liehua hyvin monenlaisessa ilmassa ja hyvin monenlaisissa karsinoissa.»

Vasta myöhään juhannusaamuna, kun kaukaiset kirkonkellot jo alkoivat helistä vesien yllä, maalaistalon väki huomasi esalaisten hädänalaisen aseman ja haki heidät pois. He käyttäytyivät kuitenkin niin työkeästi, ettei ruotsia puhuva isäntä tuhannestakaan markasta antanut heille hevosta kaupunkiin, niin et-

tä kaikkivoipa lompakko taaskin petti ja he saivat märkinä ja kurjina lähteä tallustamaan pitkin hietaista, pehmeää maantietä kohti ensimmäistä majataloa tai autoasemaa.

Esan moottori jäi sinne saaren luo pitkäksi ajaksi, ja tohtorin väki souti silloin tällöin sitä katselemaan, kun se isona, punaisena möhkäleenä kiirsi veden läpi. Vasta syksyllä, kun tohtorilaiset jo olivat muuttaneet kaupunkiin, Esa nostatti sen ja kuljetutti telakalle korjattavaksi. Hän oli niin kyllästynyt koko laitokseen, että myi sen pois ja osti toisen, kahta uhkeamman tilalle. Sillä mentiin ensimmäiseksi Tallinnaan ja kerrottiin sitten pitkin syksyä juttuja siitä, miten koko kaupunki oli pantu ylösalaisin ja annettu virolaisille oikea käsitys siitä, kuinka reilua väkeä suomalaiset oikeastaan ovat.

IV. ESA PUUHAA.

Uuden yhtiön aloitettua toimintansa ei Esalle enää kelvannutkaan vanha yksityistoimistonsa. Ensi töikseen hän hankki uuden konttorin, joka varustettiin kaikella parhaalla, mitä tarveliiikkeet suinkin saattoivat tarjota: keltaisilla, amerikkalaisilla pöydillä, nahkasohvilla ja nojatuoleilla, monenlaisilla kirjoitus- ja laskukoneilla, korttiluetteloilla, komeasti sidotuilla tilikirjoilla ja koreilla päivyreillä. Ulko-ovella loisti sähköisin kirjaimin »Kivilinna», ja Esan omassa huoneessa, jonka lasioveen oli kullalla piirretty: »Johtaja — Direktör», oli raskaat, tammiset, vihreällä nahalla päällystetyt huonekalut ja seinällä, ovea vastapäätä taulut, joissa seiso: »Puhukaa lyhyesti», »Aika on Rahaa.» Sellaisia oli Esa kuullut käytettävän Amerikassa, ja hän tahtoi olla niin amerikkalainen kuin suinkin.

Nyt hän istui siinä ison pöytänsä ääressä, matala otsa mieltävästi rypyssä ja toisiaan lähellä olevat silmät eteen tuijottavina, ikäänkuin tahtoisi nähdä tulevaisuuden läpi. Puhelin oli käden ulottuvilla, ja edessä oli raskas tilikirja, jonka sivuja hän silloin tällöin

mieltävästi käänteli.

Muuten hänen kasvonsa ilmaisivat mieltäväisyyden ohella suurta tyytyväisyyttä ja rauhaa. Hänelle oli tämä konttori ja tämä asema yhtä suuri saavutus kuin Salmiselle auto. Tässä hän oli kuin kukkulalla, josta tulevan, varman varallisuuden luvattu maa kangasteli hänen eteensä. Hän oli olevinaan Morgan, oli olevinaan Rockefeller, joista hän joskus oli kuullut puhuttavan liikemiesten keskuudessa. Hän valtasi aina uusia aloja, hän hallitsi ja rikastui. Oli vain oltava kaksin verroin nokkela, kaksin verroin häikäilemätön, ei välitettävä mistään, niinkuin nuo amerikkalaisetkin suuruudet. Ottaa omansa mistä sai ja miten sai. Mitäpä hän muitten ihmisten arvostelusta, hän, Esa, joka milloinkaan ei ollut epäonnistunut ja joka kykeni tuhoamaan onnistumisen tuloksetkin, jos se häntä huvitti. Mutta hän rakensi aina kaikki uudelleen. Rahaa ikäänkuin pyrkimällä pyrki hänen käsiinsä, kulta tarttui niihin, teki hän mitä hyvänsä. Hän hyötyi silloinkin, kun toiset menivät nurin, hyötyi vaikka heidän kaatumisestaankin.

Hän muisteli entisiä käyntejään Pietarissa, loistavaa elämää Venäjällä, josta hän oli nähnyt vilahduk-

sen ja kuullut kerrottavan vielä enemmän.

Kun hän olisi kylliksi rikastunut, koonnut kultaa ja omaisuutta, heittäisi hän kaikki ja rupeisi elämään vain omaksi hyväkseen. Hän olisi kuin tuollainen venäläinen pajari, jolla oli jossakin äärettömät maatilat ja niillä ääretön joukko hevosia, karjaa ja palvelijoita, joita saattoi käskää mihin hyvänsä ja jotka tekisivät kaiken nöyrästi kuin orjat. Hän itse asuisi palatsissaan, söisi ja joisi parasta, viettäisi juhlia, joihin kerääntyisi joukoittain ihmisiä häntä kunnioittamaan ja imartelemaan. Hän matkustelisi minne tahansa perässään kokonainen autokaravaani, joka kuljettaisi hänen tavaroitaan ja palvelijoitaan. Ei, ei hän enää kulkisi autollakaan: hän lentäisi omalla koneella! Hän voisi tehdä mitä hyvänsä, sellaistaikin, mitä muut ihmiset eivät uskaltaisi, kun hänen lompakkonsa vain olisi kylliksi lihava. Hän saisi maailman kauneimmat naiset, kalleimmat jalokivet ja makeimmat viinit. Hän olisi herra ja käskijä missä hyvänsä. Mutta kun hän kuolisi, niin hän sytyttäisi kaikki palamaan, upottaisi virtoihin ja mereen, ettei kenellekään jäisi mitään siitä, mikä oli ollut hänen, sillä hän oli hankkinut ne vain itseään varten, ei ketään muu-

ta...

Asiat olivat kuluneen vuoden aikana lähteneet liikkeelle hyvin. Yhtiö oli ostanut joukon tontteja, oli pannut yhtäikaa kokonaisen korttelin rakennustyöt alulle ja ostanut valmiitakin taloja, jotka se heti muutti osakehuoneistoiksi. Esa oli tehnyt hyvin alhaiset laskelmat, niin alhaiset, että talojen kannattavuus juuri paraiksi näytti taatulta. Hän myi asunto-osakkeita huomattavasti halvemmalla kuin muut. Siinä hänellä oli oma suunnitelmansa, joka näytti onnistuvankin. »Antaa osakkaiden sitten maksaa, jos kustannusarvio ylitetään. Yhtiö kyllä ottaa omansa.» Hän ei vielä toistaiseksi ollut käyttänyt tätä menetelmää missään talossa, mutta kohta tulisi se päivä, jolloin hän ilmoittaisi osakkaille, että lisämaksut olivat tarpeen. Hän itse olisi silloin valmis lainaamaan rahaa-kin osakekirjoja vastaan, ja saa nähdä, eikö siitä jotain hyötyisikin.

Heti alussa Esa oli käyttänyt tilaisuutta ja hankkinut osake-enemmistön muutamissa tiilitehtaissa sekä Suomessa että Virossa. Sementtitehdas oli myös yhtymän hallussa, ja Esa suunnitteli vielä jonkin puutavaraliikkeen ja rautaliikkeen hankkimista, niin että

kaikki olisi varmasti hänen käsissään ja hän saattaisi määrätä hinnat.

Kaikki tuntui juoksevan mainiosti, käyvän siihen suuntaan kuin oli suunniteltukin, ja kilpailijoista ei juuri ollut haittaa. Kohta merkitsisi hän täällä Suomessa niin paljon, ettei kukaan uskaltaisi naurakaan hänelle, niinkuin silloin siinä juhannusillan haaksirikossa. — Se nauru kirveli yhä Esan sydäntä. — Vieläpä hän saattaisi puolestaan nauraa silloisille naurajille, kun tilaisuus sattuisi.

Puhelin soi. Myrsky havahtui mietteistään ja vastasi:

»Kyllä, kyllä me myymme osakkeita vähittäismaksullakin.»

.....

»Ensimmäinen erä vain käteistä, ja sitten loput kuukausittain, tai neljänneksittäin, niinkuin teille vain sopii.»

.....

»Ei, kyllä osakkeet jäävät meille, siksi kunnes koko summa on täysi. Pidämme ne takuuna, että maksut todella suoritetaan. Jos ne lyödään laimin, jäävät osakkeet meille, ja te saatte kärsiä vahingon.»

.....
»Kymmenen prosenttia suorittamattomilta eriltä,
tietysti...»

.....
»Olkaa hyvä. Kyllä niitä on mitä lajia vain haluat-
te.»

Esa hymyili mielissään. Nuo vähittäisostot olivat kaikkein edullisimpia. Niissä saattoi ansaita erinomaisesti, jos ostaja ei ollut aivan huolellinen.

Mutta sitten alkoivat Esalle kiireet hetket. Tuli rakennusmestareita piirustuksineen ja suunnitelmineen, joita tarkasteltiin ja arvosteltiin, tehtiin laskelmia ja arvioitiin voittomahdollisuuksia. Esa välitti viis rakennuksellisesta puolesta; hän kiinnitti huomiota vain siihen, kuinka missäkin tapauksessa voitaisiin ansaita mahdollisimman paljon. Oli pyyhittävä turhia koristeluja, käytettävä mahdollisimman halpoja aineita, vaikka pikku tempuilla peitettävä mahdolliset heikkoudetkin. Ja valmista piti saada, kiire oli, kaiken tuli käydä kuin höyryn — Esa korjasi: »bentsiinin» — voimalla. Hänen huoneensa oli täynnä äänten kohua, savua paksuista sikareista, liikehkimistä ja puuhaa. Mestarit ja työnjohtajat tulivat ra-

kennuksilta ilmoittamaan, kuinka työt edistyivät. Toinen vaati tiilivarastojen lisäämistä, joku tahtoi lisää sementtiä. Toinen taas valitteli, että oli saanut huonoa työväkeä, kolmas selitti, että vesi tahtoi tehdä vahinkoa kellareissa. Sana oli sanottava jokaiselle, annettava määräyksiä, tarkistettava suunnitelmia. Ja sitten soi puhelin alituisen. Tarjouksia, kyselyjä, valittelijoita. Tämä elämä ja vilkkaus miellytti Esaa. Hän antoi kuivalla, lyhyellä äänellä pyydetty ohjeet ja selitykset, moitti väliin kiivaasti, väliin suuttuikin. Mutta pohjaltaan hän pysyi tyynenä ja tarkkana, esimiehenä, jolta mikään ei jäänyt huomaamatta. Varsinkin hän oli hyvin karkäs älymään, jos joku yritti pikkuisenkin toimia omaan pussiinsa. Silloin hän kohta rähähti ja iski ilmoille päätöksensä kuin teräksisen naulan. Siitä ei käynyt tinkiminen.

Ja suuressa toimistosalissa oven toisella puolen ritisivät kirjoituskoneet, laskukoneet paukkuivat ja kynät piirtelivät yhä uusia numeroita uusiin tilikirjoihin. Juoksupojat tulivat ja menivät. Rahoja nostettiin ja rahoja tuotiin. Osakkeita merkittiin, osinkoja suoritettiin. Konttoristeilla ja kassaneideillä oli kiire, ja he tekivät työtään vilkkaassa tahdissa, sillä he tiesi-

vät isännän vaativan paljon ja maksavan hyvin, jos kaikki oli hänen mielensä mukaista.

Siellä kävi kaikenlaisia ihmisiä: työläisiä, jotka tyytyivät vaatimattomiin huoneen ja keittiön asumuksiin, nuoria pareja kaksoishuoneita tiedustelemassa, liikemiehiä, jotka tahtoivat suuria huoneistoja, virkamiehiä tiedustelemassa kahta, enintään kolmea huonetta ja keittiötä. Kaikkien kanssa oli keskusteltava, kaikille seliteltävä, vakuutettava kauppojen edullisuutta ja yhtiöiden erinomaisen vakavaa tilaa ja luvattava, ettei lisämaksuja tulisi. Toinen tahtoi sitä, toinen tätä, ja liike vierii eteenpäin monikirjavana virtana, jonka kokonaisuudessa yksityiskohdat eivät enää erottuneet. Kivilinna keräsi rahaa, yhä enemmän rahaa, ja Esan kasvot kirkastuivat joka kerta, kun hän ovensa avautuessa kuuli tutut, kiihkeät ja surisevat äänet toimistostaan. Hän tuli oikein hyvälle tuulelle, antautui nauttimaan vauhdista ja kohinasta kuin autolla ajettaessa.

Nyt oli taas päätetty rakentaa kymmenen uutta taloa edellisten lisäksi, toinen kokonainen neliö yhdellä kertaa. Esa oli tonttihuutokaupoissa suoriutunut mielestään edullisesti — ei ollut päästänyt yhtään kilpai-

lijaa pistäytymään väliin niille neliöille, jotka hän oli toimintapaikakseen valinnut. Piirustuksia oli tehty vain yksi varsinainen, ja sen mukaan oli sitten mitat ja suhteet muutettu toisia taloja varten, jos niin tarvittiin. Ainakin tulisi Esan kortteleista hyvin yhtenäisiä, joskaan ei liioilla arkkitehtuuri-kokeiluilla pilattuja. Arkkitehtejä hän muuten ei suvainnutkaan. Ne olivat niin konstikkaita, niin epäkäytännöllisiä, esittivät kaikenlaisia vaatimuksia, jotka vain tekivät talot kalliiksi ja hermostuttivat Esaa kummallisine laskelmineen. Tavallinen rakennusmestari ymmärsi asian paljon paremmin, kaikkein parhaiten, kun hän oli Kivilinnan osakas ja mukana hommassa. Salmisenkin Esa sentään oli saanut mukaan, vieläpä ottamaan pari osakettakin noin näön vuoksi, ja häntä pidettiin yhtymässä kaikkein taitavimpana rakentamaan huokeasti ja mutkattomasti.

Neuvottelut Esan huoneessa päättyivät vähitellen, ja hän jäi taas yksin. Hän painoi soittokellon nappia ja sanoi nopeasti luo kiitävälle asiapojalle:

»Auto!«

Hän haki hattunsa ja päällystakkinsa, kulki toimiston läpi tänä päivänä kokolailla hymyilevänä ja

hyvántahtoisena, laskeutui toimistonsa rappuja, joissa asiakkaita edelleen tuli ja meni, ja käski autoon astuttuaan ajamaan rakennustyömaille.

Siellä ne olivat, ne Esan neliöt, vähän matkan päässä kaupungista. Suuri taloryhmä näytti kaukaa komealta kohotessaan siinä ihan yksin melkein tasaisella kentällä. Muurattiin viimeisiä kerroksia, ja yhä vielä jauhoivat sementtimyllyt, muurilaastin sekoituslaitokset, kilkkuivat vasarat ja suuret tavarahissit nousivat ja laskivat työmiesten eri kerroksista ja katon harjoilta toisilleen huudellessa. Kalkki põlisi, asfalttiuunit savusivat, raskaat autot toivat yhä uusia tiiliä, uutta sementtiä, kattopeltiä ja pahvia, ja hikiset, tomuttuneet naiset kiipeilivät telineitä kantaen tiiliä ja savea. Kauempaa katsoen näytti koko taloyhtymä savuavan kuin tehdas. Siinä oli, sen vasten kesäistä taivasta kuvastuessa, terävä tarmon ja työn leima, jota kajahtelevat äänet yhä korostivat.

Esa mitteli silmillään kokonaisuutta noustuaan autostaan ja jätettyään sen odottamaan vähän matkan päähän. Hänen mieleensä ei suinkaan tullut ajatus siitä, että tässä jotakin tuotetaan, saadaan valmiiksi jotakin uutta ja hyödyllistä. Hänen päässään

pyörivät vain numerot, ajatukset siitä, kuinka paljon kaikella tällä lopullisesti ansaittaisiin, kuinka kannattava siitä tulisi, kuinka sen tuoton saisi mahdollisimman pian nousemaan mahdollisimman suureksi. Hän seisoi siinä pienellä kumpareella kuin Napoleon sotakenttäänsä silmäilemässä ja tekemässä suunnitelmiaan tulevaa taistelua varten.

Hän meni lähemmäksi, nousi taloihin, puhuttelei mestareita, laski leikkiä työläisten kanssa, varoitti viivyttelemisestä. Kiivasta vauhtia, nopeaa valmistumista, sitä hän ennen kaikkea vaati. Ei tarvinnut katsoa niin paljon, miltä se näytti, kunhan siitä vain tuli sitä, mitä oli tarkoitettukin, tuli huokealla ja helposti. Työläisiä hiukan huvitti tämä kiire ja hoppu, ja he tekivät työtä käskettyä, nopeasti, ehkä hiukan huolimattomastikin. »Saahan sitten rappauksella peittää, jos mikä on liiaksi silmään pistävää», sanoi mestari.

Aivan rakennusalueen vieressä oli Esan yhtiön juuri ostama uusi neliö. Siinä ei nyt ollut juuri mitään: muutama kivi, joitakin jätteitä, saraheinää, rikkaruohoja ja vaivaisia pensaita. Ojassa siellä täällä pikkuisen ummehtunutta vettä. Mutta Esa näki sen jo rakennettuna, tonteiksi pilkottuna, ja antoi silmien-

sä kiertää mättäältä mättäälle laskien ja suunnitellen. Hän hymähti tyytyväisenä, kun huomasi entisten piirustusten kelpaavan jokseenkin muuttamatta. Ei muuta kuin kaivaa vain ja antaa huhkia. Mahdollisesti piili alla pehmeää maata, ehkäpä suota. Se olisi harmillista, sillä se nostaisi kustannuksia, mutta eiköhän uskaltaisi rakentaa pikkuisen heikommallekin perusteelle, jos niin kävisi? Tukevathan ne talot toisaan, jotteivät kaadu eivätkä pääse liiaksi painumaan. Vähän petolliselta tuo maakamara kuitenkin näytti. Kunhan ei vain huudettu näitä tontteja liian kalliista, sillä kilpailijat olivat tapansa mukaan tehneet kiusaa tonttihuutokaupoissa ja kiristäneet hintoja niin pitkälle kuin uskalsivat.

»No, kyllähän niistä taas sitten selvitään», virkahi Esa seurassaan olevalle mestarille. »Ei sitä ennenkään ole pysähdytty yhden suosilmän eteen.»

Esa tarkasteli sitten palkkausluetteloita ja viikkotilejä mestareiden hökkeleissä ja nyökkäili yleensä tyytyväisenä. Väkeä pitää olla paljon ja palkoissa ei pidä liiaksi tinkiä, kunhan vain valmista tulee, se oli hänen periaatteensa, ja niinpä työn vauhti olikin saatu verraten kiivaaksi.

»Pankaa vain alulle perustustyöt tässä vieressä niin pian kuin suinkin», sanoi hän, »että saadaan sekin alulle ja nähdään tarkemmin, minkälainen pohja siellä oikeastaan on».

Hän nousi autoonsa ja käski ajaa takaisin kaupunkiin.

Hän oli paraiksi ehtinyt istuutua suuren työpöytänsä ääreen synkässä työhuoneessaan kirjavan salinsa vieressä, kun joku tuli eteiseen, riipaisi oven reippaasti auki, ja siitä ilmestyi hänen ainoa tyttärensä, Aili, pyöräilypuvussa, autolasit otsalle nostettuina, kiiltävät säärykset tomussa ja otsa hiessä.

Neiti Esa oli reipas ja miellyttävä neitonen, siinä hiukan yli kahdenkymmenen, ja opiskeli arkkitehdiksi Teknillisessä Korkeakoulussa. — Tämä ala ei oikein miellyttänyt isää eikä muitakaan hänen ympärillään, mutta tyttärellä oli tahto, joka tuntui olevan yhtä kovaa lajia kuin isän. Esa, suuri Esa, tunsi häntä kohtaan jonkinmoista kunnioitusta, mutta ihaili tyttärtään toiselta puolen eräänlaisena luonnon ihmeenä, jolle saattoi sallia paljonkin.

Ulkomuodosta päättäen tytär oli perinyt isältään verraten vähän. Hän oli hoikka ja solakka, vaalea-

ihoinen ja sinisilmäinen; vain tukka ja kulmakarvat olivat tummat. Hän käyttäytyi luonnollisesti ja reippaasti, ja hänen kasvoillaan oli aina avonainen, miellyttävä ilme, peritty hiljaiselta, vaatimattomalta äidiltä, joka oli seurannut Esaa uskollisesti tämän aikaisemmissa vaiheissa ja kuollut, kun elämä rupesi näyttämään liian monimutkaiselta ja kirjavalta hänen käsitteyksellensä. Esa oli pitänyt paljon vaimostaan ja siirsi nyt tunteensa tähän tyttäreeseen, ainoaan olentoon tässä maailmassa, johon hän ei saattanut suhtautua ainoastaan liikemiehen kannalta, jota hän ei tahtonut alistaa välikappaleekseen suunnitelmiensa toteuttamisessa. Tytärtä taas isän puuhut huvittivat, sikäli kuin hän niistä jotakin tiesi, sillä he elivät kumpikin jokseenkin omissa oloissaan. Häntä huvitti erityisesti isän mielikuvitus, kun tämä joskus innostui puhumaan suunnitelmistaan ja aikeistaan oikein lennokkaasti liioitellen. Hänen täytyi myöntää, että isällä ehdottomasti oli kykyä. He olivat oikeastaan aika hyviä toveruksia, joitten välillä kuitenkin joskus syntyi kiihkeäkin yhteenotto, etenkin silloin, kun isä alkoi selitellä opintojen ja sivistyksen tarpeettomuutta ja että maailmassa kyllä pääsi eteenpäin, voi ansaita rahaa

ilman opintoja — tai paremminkin, sillä opinnot olivat siinä suhteessa vain tiellä, johtivat käsityksiin ja ajatuksiin, jotka olivat hyödyttömiä, tuottamattomia, esteeksi ja vaivaksi. Maailmassa ei ole muita oikeita ihmisiä kuin liikemiehet ja maanviljelijät. Ne ymmärtävät, että raha se joka tapauksessa maailmassa jyllää, eivätkä mitkään sellaiset tutkinnot ja turhat tuumailut. Kun osaa muokata maata, rakentaa talon ja myydä tavaraa ihmisille, niin kaikki on hyvin. Muuta ei tarvita! Siinä se!

Tytär koetti vastustaa ja selitellä, mutta kun isän ainoa mittapuu oli se, kuinka paljon ihminen kykeni hankkimaan kirstun pohjalle, niin ei siitä pitkälleäkään päästy. Rakennusmestari tekee ihan yhtä hyvän talon kuin arkkitehtikin, selitti Esa, eikä ole lukenut likimainkaan sen vertaa. Siinä se! Monesta kerjäläispojasta on tullut rikas ja pomo, vaikkei ole osannut lukea kuin katkismuksen ja kirjoittaa nimensä, ja moni oppinut herra on mennyt nurin, kun on ruvennut yrittämään kaupantekoa. Oppi ei ole auttanut häntä vähääkään. Lukekoon tyttö vain jos halusi. Olihan heillä varaa turhuuteenkin. Jollainhan naisihmisenkin piti aikaansa kuluttaa, ennenkuin naimisiin pää-

si.

Häntä peloitti kuitenkin aina, että tytär menisi naimisiin jonkun tuollaisen köyhän lukutoukan kanssa, josta ei olisi kenellekään hyötyä, ja siinä asiassa hän oli päättänyt panna vastaan parhaansa mukaan, keksiä vaikka mitä keinoja.

»Mikä puuska sinut on tuonut kaupunkiin?» kysyi Esa. »Eihän se polyteekki vielä ala.»

»Maisteri Pajulalla oli asiaa tänne, ja toin hänet moottoripyörän sivuvaunussa. Ajoin oikein kovaa, niin että . . .»

»Kenet toit sivuvaunussa?»

»Maisteri Pajulan, Toivo Pajulan, jonka tunsin jo koulussa.»

»Mitä sinä hänen kanssaan seuraa pidät?» Esan ääni muuttui merkillisen kumeaksi.

»Hän on vanha toverini ja hyvin hauska ja etevä poika.»

»Voi peeveli! Voi peeveli! Voi peeveli!» alkoi Esa kiroilla kasvojen yhä synkistyessä. »Menisit ehkä naimisiinkin hänen kanssaan?»

»Se on hyvin mahdollista, kunhan hän saa väitöskirjansa valmiiksi.»

Nyt Esan suuttumus puhkesi:

»Minun tyttäreni tuollaisen lurjuksen, tuollaisen raukan, tuollaisen mahdottoman kirjatoukan kanssa! . . . Ei vaikka sitten mikä olisi! Ne Pajulat ovat sitä kaikkein viimeisimmän sortin väkeä tässä maailmassa. Ylpeitä ja röyhkeitä kuin mitkähän, ja köyhiä ovat. Ei niillä ole autoakaan!»

»Maisteri Pajula kykenee kohta viran saatuaan hyvin elättämään perheensä!»

»Elättämään, elättämään! Millä lailla elättämään! Kädestä suuhun joka päivä! Ja säästää pitää, ja katsoa pitää joka asiassa. On sekin elämää! Ne ovat vastenmielistä väkeä, ne Pajulat. Menkööt helkkariin kaikine oppeineen ja sivistyksineen! Rahan teossa niistä ei ole mihinkään. Ottaisit mieluummin vaikka Salmisen. Mutta sinustakin on tainnut tulla liian herraskainen. . . . Tästä ei kuitenkaan tule mitään. Minä sen sanon, minä Esa!»

»Kyllä siitä vain tulee», vastasi tytär hiukan leikillinen sävy äänessään, vaikka isän mieli näytti olevan kokonaan suunniltaan. »Toivo Pajula on kunnan mies, ja mitä rahan ansaitsemiseen tulee, niin saat nähdä, että me kahden kyllä kykenemme sitä hank-

kimaan. Lähetän hänet jonakin päivänä luoksesi, ja opit varmasti pitämään hänestä. Nyt minun on mentävä muualle. Voi hyvin hetkinen ja koeta sopeutua asioiden tilaan.»

Tytär nyökkäsi, naurahti ja lähti pois. Esa nousi ja asteli hetken kiivaasti edestakaisin huoneessaan. Kun se ei hänelle enää riittänyt, aukaisi hän oven saliin, alkoi harppailla pitkin sen parkettia yhä mutisten ja nyrkkejään puiden. Tarttui sitten kristallimaljakkoon hyllyllä, paiskasi sen permantoon, niin että palaset pirskuivat ympäri, otti toisen ja antoi sen mennä saman tien.

Se näytti hiukan helpottavan, ja Esa lähti eteiseen, sieppasi hattunsa, komensi autonkuljettajan esille ja lähti kiivainta kyytiä ajamaan poispäin kaupungista.

V.

ESA SAA UUTTA LUOTTAMUSTA.

Esan auto kiiti kuin hurja pitkin teitä nostattaen jälkeensä tavattoman pölypilven, peloittaen vastaan-tulijat tiensyrjään ja lentäen kuin vilaus samaan suuntaan kulkevien ohi. Jos ajaja koetti joskus hillitä hurjaa menoa, huusi Esa heti: »Kovemmin! Kovemmin!» ja takoi häntä olkapäähän, kunnes äkkiä kiihtynyt vauhti nykäisi hänet nojalleen vaunun perään.

Näin ajettiin kiivasta menoa sisämaahan päin. Kilometrit ja penikulmat jäivät vilisten taakse, ja Esan mieli talttui vähitellen vauhdin vaikutuksesta. Raivo katosi ja sijaan jäi vain syvä, asiallinen närkästys, joka antoi hänelle ikäänkuin jonkinmoisen loukatun arvokkuuden leiman.

Eräässä tienkäänteessä Esa käski ohjata vasempaan, ja pian vierähti iso vaunu, nopeasta kulusta kuumenneena ja höyryten, avaralle pihamaalle miellyttävän näköisen maalaistalon eteen, jonka ympärillä viljelykset laajenivat joka puolelle ja joka komeili raskaalla, punaisella tiilinafetallaan, suurenmoisemalla kuin asuinrakennus konsanaan. Se oli Esan tut-tavan, maanviljelijä Juho Tommisen talo, miehen, jo-

hon Esa entisinä aikoina, tilankauppoja harrastaessaan, oli tutustunut, ja jonka kanssa hän oli tehnytkin monet hyvät kaupat. Tomminen oli jo luopunut kaupoista, ja kun oli saanut edullisen tilan, oli ruvennut sitä viljelemään ja elämään mukavasti laajojen ja viljavien maittensa, satapäisen karjansa ja vielä runsaitten metsiensä tuotolla. Esa piti häntä hyvin suuressa arvossa hänen liikemiessilmänsä ja arvostelukykynsä takia sekä sen vuoksi, että hän oli hyvin näppärä käyttämään tilaisuutta hyväkseen, kun niikseen tuli. Samoin oli Esasta merkillistä sekin, että niin hyvä liikemies kuin Tomminen yhtäkkiä saattoi lakaista tekemästä kauppoja ja asettua asumaan rauhallisesti ja hauskaasti kuin muutkin ihmiset, vieläpä otta-
maan osaa politiikkaan ja pääsemään mahtavan perunapuolueen johtoon. Valtiopäiville hän ei kuitenkaan vielä ollut päässyt, vaikka hän jo oli ollut ehdollakin. Se oli Esasta kuitenkin hiukan kummallista. »Helkkari sinne menköön haukuttavaksi!»

Isäntä tuli pihalle vastaan ja ilostui nähdessään tulijan:

»Ka terve! Mikä hyvä tuuli sinut tuo?»

»Ei hyvä, vaan pikemmin paha», vastasi Esa. »Har-

mittaa niin juukelisti.»

»Mennään sisään, mennään sisään ja puhutaan sitten», kehoitteli isäntä, joka oli pyylevähäkö, vaaleaverinen mies, tuossa viidenkymmenen korvilla, ja jonka sinisissä silmissä silloin tällöin välähteli ymmärtäväinen, veitikkamainen ilme. »Kyllä täällä pahat tuulet pois karistetaan.»

Hän vei vieraansa huoneeseensa, jonne oli erityinen sisäänkäytävä ja joka oli hiukan herrasmaisesti kalustettu pehmeine, punapäällyksisine sohvineen ja nojatuoleineen. Palvelija kiidätti kahvia sisään, isäntä otti nurkkakaapistaan pienen pullon, ja vieraasta alkoi elämä tuntua oikein somalta, kun ilta pimeni ulkona ja valot syttyivät sisällä lamppuihin.

»No, mitä sinulle oikeastaan on tapahtunut? Onko joku talo romahtanut, vai ovatko hankkijat petkuttaneet liikaa?»

»Ei minua kukaan petkuta, ei vähääkään. Tiedä se!» virkkoi Esa, jota isännän viime huomautus ja leikkilinen sävy ei oikein miellyttänyt. »Tytärhän se vain aikoo tehdä tyhmyyksiä.»

»No, mikäs tytön päähän on lentänyt? Viisas tytöhän se muuten on, ja reipas ja terve kuin vuoden

vanha vasikka.»

»Kun se on ruvennut yksiin hommiin sellaisen maisterin tai tohtorin kanssa, tai mikähän lieneekään, sellaisen kanssa, joll’ei ole yhtään rahaa.»

»Vai semmoisia, vai semmoisia. Mutta mitäs pahaa siinä oikeastaan on? Onhan sinulla rahaa, niin että riittää muillekin.»

»Mutta kun minä en tahtoisi, että ne minun rahan joutuisivat juuri tuollaiselle tyhjäntoimittajalle, joka ei osaa muuta kuin menettää ne, tai panna ne turhuuksiin. Rahan pitää aina vain kasvaa ja lisääntyä, tuottaa korkoa ja . . . Jos sillä joskus herrasteleekin, niin herrastelee vain näyttääkseen, että sitä on.»

»Vai on se niin keltoton mies se sun tyttäresi heila?»

»Ja ylpeä vielä sen lisäksi, ylpeää sukua, niin että harmittaa. Nauravat vain tällaisille kuin me, vaikkei ole mitään takana.»

»Sehän niissä herroissa tahtoo olla vikana, että ne aina ovat olevinaan viisaampia kuin muut ja valmiit nauramaan toisille ihmisille. Mutta ei sitä kauan kestä, sitä niitten nauramista. Kunhan me tästä saamme vallan käsiimme, niin siitä alkaakin toinen leikki. Me

tässä kuitenkin viimeksi nauramme.»

Vieras sai kahvia, sai lasillisen siitä pullosta, toisen ja kolmannenkin. Eikä isäntäkään ollut vierasta huonompi.

Ulkona tuntui tuuli kohisevan puissa. Se painoi välistä ikkunaruutuja, niin että ne ritisivät, ja vinkaisi raoissa pannen lamppujen liekit lepattamaan.

»Kah, täytyypä tukkia nuo ikkunatkin», virkkoi isäntä. »Maistetaanpas!... Etkö sinä sitten voi sille tyttäreillesi mitään?»

»Minkäs minä sille voin! Se kun seisoo siinä edessä hyvissä pukimissa ja katselee, niin rupee tuntumaan siltä, ettei tuolle uskalla oikein ärjäistäkään eikä kirotta niinkuin mieli tekisi.»

»Mutta sano, ettet anna sille yhtään rahaa.»

»Ei se siitä välitä! Sanoo vain, että kyllä hän ansaitsee rahaa itsekin, kun arkkitehdiksi pääsee. Ja siinä sitä ollaan!... Sehän se on peeveliä, kun ne sellaiset ihmiset ei opi ymmärtämään, mitä se raha oikeastaan on ja minkälainen voima ja mahti sillä on. Jos ne sen ymmärtäisivätkin...»

»Niin, kyllä se on poikaa, se raha! Kun sitä on ja kun sitä roiskit ympärillesi, niin kyllä maalima katse-

lee silmät suurina, kumartaa ja ihmettelee.»

»Mutta nämä peevelit eivät ihmettele eivätkä kumarra, ei se minun tyttäreni eikä Pajulatkaan, se maisteri ja sen vanhemmat. Katselevat vain pilkallisesti, vaikka näyttäisi minkälaista seteliä. Se se harmittaa.»

»Mutta sitten täytyy hankkia muutakin mahtia, valtaa ja vaikutusta. Kuules, rupea sinäkin tähän meidän puolueeseen, tähän perunapuolueeseen. Sulla on niin hyvät mielipiteet, että passaat meidän joukkoon kuin tupakka piippuun.»

»En minä niistä puolueista. Ne ovat tiellä, kun pitää hankkia rahaa. Voipi käydä niin, että toisen puolueen mies suuttuu eikä enää rupeakaan minun kansani asioihin, ja silloin siinä menee kunti. Ei se passaa liikemiehelle. Se ei saa olla suomalainen eikä ruotsalainen eikä ryssä, sen pitää olla mitä milloinkin tarvitaan. Ja sitten se teidän puolueenne, sekään ei oikein ymmärrä tätä rahan valtaa ja voimaa.»

»Vai ei ymmärrä? Kyllä se sen hyvästikin ymmärtää. Jos sinulle sattuisi esimerkiksi huono talo tai tila tai muu sellainen, niin silloin me voitaisiin järjestää niin, ettei siitä tappiota tulisi. Voitaisiin kyllä. Kyllä se

puolue sellaiset asiat ymmärtää. Mutta vielä paremmin se ymmärtää sen, että mies kelpaa mihin paikkaan hyvänsä, vaikkei ole kouluakaan käynyt ja vaikka ei osaakaan kaikessa olla niin kuin herra. On sitä järkeä ilman koulujakin.»

»Sitähän minäkin aina olen sille tytölle sanonut. Mutta se ei usko, se nauraa vain ja väittää vastaan. Ei niistä kouluista ja sivistyksistä ja muista ole kuin harmia. Pannaan hiiteen kaikki koulut ja yliopistot ja ruvetaan sitte elämään, niin saadaan nähdä, kuka komentoa pitää.»

»Just niin! Olenhan minä aina sanonut, että sinun pitää tulla meidän puolueeseen! Ja sitten, tuota, ei hän mekään niin tarkkaan olla sitä, mitä sanotaan. Me saarnataan raittiutta, ja niinkuin näet, niin kelpaa tällainen tavara minullekin. Kippis vain! Me ollaan kovia suomalaisia, mutta kun asiat niin vaativat, niin ei me sentään niin helkkarin kovia ollakaan. Kas, meissä on valkoisia perunoita ja punaisia perunoita, niinkuin pellossakin, ja väliin määrää ne valkeat ja väliin ne punaiset, ja me ollaan sittenkin ihan niitä itse meitä. Ei ne ohjelmat ja laskelmat ja pykälät niin vaarallisia ole. Kunhan vain saadaan herrat nu-

rin, niin sitten on hyvä. Sitten me hoidetaan asiat ja maksatetaan toisilla verot. Just niin me tehdään.»

»Vähän palkkaa herroille ja paljon veroa niskaan! Taisitpa sanoa oikean sanan! Kyllä niiltä sitten niskat notkistuvat ja menee nauramisen halu. Kirjoita, kirjoita, poika, kirjoita ja itke ja maksa veroa! Niin se olla pitää! Jospa minä sittenkin rupeisin siihen teidän puolueeseen! Sinä viljelet maata ja hankit ruokaa, ja minä rakennan sinulle talot ja myyn muutakin tavaraa. Niin se menee, ja muita siinä ei tarvita.»

Tuuli ulkona kiihtyi myrskyksi, ja kohta alkoivat raskaat pisarat pieksää ikkunoita. Miesten keskustelun sävy ja into tuntui kasvavan tuulen voiman kohotessa. He kuvittelivat jo olevansa korkeimmilla paikoilla tässä maassa. Isäntä hoitaisi tasavaltaa kuin maatilaansa ainakin, Esa järjestelisi raha-asioita, pitäisi huolta siitä, että kukkaro aina olisi täynnä, rakentaisi taloja, myisi ja ostaisi, ja oppineet, sikäli kuin niitä vielä olisi, raataisivat konttoreissa kynä kädessä, kirjoittaisivat niitä papereita, joita he ehkä tarvitsisivat, ja maksaisivat verot ja kulut. He vain isännöisivät ja rikastuisivat ja matkustelisivat mahtavasti maailmalla. Ja Esan tytärkin oppisi vihdoin ymmärtä-

mään, mikä se oikeastaan on tavoittelemisen arvoista, eikä menisi naimisiin maisteri Pajulan kanssa. He puhuivat kovalla äänellä, viittoilivat ja keikahtelivat, molemmat kasvoiltaan jo vähän punaisina ja kiivaina kuin sankarit. Sanat sinkoilivat kuin tappurat tuuleen.

Varsin myöhään Esa muisti, että oli palattava kaupunkiinkin. Uninen autonajaja haettiin toiselta puolelta, Esa hupsahti takaistuimelle, ja lähti, mieli mahdollisesti kuohuksissa, jälleen kaupunkia kohti varmasti asiastaan ja täynnä toiveita tulevasta voimasta ja vallasta.

»Se me tehdään, sillä lailla... just niin...» jutte li hän itsekseen auton pehmoisella istuimella lojues saan. Osoitteli sormellaan ja viittoili pontevasti kädellään yhä jatkaen keskustelun juonta siitä paikasta minne se oli jäänyt.

»Hyvä mies tuo Tomminen. Viisas mies, ja hyvät sill' on jutut. Sen kanssa täytyy pitää enemmän yhtä, niinkuin entiseenkin aikaan, kun yhdessä talonkauppoja tehtiin ja tyhmempiä narrattiin. Ei ne naura, ei ne kauan naura, ne herrat...»

VI. ROMEO JA JULIA.

Syksyllä Helsinki aivan kuin sähköistyy, elämä saa äkkiä monta kertaa nopeamman, kiireisemmän poljennon kuin kesäiseen aikaan. Kaupungin äänessä, siinä soitossa, jonka jyrinä kaduilla, töminä työpajoissa, aherrus virastoissa, kouluissa ja kodeissa synnyttää, tuntuu syvempi, kiinteämpi pohjasävy, joka vaikuttaa ihmisiinkin ja panee heidänkin suonensa sykkimään kiireisemmin, kohottaa halua toimia ja vaikuttaa.

Maalla ovat koivut jo melkein menettäneet lehtensä ja metsät saaneet sen väriloiston, joka aina käy lopullisen sammumisen edellä, välkkyy kuin kuumeen vaihtelu sairaan kasvoilla. Kaupungissa ovat lehmusten lehdet vielä vihreät, tummat ja raskaat, varsinkin iltaisin, sähkövalossa, kun ne tuulessa heiluen piirtelevät kummia, liikkuvia varjoja katuun ja liikenteen vilinään. Ihmiset ovat palanneet maalta, sanomalehdet ja liitu hävinneet asuntojen ikkunoista ja niitten sijaan tullut iltaan säteilevää, elävää valoa. Reklaamit loistavat entistään kirkkaampina, teatterit ja ravintolat täyttyvät, ja puistoissa helisee soitto ihmistungok-

sen keskellä tukahduttaen melkein kadun tasaisen jyrinänkin.

Tuntuu siltä, kuin elämä haluaisi rynnätä eteenpäin, ottaa yhtäkkiä takaisin kaikki, mitä se kesän levossa on menettänyt. Se hyökkää, ei jää odottamaan ja kaataa jalkoihinsa ne, jotka eivät jaks seurata mukana. Helsinki surisee, loistaa ja kuohuu, toistaa tuhansin äänin, tuhansin värein ja valoin ihmisten pyrkimyksiä, ihmisten työtä ja ihmisten elämää. . .

Toivo Pajula käveli tuollaisena syksyisenä iltana Bulevardia alas satamaan päin. Iltarusko paistoi saarien takana, kadun päässä, loisti merkillisen värikkäänä ja hehkuvana lainaten kuultoaan rakennuksille, katukivitykselle, puille ja ihmisille. Tuo valaistus vaikutti omituisen pehmentävästi, omituisen lieventävästi kaikkeen: liikenteeseen ja ääniinkin, antoi kadun vilkkaalle elämälle, uuden omituisen vivahduksen.

Hän kulki ohi Kirkkopuiston, jossa vaahteran lehdet jo punersivat, ohi Fredrikinkadun, joka pienine, valaistuine liikkeineen synkissä taloissa jatkui molemmin puolin kuin oja, ohi Oopperan, jonka ovien edessä autot liikkuivat ja ihmiset parveilivat ennen

näytännön alkua. Juuri Oopperan ohi päästyä hänen vaaleille, säännöllisille piirteilleen valahti iloinen välähdyks, hänen askelensa tulivat joustavammiksi ja vartalo oikeni luontevasti. Aili Esa tuli Polyteekilta päin. Ruskea kävelypuku lankesi hyvin notkealle vartalolle, poskilla oli hilpeä puna, ja valkoisen lakin tupusu kaatui hauskasti olkapäälle. Iltarusko valoi koko olentoon hämyisen loisteensa, lisäsi piirteiden pehmeyttä ja niiden synnynnäistä suloa.

»Terve!»

»Terve, terve!»

He löivät reippaasti kättä, maisteri Pajula kääntyi ja lähti tytön mukana katuja ylös. He keskustelivat vilkkaasti, naurahtelivat silloin tällöin ja näyttivät suhtautuvan toisiinsa vilpittömän toverillisesti, välittömästi, vaikka äänenpainossa väliin vivahtikin jokin syvempi väre.

»No, kuinka pitkällä väitöskirjasi on?»

»Väitöskirjani? Kuule, mitä arvelisit, jos luopuisinkin väitöskirjasta ja pyrkisin ansaitsemaan niin pian kuin suinkin? Minua alkaa peloittaa tämä vuosien vierintä, työnteko ilman varsinaista ansiota ja . . . velkojen kasvu. Vaikka eihän se näytä juuri valoisam-

malta, kun katselen jo toimessa olevia tovereitani. Toimeentulemisen pulma heilläkin kaikilla on edessään ja . . .»

»Älä nyt juttele tyhjiä, poika parka. Kirjoita loppuun väitöskirjasi ja katsele hiukan kirkkaammin tulevaisuuteen. Ei tässä pitkiä aikoja kulu, kun minäkin olen valmis, ja jos me kahden emme saa kylliksi kokoon elääksemme huoleti, niin sitten on ihme! Tiedän kyllä, ettei sinusta juuri ole muuhun kuin kirjojen parissa seurustelemaan, mutta minusta on. Ja niinpä meistä tulee yhdessä oikea täydellisyys!»

»Entä mitä isäsi, joka ei pidä sivistyneistä, eikä varsinkaan meikäläisistä, sanoo tähän?»

»Isä saa sanoa mitä hyvänsä. Kyllä me saamme tahtomme perille ilman häntäkin. Ukko ei ollut kovinkaan tyytyväinen silloin kesällä, kun kerroin tulleeni sinun kanssasi kaupunkiin, mutta kyllä hän taipuu, on taipunut ennenkin.»

Tytön sanoista hehkui sellainen varmuus ja luottamus, että nuori mieskin vähitellen alkoi katsella asioita vähemmän synkästi. Iltarusko oli jo palanut loppuun meren yllä, ja katulyhdyt syttyivät yhdellä välähdyksellä pitkän kadun päästä toiseen. He

poikkesivat Kirkkopuistoon kävelläkseen sen halki ja kääntyivät Yrjönkadulle välttääkseen tungosta ja hälinää Heikinkadulla.

»Eivät sinunkaan vanhempasi, vaikka he ovatkin olleet ystävällisiä ja kohteliaita minulle aina kun on tavattu, liene kovin mielissään siitä, että menet kansani naimisiin. Minusta alkaa melkein tuntua siltä, kuin meistä tulisi oivallinen Romeota ja Juliaa nykyaikana edustava pariskunta. Luulen kuitenkin, että Shakespeare, jos hän nyt eläisi ja käsittelisi kohtaloamme, saisi pikemmin aiheen huvinäytelmään kuin tragediaan.»

»Muuten», lisäsi neiti Aili, »ei meidän minun mielestäni pitäisi jättää isää syrjään tässä jutussa. Hän on, oli miten oli, mainio ukko minua kohtaan, tekee yleensä kaikki mitä tahdon. Minulla on häneen varma vaikutusvalta. Hänen tukensa ei missään tapauksessa olisi hullummaksi tulevaisuudessakaan. Meidän täytyy koettaa saada isä puolellemme!»

»Tietysti se minustakin olisi kaikkein mieluisinta», virkkoi nuori mies. »Mutta kuinka se kävisi päinsä? En kuulu ollenkaan niihin, joita isäsi pitää suositeltavina vävyinä, ja meitä vastaan hänellä näyttää

lisäksi olevan jotakin erikoista.»

»Niin näyttää. Mutta jos sinä kävisit hänen puheillaan!»

»Edellytykset tuntuvat niin epäsuotuisilta, että en voi olla arvelematta, hiukan pelkäämättäkin, tiedätkö? En yhtään tiedä, kuinka häntä lähestyisin.»

»No mene ja sano hänelle esimerkiksi, että sinulla olisi ehdotettavana hänelle pieni afääri. Silloin hän heti höristää korviaan, vaikka aluksi olisi kuinka tuikean näköinen hyvänsä. Ja sitten sanot. . .»

»Mutta eihän siitä mitään afääria synny. Mitä kummaa minä tarjoisin hänelle, sanoisinko — korvaukseksi — hänen suostumisestaan.»

»Niin, se onkin vähän vaikeaa sanoa. Sinun on hyvin vaikeaa tarjota hänelle sellaista, jonka arvon hän ymmärtäisi. Mutta jos lupaisit ruveta kauppa-alalle?»

»Minäkö kauppa-alalle? Enhän osaa edes myydä vanhoja vaatteitani juutalaiselle.»

»Entä mitä minä annan sinun vanhemmillesi? Eihän minullakaan ole sellaista. . . perhettä ja sukupe-
rää, jolle he panevat arvoa. Isä ei ole kovin korkeassa
kurssissa niissä piireissä. Siinä sitä taas ollaan: sinä
Romeo ja minä Julia.»

»Heille riittää sinun oma reipas ja suloinen itsesi, riittää täydellisesti. He ottavat ihmisen ihmisenä eikä sukunsa edustajana. Eivät he siitä pahoillaan olisi, että opettaisit minullekin hiukan käytännöllisyyttä.»

»Mutta kyllä sinun täytyy mennä isän luo! Jollei muuta niin yrityksen vuoksi! Ethän sinä niin tyhmä ole, ettet osaa pitää puoliasi, jos hän suuttuisikin. Isällä on omat heikot puolensa, ja . . . osaathan sinä olla hiukan diplomaatti.»

Asiasta ei niin vähällä päästy päätökseen. Nuoret kulkivat läpi Töölön, missä katuelämä tuntui kovin rauhalliselta ja meluttomalta keskikaupungin huminan jälkeen. Nervanderin pikku puistossa rehoittivat kalliokasvit vielä myöhäisestä vuodenajasta huolimatta, ja villiviini oli kiivennyt melkein kadulle saakka kivistä takaseinää pitkin. Pienessä puistossa ei enää ollut ketään leikkivien lasten poistuttua. He istahtivat hetkeksi penkille, lehmuksen alle, jonka oksien varjot häilyivät heidän edessään hiekalla katulyhdyn valossa. Tuuli puhalsi raskaasti ja humahdellen puitten lehvissä, ja ilmassa tuntui kostea tuoksu. Nuoret olivat vaiti, molemmat miettivät samaa, ja moni raitiovaunu pääsi kolisten kulkemaan heidän

taitseen, ennenkuin he nousivat jatkaakseen matkaa Tunturilaakson hiljaista katua pitkin, jonka mäelle päästyä tuuli pyyhkähti vastaan kiivaana ja raskaana, niin että eteneminen kävi vaikeaksi.

He olivat yhä vaiti, hiukan alakuloisiakin. Molemmista tuntui, että edessä oli jotakin raskasta, jotakin, joka pyrki työntämään heitä erilleen. Mutta kun he siinä yhdessä ponnistelivat estävää tuulta vastaan ja kun se lopuksi mäen yli päästyä taas hellitti, kirkastui molempien mieli, ikäänkuin olisi päästy pahastakin pälkähästä, ja he jatkoivat matkaa pitkin Runeberginkatua, suurten kaarilamppujen alla, jälleen hilpeämpiä, jälleen toiveikkaampina.

»Päätetty siis, että menet huomenna isän luo! Tule hiukan konttoriajan jälkeen, ennenkuin hän on ehtinyt käydä päivälliselle. Käy ensiksi minun puolellani. Sanon hänelle, että tulet, ja voin ilmoittaa, minkälainen ilma on.»

He hyvästelivät:

»Romeo parka!»

»Julia parka!»

Maisteri Pajulan huulille jäi hyvän mielen hymy, kun hän yksin lähti kotia kohden Kruununhakaan.

Mutta toiselta puolen häntä ankarasti mietitytti, mietitytti tuo käynti Esan luona, ja hän katui jo lupautaan tulla huomenna, päättipä puhelimesta koettaa sopia asian lykkäyksestä. Mitä hän sanoisi? Kuinka esiintyisi tuon miehen luona, jonka hän tiesi panevan arvoa vain rahalle ja sellaisille ihmisille, joilla sitä oli? Näin pulmallisessa asemassa hän ei ollut milloinkaan ollut koko rauhallisen, hiljaisen elämänsä aikana, tiellä, jonka perhe aina oli tasoittanut mahdollisimman mukavaksi kulkea. Hänen ei ollut tarvinnut asettua ketään vastaan, ei tehdä omin päin mitään ratkaisevia päätöksiä. Senvuoksi tämä tuntuikin melkein mahdottomalta, tavattomalta, voimia kysyvältä. Oikeastaanhan se kuului asiaan, mutta saihan sen lykätä sopivampaankin tilaisuuteen.

Hän oli niin mietteissään, että auto Viertotiellä oli ajaa hänen ylitseen päästettyään ensiksi kimeitä, epätoivoisia kirkaisuja. Ajajan kirous vaunun suhahtaessa aivan läheltä hänen ohitsean herätti hänet, hän nousi raitiovaunuun ja pääsi siten enemmittä kummelluksitta kotiin.

Eteisessä oli valoa, ja salista kuului äänten hälinää. Siellä oli vieraita. Tuomari Valkio tuntui taas se-

littelevän nykyajan ilmiöitä, toistelevan mieliväitteitään siitä, kuinka puolivillaisuus valtaa maan, kuinka varsinainen ansio työnnetään syrjään ja pätemättömät ottavat joka alalla vallan käsiinsä.

»Se vie romahdukseen, täydelliseen romahdukseen», kuului hän toistelevan.

Toivo Pajulaa ei huvittanut mennä muiden joukkoon. Hän avasi hiljaa huoneensa oven, istahti tuttuun tuoliinsa tutun pöytänsä ääreen, otti käteensä lähimmän kirjan ja koetti lukea. Mutta ajatukset liikkuiivat milloin Ailin hymyssä, milloin hänen isänsä peloittavassa kuvassa ja huomiossa vaativassa tehtävässä. Lukemisesta ei tullut mitään. Hän riisuutui, sammutti valon ja aikoi nukkua, mutta vielä kauan pitivät nuo oudot mietteet häntä valveilla, ja unissakin vaihtelivat viehätys ja arvelut. . .

VII.

KÖYHÄT ON HYVIÄ OLEMASSA.

Siihen se sillä kertaa kuivikin se maisteri Pajulan käynti Janne Esan luona. Aili nauroi hänelle, laski hiukan pilaakin hänen arkuudestaan, ja Toivo Pajula koetti useasti rohkaista itseään, pääsi jo niin pitkälle, että avasi Esan talon ulko-oven, mutta kun pääsi oikeaan kerrokseen, poikkesikin tyttären parihuoneisiin eikä isän toimiston puolelle. Nuoret olivat silti alituisen yhdessä, eikä maisteri Pajulan vanhemmillakaan ollut mitään tuota reipasta, välitöntä tyttöä vastaan, joka heidän poikansa muitten tovereitten kanssa aina välistä joutui heille. Tohtori Pajula hiukan naureskeli ja pisteli poikaansa tämän väkisin-kin ilmi käyvän ihastuksen vuoksi eikä joskus malttanut olla lausumatta arvostelujaan tytön isän toiminnasta, mutta hänen mielipiteensä oli kuitenkin se, ettei tytär ollut vastuussa isästään. Joskus hän sai aiheita kosketella yhteiskunnassa tapahtuvaa uudistusta muutenkin, ja hän väitti, päinvastoin kuin tuomari Valkio, että puolisivistys elää vain aikansa, että se kyllä saattaa muutaman vuosikymmenen kuluessa tehdä suurtakin vahinkoa, mutta että puolivillaisia seu-

raava sukupolvi jo on aivan toista maata: sen täytyy kestääkseen hankkia itselleen sivistystä. Romahdus ei lopullisesti kohtaa kulttuurin kannattajia vaan niitä, jotka jostakin syystä pinnistelevät sen saavutuksia vastaan. Itse Esaankin nähden, jonka asema näytti erikoisen varmalta ja jonka rikkaus kuului päivä päivältä kasvavan, hän oli sitä mieltä, että jonakin päivänä hänkin suistuu mahtiasemastaan tai jollei suistukaan, jättää jälkeensä hyvin matalat vaot. Aika kulkee hänen ylitseen ja tuo sijalle arvokkaampaa ja jalompaa.

Janne Esan asema näytti tosiaan erinomaisen vahvalta. Hänen yhtiönsä, »Kivilinna», kasvoi ja menestyi. Kilpailu sen kanssa näytti melkein mahdottomalta, sillä se oli laajentunut melkein joka alalle. Rakenustarpeiden tuotto alkoi olla melkein yksinomaan sen käsissä, sillä oli tavattomat suhteet ulkomaisiinkin tuottajiin, ja se saattoi hankkia kaikkea halvemmalla kuin muut, ottaa vaikka tuntuvia tappioitakin, kun kilpailu oli kysymyksessä. Vaikka toiselta puolen valitettiin sen usein häikäilemättömiä, sääli-mättömiä menettelytapoja, vaikka sen rakentamia taloja ei suinkaan pidetty ensiluokkaisina, riitti asiak-

kaita kuitenkin aina. Sen käyttämät pääomat ja sen liiketoimintojen ehdoton menestys herättivät yleisön keskuudessa jonkinlaista ihailua, ja monet kääntyivät kaikesta epäröinnistään huolimatta kuitenkin sen puoleen. Samalla Esan asiamiehet, etunenässä Lindström ja Siira, joilla nyt oli oikein kultainen aika, kertoivat mitä merkellisimpiä juttuja isäntänsä kauppataidosta, hänen erinomaisesta oveluudestaan ja notkeudestaan, jonka avulla hän tuli toimeen esimerkiksi venäläisten kanssa, sai kauppoja syntymään heidän kanssaan silloin, kun kaikki muut epäonnistuvat. Venäläiset olivatkin tiilenhankkijoina Esalle hyvin tärkeitä. Hän osasi, kuten ennenkin, hyödyttää näillä kaupoilla sekä itseään että välittäjiään. Asunto-osakkeiden ostajat saivat maksaa, mutta sitä ei kukaan juuri huomannutkaan.

Joulukuun alkuvaiheilla oli ensimmäinen yhtiön neliöistä jokseenkin valmis ja asukkaat alkoivat muuttaa huoneistoihinsa, kadut saivat kivityksen, kaupat tavaroita, ja tuo pieni yhteiskunta alkoi elää vilkkaasti ja ainakin ulkoapäin katsoen hyvin tyytyväisenä.

Satoi jo lunta ja kylmät viimat kiertelivät kaduilla. Esan konttorissa oli tavallinen meno, tavalli-

nen kirjoituskoneiden rapina, puhelinkellojen kilinä ja asiakkaiden ja juoksupoikien kulku edestakaisin. Mutta sisällä, johtajan huoneessa, pidettiin johtokunnan kokousta.

Puhetta johti rakennusmestari Wiitanen leveänä, lihavana, parta hieman pörröisenä ja tukka vähän sekaisin. Silmät kiilsivät hyvää mieltä, ja ääni oli römeän hyväntahtoinen. Rakennusmestari Cement hie-roskeli nahkaisessa nojatuolissaan, johon hän melkein kokonaan upposi, tyytyväisenä pieniä, punaisia käsiään. Hänenkin silmänsä säteilivät samaa tyytyväisyyttä, ja hänen kimeässä äänessään, kun hän joskus käytti puheenvuoroa, oli riemastuksen vapi-naa. Nuori liikemies Lipander (ent. Lipponen) istui paikoillaan maailmanmiehen asennossa, silitteli aina joskus viiruisten housujensa taitetta ja hyväili pieniä viiksiään, jotka niin somasti kaartuivat terveihoiden poskia vastaan. Hän puhui hieman sievistelevästi ja käytti paljon vieraskielisiä sanoja, joitten johdosta toisten aina väliin täytyi pyytää häneltä selityksiä. Sitten oli vielä pari herraa, jotka eivät ulkonäöllään eivätkä lausunnoillaan herättäneet erikoisempaa huomiota, kannattivat vain ja olivat yhtä mieltä

kaikkien kanssa. Sihteerinä oli »tuomari» Siira, jonka piti laittaa pöytäkirjat ja päätökset oikein lailliseen muotoon. Hänen silmänsä punoittivat pahoin, ja hän haukotteli tuon tuostakin täyttäen aina vähän päästää konjakkilasinsa pullosta sohvapöydällä ja halveksien ryypätä kahvia päälle. Esa itse, herra toimitusjohtaja, istui tavallisella paikallaan työpöytänsä ääressä verraten kylmänä ja asiallisena selostaen erikysymykset lyhyesti ja nasevasti. Siitä huolimatta värähteli hänenkin äänessään aina väliin hyvänmielen sävy, kun hän sai lausutuksi jonkin oivallista tulosta osoittavan erän ja pääsi kertomaan, kuinka kilpailija oli lykätty pois tieltä. Varsinkin huvitti häntä ja muita se, että hän erään tonttihuutokaupan edellisenä iltana oli pannut Siiran ja Lindströmin ryyppäämään tietyn kilpailijan kanssa ja saanut hänet siihen kuntoon, että hän myöhästyi huutokaupasta ja liike sai tontin monta kymmentätuhatta halvemmalla kuin muuten. Kilpailijat olivat ottaneet sellaisen tavan, että tulivat tekemään kiusaa. Kun tiesivät yhtiön tarvitsevan jotakin tonttia, niin ne huusivat huutamistaan ja korottivat niin, että tontti nousi aivan ylihintaan. Olipa heille väliin annettu takaisinkin, oli annettu pitää lii-

an korkealle noussut tontti, jopa väliin oli saatu kuitenkin ostaa se, ja halvalla, kun huutaja oli tullut ehdottamaan sovintoa ja pyrkinyt perääntymään.

Esa esitteli asioita edelleen.

Vahtimestari Määränen oli ostanut huoneiston kuukausimaksuilla. Hän oli säännöllisesti suorittanut muutaman erän, mutta sitten hän oli tullut pyytämään muutaman päivän lykkäystä. Esa oli suostunut. Seuraavassa kuussa oli asian laita aivan sama, ja sen vuoksi Esa nyt tahtoi alistaa yhtiökokouksen harkittavaksi, kuinka olisi tehtävä. Hän oli omasta puolestaan sitä mieltä, että maksut oli suoritettava ehdottoman säännöllisesti. Sitäpaitsi, kun kauppakirjan määräyksen mukaan yhtiöllä oli oikeus myydä panttinaolevat osakekirjat omaan tiliinsä ja maksaa suorituksensa laiminlyöneelle takaisin vain sen, mitä se, kulunsa poistettuaan, hyväksi näki, vaati Esan mielestä yhtiön etukin sitä, että noudatettaisiin kaikkein täsmällisintä suoritustapaa. Häneen yhtyi innokkaasti ja kimeinään rakennusmestari Cement, joka lausui paheksumisensa siitä, että köyhät ihmiset ryhtyvät kevytmiehisesti sellaisiin asioihin, joissa heidän voimansa eivät kestä.

»Älä sinä köyhiä moiti», virkkoi siihen liikemies Lipander. »Köyhiltä rikkaat paraat ansionsa saavat, ja jollei heitä olisi, niin ei olisi ylimääräisiä tulojakaan.»

Samanlaisia tapauksia kuin vahtimestari Määräsen oli sattunut useampiakin. Kaikissa tapauksissa kokous päätti myydä osakkeet ja suorittaa takaisin sen, mitä yli jäi. Esa sai hoitaa asian niinkuin parhaaksi näki. Vain ne pari hiljaista johtokunnan jäsentä tahtoivat myöntää näille vähävaraisille lisää maksuaikaa, vaikka korkoa vastaan, mutta heille naurettiin ja heidät äänestettiin nurin.

Sitten oli vielä sellainen asia, selitti Esa, että yhtiön Kuopiossa olevan asiamiehen tilit eivät olleet kunnossa. Niissä oli noin kymmenentuhannen markan vaje. Mies oli nuori ja aika taitava liikealalla, mutta hänellä oli taipumusta viettämään hiukan hurjaa elämää, joka toiselta puolen, sanoi Esa, oli vain reklami yhtiölle, sillä olihan hyvä, että sen edustajat näyttivät elävän roimasti. Esa suositteli puolestaan, että hänen annettaisiin suorittaa vajauksensa kaikesa hiljaisuudessa ja että hänet edelleenkin pysytettäisiin yhtiön palveluksessa.

»Mutta jos hän karkaa ja vie kaikki muassaan?»

sanoi Cement.

»Ei se poika karkaa. Hän tietää, että hän meidän palveluksessamme on mahdollisimman edullisessa asemassa, ja tämän jälkeen, jos vähän niinkuin vihjailemme syytteeseen, hän on entistä nöyrempi meidän käsissämme.»

Päätökseksi tulikin, että asiamies sai pitää paikkansa ja suorittaa vajauksensa vähitellen. Lähemmät toimenpiteet jätettiin Esalle.

Asiat olivatkin nyt lopussa, mutta keskustelu jatkui »ulkopuolella pöytäkirjan». Siinä puhuttiin erikoisesti kaikenlaisista sukkelistista tempuista, joilla joku tunnettu tai tuntematon oli ansainnut omaisuutensa tai tehnyt soman kaappauksen. Jostakin syystä tulivat myös juutalaiset mainituiksi, ja heidän oivalista liikemieskykyään ylistettiin suuresti. Esa oli sattunut ennen Venäjällä käydessään joutumaan usein tekemisiin juutalaisten kanssa, ja hänellä oli varastossaan heistä hyvin paljon juttuja.

»Sevastopolin laiturilla tattari kulki myymässä appelsiineja. Siihen tuli juutalainen ja kysyi hintaa. Tattari ilmoitti sen.

’Liian kalliita, ihan liian kalliita’, sanoi juutalai-

nen. 'Helpota vähän.'

'Enkä helpota. Osta pian. Tulee myrsky ja täytyy mennä pois.'

Juutalainen jatkoi kuitenkin tinkimistään. Tuli myrsky ja pyyhkäisi sekä tattarin hedelmäkärriineen että juutalaisen mereen. Suuri valaskala nieli kumpaisenkin.

Jonkin ajan kuluttua kala saatiin pyydetyksi, ja siellä sen vatsassa olivat terveinä sekä juutalainen että tattari. Ei ollut tapahtunut muuta kuin että juutalainen nyt myi appelsiineja tattarille.»

Samoin kertoi Esa, että juutalaisen piti matkustaa jonnekin Pietarin asemalta. Hänen mielestään lippu oli tavattoman kallis, tavattoman kallis, ja hän tinki ankarasti lipunmyyjän kanssa pyytäen pientä alennusta. Virkamies oli kuitenkin taipumaton. Silloin suuttui juutalainen ja sanoi:

»Ole myymättä sitten. Minä menen toiselle asemalle.»

»Mutta me ei tingitä, me», sanoi herra Lipander. »Kun ollaan oikein reilulla tuulella, niin maksetaan vähän ylikin, noin roimasti vaan, eikä kukkaron pohja sittenkään paista.»

»Tingitään, kyllä me tingitään», virkkoi Cement. »Suutarilta ja räätälistä ja kaikilta. Siitä saa aina muutamman pennin lisää.»

»Ei ne juutalaistenkaan temput aina onnistu», jatkoi Esa. »Kerran Pietarin juutalainen Aaron, jolla oli suuri varasto epämuodikkaita naisten puseroita, päätti päästä niistä hyvin mukavalla tavalla. Hän laittoi niistä kymmenen kappaleen paketteja, jotka hän lähetti uskonveljilleen ympäri Venäjän maata, mutta liitti mukaan laskun vain kahdeksasta kappaleesta, sillä hän arveli näitten heti uskovan, että pakkauksessa oli tapahtunut erehdys. Mutta hänen harminsa oli suuri, kun kaikki paketit kahden viikon kuluessa palasivat jälleen hänelle, sillä erotuksella vain, että niissä kussakin oli vain kahdeksan puseroa.»

Tämä juttu herätti tavattoman riemun, ja kaikki nauroivat Aaron paran epäonnistuneelle viekkaukselle.

»Paljon paremmin onnisti muuatta toista, vaikkei hän ollutkaan juutalainen», kertoi Esa. »Hän oli ostanut Sveitsistä joukon kelloja, jotka aikoi myydä Suomessa ilmoittamalla sanomalehdissä hiukan huokeammat hinnat kuin mitä varsinaiset kellokauppi-

aat vaativat. Ihmiset olivat kuitenkin merkillisen arvelevia, ja koko yritys oli päättynyt hullusti. Minäpä neuvoisin häntä: 'Pane kelloille kaksinkertainen hinta. Ilmoita lähettäväsi tavara, kun puolet hinnasta on maksettu, ja sano, että loput saa suorittaa kuukausittain.' Mies teki työtä käskettyä. Hänelle tuli tilauksia satamalla, ja vaikka useimmat eivät suorittaneetkaan toista puolta hinnasta — luulivat kai saaneensa kaupiaan petetyksi — menivät kellot niin nopeasti kaupaksi, että hänen kannatti tilata uusi lähetys.»

»Narrattaviahan ne ihmiset ovat, varsinkin silloin, kun luulevat saavansa jotakin erikoisen huokealla», virkkoi Cement ja hymyili itsekseen.

»Ja kaikkein narrattavimpia ovat valtion herrat», jatkoi Esa. »Kun minä silloin sota-aikaan olin Pietarissa, niin Venäjän valtio tarvitsi äkkiä suuren joukon saappaita sotamiehille. Eihän minulla saappaita ollut, paraiksi tieto, mistä niitä saa. Menin sellaisen saapaskauppiiaan luo ja sanoin, että tehdään hyvä ahvääri. Herrat tahtoivat tarjouksia. Mikä pyysi kymmenen ruplaa parilta, mikä mitäkin. Minä kirjoitin paperit, että hankin saappaat kahdella ruplalla pari. Tietysti tilaus annettiin minulle, ja minun piti mak-

saa tuhat ruplaa takuuta, että toimitan tilauksen. Vähänhän se oli se takuu. Sitten en tehnyt yhtään mitään. Vasta kun hankinta-aika loppui, menin taas niiden herrojen luo ja sanoin, että hullusti ovat asiat, konkurssi tässä tulee, ja saappaita ei saa mistään sillä hintaa. Suuttuivat, pitivät sen tuhat ruplaa ja ajoivat minut ulos. Silloin se saapaskauppias meni sinne herrojen puheille ja sanoi heti paikalla, vaikka huomispäivänä, toimittavansa saappaat, mutta viidestätoista ruplasta pari. Pakkohan herrojen oli suostua, kun sotamiehillä ei ollut saappaita. Me jaettiin voitto sen saapaskauppiaan kanssa ja naurettiin.»

»Aina se Janne on osannut ja osaa vieläkin», virkkoi Cement, ja muutkin murahtelivat hyväksyvästi Esan tyytyväisenä nyppiessä viiksentynkiään.

»Mutta mikähän meidän osakkeittemme noteraus tänään oli?» kysyi yhtäkkiä Wiitanen kuin asioihin palaten.

»Otetaan heti selvä», vastasi Esa ja painoi nappia pöydällään.

Konttoristi tuli sisään ja toi tiedon: »2546». Kauppoja oli päätetty tähän kurssiin muutama kymmen, mutta papereita kysyttiin vielä ankarasti.

»Kyllähän siinäkin jo on näin nuoren liikkeen saavutukseksi. Ensi vuonna ollaan varmasti kolmessatuhannessa »

»Kuinkahan paljon osakkaat ovat myyneet omia osakkeitaan?» tiedusteli Esa.

»Minä olen myynyt muutaman kymmenen, kun sattui pienen rahan tarve ja hinta oli hyvä», kertoi Lipander. »Mutta olen ostanut takaisin melkein saman verran.»

»Minä olen pannut liikkeelle jo muutaman sadan» selitti Cement. »Mutta olen aina ostanut uusia ja myynyt taas voitolla, kun ne aina nousevat ja nousevat. Ansio on ollut hyvää, hihhi», ja hän hieroskeli tyytyväisenä laihoja sormiaan.

»Noususuunta on vallalla, noususuunta joka paikassa. Ihmisillä on rahaa ja tyhmyyttä menettää ne. Jatketaan eteenkinpäin», sanoi Wiitanen.

»Ja köyhät, ja köyhät ne aina on kärkkymässä, etteikö tuosta heillekin jotain tipahtaisi», virkkoi Lipander. »Tekevät velkaa eivätkä jaksa maksaa, kun pitäisi, ja osakkeet menevät huokeasta hinnasta muille.»

»Köyhät on hyviä olemassa», nauroi Esa silmissä hupainen kiilto.

Nyt nousivat toiset, joivat lasinsa tyhjiksi ja hyvästelivät kovasti kiitellen Esaa asioiden oivallisesta hoitamisesta. Esa käski Siiraa ilmoittamaan Lindströmille, että tämä tulisi seuraavana päivänä hänen luokseen.

VIII. UUSIA TEKIJÖITÄ.

Maisteri Pajula väitteli määrättynä päivänä ja määrätyllä hetkellä Yliopiston historiallisfilologisessa auditoriossa.

Salminen oli sattunut huomaamaan uutisen siitä sanomalehdissä, tullut uteliaaksi ja tiedustellut, että saisikohan tuollaista tilaisuutta nähdä. Vapaa sinne kuului olevan pääsy. Siispä hän jo aamusta jätti työmaan toiselle rakennusmestarille, pukeutui parempiinsa ja lähti Yliopistolle.

Siellä hän ei ollut milloinkaan ollut, ja kiivettyään sisään Senaatintorin puolelta hän seisahtui alakeroksen neliöön hiukan ymmällään sekä paikan vieraudesta että sen hänen mielestään oudosta sisustuksesta. Suuret lattialaatat varsinkin pistivät hänen silmäänsä, ja mielessä välähti ajatus, että onpa siinä ollut epäkäytännöllinen mies, kun ei ollut laittanut sitä sementistä. Ja sitten nuo pylväät ja muut laitokset. . . Juhlasalin komeat ovet kuitenkin säpsäyttivät häntä hiukan, ja hän tuli ajatelleeksi, että siellä sisällä mahtaa olla helkkarin hienoa.

Hän kyseli vahtimestarilta, missä se väitöstilai-

suus tapahtuisi, ja sai neuvon nousta toiseen kerrokseen. Siellä hän helposti löysikin auditorion ensiksi hiukan harhailtuaan.

Salminen istuutui takapenkille auditorioon ja silmäili ympärilleen. Yksinkertaista oli, kovin oli yksinkertaista. Ei taida olla mikään rikas laitos tämä yliopistokaan, kun ei tämän parempia pelejä laita. Pöydät olivat vanhoja, täynnä kaikenlaisia, vuoltuja nimiä ja kirjaimia, seinät yhdenvärisiksi maalatut ja perällä sellaiset korkeat tuolit kuin alttarit. Seinillä riippui kuvia henkilöistä, joita Salminen ei tuntenut. »Mitä lienevätkään Ruuneperiä», tuumi hän itsekseen. Mutta kuinka lienee ollutkaan, niin Salmisen mielen valtasi vähitellen outo tunne. Hänestä tuntui samalta kuin aikoinaan pikku poikana kirkossa. Täällä oli, kaikesta yksinkertaisuudesta huolimatta, jotakin kummallisen juhlallista. Salissa jo juttelivat hiljaisella äänellä, ihmiset liikkuivat rauhallisesti ja kolistelematta, ja nuo kuvat seinillä katselivat niin merkillisen miettivästi eteensä, kuin niissä olisi ollut henki. Koko ilmastossa oli jotakin Salmiselle kokonaan selittämätöntä, sellaista, joka veti hiljaiseksi ja tahtoi tukahduttaa hänen aina hereillä olevan arvosteluky-

kynsä.

Auditorio täyttyi yhä enemmän. Tuli ylioppilaita, koko joukko nuorta väkeä, tuli vanhempia, arvokkaan näköisiä herroja, jotka Salminen arvasi yliopiston opettajiksi. Sitten hän näki tohtori Pajulan perheen saapuvan, neiti Esa nyökkäsi hänelle nopeasti istuutuessaan hiukan kauemmaksi jonkun toisen neitosen kanssa, mutta muu väki oli kovin outoa, kovin hiljaista.

Vihdoin tuli maisteri Pajula huoneeseen frakki yllään ja asettui sinne saarnastuolin tapaiseen salin perällä. Sitten tuli toisia frakkipukuisia herroja, jotka istuutuivat aivan etupenkeille, ja nyt alkoi maisteri Pajula puhua. Salmisen henkeä melkein salpasi. Ei hän olisi tässä paikassa uskaltanut sanoa sanaakaan, niin alkoi tuntua juhlalliselta ja peloittavalta. Mutta puheen kestäessä Salminen äkkiä heristi korviaan. Mitä peeveliä! Rakentamisestahan se puhui, joittenkin assyryrialaisen ja babylonialaisten rakennuksista. Oho! Mitäs tästä tuleekaan? Salminen seuraili yhä tarkemmin kuullakseen kaikki. Paljoa hän ei ymmärtänyt, mutta ymmärsi kuitenkin, että maisteri Pajula oli merkillisen hyvin selvillä tällaisista kummallis-

ta ja vanhanaikuisista rakennuksista, jotka olivat olleet merkillisen komeita ja niin suuria, että Salmisen päätä huimasi. Ne, ne vasta ovat olleet poikia taloja tekemään!

Maisteri Pajulan lopetettua puuttui se vanha professori puheeseen. Salminen kuuli, että hän kovasti kiitteli ja kehui maisteri Pajulan työtä. Mutta lausui pa hän muutaman huomautuksenkin, sanoi sellaista, joka Salmisesta tuntui hyvin painavalta. — »Aha, jopa tais poika haksahda!» . . . Mutta maisteripa vastasi Salmisen suureksi hämmästykseksi, vastasi tyyneästi ja rauhallisesti, selitteli, jopa nousi pois sieltä saarnastuolistaan ja piirusti taululle jotakin, minkä Salminen kohta tuns rakennuskaavaksi. Professori sanoi taas jotakin, ja taas vastasi maisteri Pajula. Sitteen jatkui samanlaista jonkin aikaa, ja lopuksi se professori antoi puheenvuoron muillekin ehdottaen väitöskirjaa hyväksyttäväksi. Muut sanoivat myös yhtä ja toista, ja maisteri Pajula vastasi aina. Välistä hiukan naurettiinkin ja laskettiin leikkiä.

Salmisen kunnioitus maisteri Pajulaa kohtaan nousi tavattomasti. Ensiksikin sen takia, että tämä näytti ymmärtävän jotakin rakentamisesta, ja toiseksi sen

vuoksi, että hän niin hyvästi ja kevyesti piti puoliaan kaikille, jotka häntä ahdistelivat. Hän asettui mielessään oikein väittelijän puolellekin ja oli ihan vihainen, jos joku uusi henkilö nousi sanomaan jotakin vastaan. Olihan se vanha herra jo sanonut, että teos oli hyvä; mitä siitä sitten enää riitelee? . . . Ja hyvä se oli Salmisenkin mielestä, niin hyvä, että hän väitöstilaisuuden loputtua meni oikein kädestä kiittelemään väittelijää ja onnittelemaan. Mutta toiselta puolen hänestä oli varsin outoa olla. Hän ei oikein ymmärtänyt miksi, mutta nyt tuntui siltä, kuin hänen oma maailmansa ja ihmiset siinä olisivat muuttuneet hiukan toisenlaisiksi, hiukan kuiviksi ja vieraiksi.

Hän kiiruhti kuitenkin kotiinsa, pukeutui toisiin vaatteisiin ja kiiruhti työmaalle. Siellä hänen ajatuksensa askartelivat niin paljon äskeisessä uudessa ja merkillisessä tapahtumassa, yliopistossa, professoreissa, väitöksissä, että hän oli suorastaan hajamielinen ja oli ihan erehdyksestä rakentaa kieroksi kokonaisen seinän. . .

Sanottiin puhelimesta, että Esa tiedusteli häntä.

Esa tahtoi puhua eräistä rakennustöitä koskevista asioista, mutta Salminen oli vielä niin äskeisten vai-

kutelmiensa vallassa, että hänen täytyi päästä niistä kertomaan. Esa hämmästyí suorastaan, mutta pihahiti sitten:

»Kaikenlaisiin paikkoihin sitä sinäkin joudut!»

»Älä sano! Kun se Pajulan poika ymmärtää rakentamista melkein yhtä paljon kuin minäkin, ja kun se väitteli niitten rohvessorien ja muitten kanssa, niin ettei ne mahtaneet sille mitään. Se on aika poika, se! Ja tohtori siitä tuli, että rapsahti.»

»No, paljonkos ne maksoivat sille siitä väittelemisestä?»

»Eihän sitä nyt kaikella tienaa, eikä tarviikkaan tienata.»

»Vai ei tarviikkaan? Tarvitseepa kyllä. Kuule, Salminen, jätä helkkariin nuo tuollaiset meiningit ja pölyytä muuripruukkia niinkuin ennenkin. Siitä sitä rahaa tulee. Mutta kuules, minä olen tässä tuumannut yhtä asiaa. Ota sinä se minun tyttäreni!»

»Sinun tyttäresi? Mitenkä ota?»

»No, akaksesi tietenkin, rakennusmestarin rikkaaksi rouvaksi. Sin' oot hänelle kaikkein sopivin mies.»

»Älä hulluttele, Janne! Ei se tyttö minusta huoli. Se

on sellainen hieno neiti ja . . .»

»Luuletko ettei huoli? Kyllä se pannaan huoli-
maan, kun aika tulee. Minä sanon sille itse, että sen
pitää ottaa sinut, ja sitten saat itse hoitaa loput.»

»Mutta siihen minusta ei ole. Se nauraisi varmasti
niin paljon, ettei ole milloinkaan nauranut . . . Ja pilk-
kaisi minua . . . Ei sen tytön kanssa leikitä, ei. Se on
yhtä jämerää maata kuin sinäkin . . . Etkä sinä saa si-
tä taipumaan . . .»

»No, saadaanpa nähdä», sanoi Esa. »Mutta minul-
la on nyt muita asioita, niin että nämä lörpötykset saa
jäädä . . . Tulehan käymään, kun kerkiät.»

Esalla olikin muuta ajattelemista, ja hänen eh-
dotuksensa Salmiselle oli vain maisteri Pajulan ni-
men mainitsemisesta johtunut päähänpisto, jonka
hän kuitenkin pisti mieleensä vastaisuuden varalle.

Hän oli kutsunut luokseen Lindströmin ja Siiran.

Nämä tulivatkin koko lailla kohmeloisina ja väsy-
neinä, haukotellen ja hapuillen vettä.

»Missäs on oltu?» kysyi Esa.

»Juotettiin tuolla 'Paratiisissa' muutamia liikemie-
hiä ja kehuttiin niin peevelisti.»

»Hyvä on! Niin pitäääkin. Mutta nyt tuleekin toinen

kurssi. Teillä taitaa olla jo paljon tuttavvia kapakoissa ja muualla?»

»Onhan niitä, on kapakoissa ja klubeissa ja muuallakin. Kaikenlaista väkeä.»

»Hyvä on! Nyt kurssi muuttuu. Tähän asti te olette kehuneet; nyt pitää alkaa kertoa kaikenlaista pahaa. Sanokaa esimerkiksi, että Esa on laajentanut liikkeensä niin suureksi, ettei hän enää oikein kykene sitä hallitsemaan, että talot ovat huonosti rakennettu- ja eivätkä kestä pystyssä kovinkaan kauaa, että muuttamat liikettä lähellä olevat henkilöt ovat konkurs- sin partaalla. Etenkin jos saatte sanomalehtiin jotta- kin tällaista ja vielä sen, että meidän uusi neliömme on paljasta suota, joka nielee hurjasti rahaa, niin on hyvä. Ymmärrättekö?»

Molemmat olivat katselleet Esaa pyörein silmin ja melko säikähtäneen näköisinä. Kumpikin joi ensiksi ison lasillisen vettä, ennenkuin sai puhekykynsä takaisin.

»Ky... kyllähän me... tuota ymmärretään. Mutta eihän se vain ole totta?»

»Aha, herrat pelkäävät leipäänsä! No, eihän se nyt niin sanalleen tottakaan ole. Mutta tehkää niin kuin

sanoin ja haukkukaa Kivilinnan osakkeita, että ne alkavat olla epävarmoja papereita. Palkkanne saatte ja runsaasti.»

»Kyllä me . . . kyllä me . . . koetetaan . . .»

»Ja käskekää muitakin puhumaan samalla tavalla!»

»Käsketään. Mutta mitä helkkaria te oikein meinaatte?» kysyi Siira, jolla oli mielessään äskeinen yhtiökokous ja jonka päässä siinä käsitellyt suuret numerot yhä pyörivät.

»Se on minun asiani, se. Sittehän näkyy. Tuossa ryyppy päänpärannukseksi, ja menkää nukkumaan, että jaksatte illalla juottaa toisia ja liikutella kieltäne.»

Kumpikin sai suuren konjakkiryyppyn, ja he lähtivät hiukan kirkastuneempina autoon, jonka Esa oli kutsunut viemään heidät kotiin. Heidän lähdettyään hän nousi pöytänsä äärestä, käveli hetkisen ympäriinsä huoneessaan miettien ja hymähdellen, avasi oven toimistoon, kulki pöydästä pöytään ikäänkuin töitä seuraillen ja palasi sitten sanaakaan sanomatta jälleen huoneeseensa, jossa puhelin tuon tuostakin helähteli siirtäen hänen ajatuksensa päivän polt-

taviin kysymyksiin.

IX. SUURI KAAPPAUS.

Kevättalvella alkoi kaupungilla kierrellä kaikenlaisia juttuja ja huhuja Oy. Kivilinnasta, jonka toiminta muuten näytti jatkuvan ihan entisellään, reippaasti ja nopeasti edistyvänä. Kerrottiin kaikenlaista. Sannottiin, että liike oli liiaksi laajentunut ja että sen menestyminen ehdottomasti vaati supistamista, että talot olivat mahdollisimman huonosti rakennettuja eivätkä kestä paljoakaan. Eräänä päivänä ilmestyi sanomalehtiin tietoja, että rakennusten tarkastaja oli puuttunut asiaan, ja tämä antoi huhuille vielä varmemman pohjan. Juuri näihin aikoihin Esakin lähti jollekin suuremmalle matkalle, jollaista hän ei ollut tehnyt vuosikausiin. Se lisäsi uteliaisuutta, lisäsi epäluuloja, ja huhut kasvoivat yhä.

Pörssissä oli tilanne omituinen. Osakkeiden kurssi pyrki hypähtelemään, häilymään sinne tänne: vakinainen, kauan jatkunut noususuunta näytti kerrassaan loppuneen. Sitten eräänä päivänä, juuri Esan matkan aikana, tarjottiin osakkeita pörssissä siihen asti tavaton määrä. Samalla näkyi lehdissä uutisia, että Esan uusi neliö, jonka hinnasta puhuttiin paljon,

oli aivan kelpaamatonta rakennettavaksi tai saatettiin kelvolliseksi vain suurilla kustannuksilla. Kursi putosi äkkiä pitkän harppauksen alaspäin. Sekä itse pörssisalissa että vielä enemmän lehtereillä, jossa monet osakkeiden omistajat jännittyneinä seurasivat asioiden kulkua, syntyi tavatonta levottomuutta, kaikkialla näkyi huolestuneita, kyseleviä kasvoja, ja Esan toimiston puhelin soi lakkaamatta huolestuneiden osakkeenomistajain koettaessa kaikin tavoin päästä asioista selville. Esa itse pysyi itsepäisesti näkymättömissä, ja konttorihenkilökunta saattoi vain ihmetellä, vastata mahdollisimman rauhoittavasti, selittää, että kaikki oli vain ohimenevää, jostakin yhtiötä vastaan kohdistuneesta juonesta johtuvaa.

Kurssit laskivat ja laskivat nyt jokseenkin yhtä säännöllisesti kuin aikaisemmin olivat nousseet, ja neuvottomuus ja alakuloisuus myyjien joukossa suureni suurenemistaan. Kukaan ei alussa ollut halukas myymään, mutta sitten ilmestyi aina tuon tuostakin markkinoille suuria osakemääriä, joita tarjottiin aina alhaisempaan hintaan. Hiukan niitä ostettiin, mutta suurin osa ostajia oli varovaisia, kauppvoja syn-

tyi verraten vähän.

Kaikkein hermostunein, kaikkein epätoivoisin oli Cement. Hän istui nyt joka päivä pörssin lehterillä seuraten kiinteästi, jännittyneesti kauppojen kulkua, ja laihat sormet hypistelivät hermostuneesti hänen pukunsa nappeja tai, kun taas alempi kurssi ilmoitettiin, liikahtelivat levottomasti polvilla. Ja Esaa ei vain kuulunut, ja osakkeiden tarjonta jatkui paljon suurempana kuin milloinkaan kysyntä. Huhut karttuivat, suurenivat, ja niitä ei kukaan kyennyt lopullisesti kumoamaan. Vihdoin Cement teki päätöksensä, tarjosi kaikki osakkeensa myytäväksi kurssiin, joka jo lähenteli nimellisarvoa, vaikka hän oli ostanut niistä suuren osan juuri silloin, kun ne olivat melkein kolminkertaisessa hinnassa. Hän teki sen vertavuotavin sydämin, mutta pelkäsi kuitenkin menettävänsä odottamalla vielä enemmän. Kukaan ei tarjonnut edes hänen pyytämäänsä hintaa, ja kauppa jäi tekemättä, osakkeet jäivät edelleen hänelle. Näinä aikoina Cement laihtui ja kalpeni vielä entisestään, ja hänen harmaasta tukastaan putosi haiven toisensa jälkeen. Hän oli kuin sairas, kylmän hien aina otsalla helmeillessä ja levottomuuden pakottaessa hänet ali-

tuiseen liikkeelle kulkemaan katuja synkästi eteensä tuijottaen.

Silloin Esa palasi.

Cement kiiruhti hänen luokseen. Hän tapasi siel-
lä joukon toisia, melkein yhtä hermostuneita, yhtä le-
vottomia, jotka kaikki kyselivät kyselemistään Esalta
ja tahtoivat tietoja siitä, mihinkä suuntaan asiat oi-
keastaan kehittyisivät. Esa oli hyvin kylmä, melkein
pilkallinen.

»Kuka käski mennä myymään hyviä osakkeita ja
aiheuttamaan vahinkoa itselleen ja yhtiölle!»

Hän selitteli, ettei hän poissaolonsa takia — jokin
liikeasia oli pidättänyt häntä Virossa kauemmin kuin
hän oli ajatellutkaan — ollut täysin selvillä kaikesta,
mitä oli tapahtunut, mutta arveli, että kaikki oli kil-
pailijoiden juonia. Yhtiö oli täysin yhtä varma kuin
ennenkin, ja se tulisi kyllä ilmi.

Toiset lähtivät epäilevinä, yhä huolestuneina, Esan
moitteista hiukan noloina. Cement jäi kahden hä-
nen kanssaan. Hän oli kuunnellut keskustelua tullen
yhä hermostuneemmaksi. Hänen pitkät, suippopäi-
set, laihat sormensa, jotka olivat luodut aivan kuin
ottamaan ja pitämään kiinni, liikahtelivat nyt levotto-

masti, hervottomasti, kykenemättä saamaan varmaa otetta mistään.

»Minä . . . minusta tulee nyt köyhä mies», sai hän viimein sanotuksi. »Olen kärsinyt hirveitä tappioita, kun osakkeiden hinnat laskivat, ja . . .»

»Vai oletko sinäkin keinotellut?» kysyi Esa, aivan kuin ei olisi muistanut toisen aikaisempaa kehumista. »Paljonko olet myynyt?»

»Myin vähitellen kaikki, kaikki kymmenentuhatta osaketta, myin ja ostin taas, kun ne aina vain nousivat. Minulla oli niitä enemmän silloin, kun ne olivat kaikkein korkeimmillaan, ja aioin juuri taas myydä ne, kun ne rupesivat putoamaan. Nyt niitä ei huoli kukaan, ja minä menen konkurssiin . . . menen konkurssiin . . .»

Cementin kasvot saivat äärimmäisen epätoivoisen, surkean ilmeen, ja hän väänteli käsiään kuin pistävän kivun vallassa.

»Auta sinä minua nyt. Osta pois osakkeeni, osta! Minä en tahdo enää tällaisia papereita, tahdon oikeita seteleitä, puhdasta rahaa, puhdasta rahaa. Voi, voi voi. . .»

Esa näytti miettivän. Hän katseli ulos kadulla vi-

lisevää liikettä, seuraili silmillään komeaa autoa, joka hiljaista vauhtia vierä katu pitkin, tuijotteli raitiovaunua ja siitä nousevia ihmisiä, kun he laskeutuivat pysäkille.

»Aina noilla ihmisillä näyttää olevan kiire», huomautti hän, kun joku mies juoksujalkaa koetti tavoittaa lähtövalmista vaunua.

Cementin hätä kasvoi, hänen äänensä muuttui yhä ruikuttavammaksi, ja vihdoinkin vierä suuria kyyneleitä pitkin hänen laihtuneita poskia.

»Auta . . . osta . . . minä menen häviölle!»

»Kenellepä siitä olisi vahinkoa!» huomautti Esa yhtäkkiä karusti yhä ulos katsellen. »Mutta kun sinä nyt satut olemaan yhtiön johtokunnan jäsen, olisi vahinko, että menisit nurin. Siitä syntyisi vain uusia hujuja ja uutta huutoa, jollei asemaasi jo tiedetäkin?»

»Kyllä ne jo tietää . . . ne tietää», vakuutteli Cement otsan rypistyessä ja silmien tullessa yhä hätäisemmiksi. »Kyllä ne jo pörssissä epäilee, että . . .»

»Mutta olihan sinulla muitakin osakkeita, jotka ovat säilyttäneet arvonsa, ja käteistäkin pankissa?»

»Olen ostanut kaikella, kaikella . . . Auta, hyvä mies!»

»Mikä osakkeiden kurssi nyt on?»

»Eihän niistä makseta kuin hädin tuskin yhdeksänsataa. Kunhan saisi senkin.»

»Yhdeksänsataa . . . Kauppa on kovin suuri, eikä minullakaan ole niin paljon varoja käytettävissäni tällä kertaa. Ne voivat sitäpaitsi laskea vieläkin. Epävarma afääri!»

»Paljonko tarjoat? Sano, veikkonen, paljonko tarjoat?»

»Saat seitsemän ja puoli.»

»Anna edes kahdeksan . . . edes kahdeksan.»

»En anna. Seitsemän ja puoli saat. Jos siitä myyt, niin kauppa on tehty. Saat osan nyt ja loput puolen vuoden sisällä.»

»Voi, herra Jumala, herra Jumala . . .» Cement vään-
teli käsiään, painoi päänsä pöydän reunaa vasten ja
pysyi siinä hetkisen laihan ruumiin kauttaaltaan va-
pistessa.

»Senkin tarjoan vain sinua auttaakseni», lisäsi Esa
istuutuen pöytänsä ääreen ja kolkuttaen sormillaan
sen kantta. Joka napsahdus sai Cementin värähtä-
mään. Vihdoin hän hyppäsi pystyyn, sieppasi taskus-
taan tukun osakkeita ja huusi kuin suunniltaan:

»Ota! Ota! Anna oikeata rahaa!»

Esa kutsui konttoristin sisään, ja asiasta laadittiin vakinainen kauppakirja. Herra Cement myi siinä her-
ra Esalle kymmenentuhatta Oy. Kivilinnan osaketta
750 Smk. kappaleelta. Summasta maksettiin kolman-
nes nyt ja loput puolen vuoden kuluessa. Herra Esa
sai osakkeet paikalla haltuunsa. Cement kirjoitti alle
kiireesti, kuin tuskassa.

Hän sai kassasta ison setelitukun, jota hän selai-
li kiiltävin silmin ja vapisevin sormin mutisten: »Ra-
haa, oikeata rahaa!» ja maksuosoituksen pankkiin.

Esaa hyvästelemättä hän syöksyi ulos ja kiiti mel-
kein juoksujalkaa lähimpään pankkiin vaihtamaan
maksuosoituksen rahaksi. . .

»Paraiksi sinulle, vanha saituri!» virkkoi Esa itse-
seen. Hän istuutui pöytänsä ääreen, selaili osakkeita
ja hymyili mielissään.

Jo seuraavana päivänä joutui koko pörssi kum-
miinsa. Kivilinnan osakkeille ilmestyi yhtäkkiä useam-
pia ostajia, m. m. eräs vähemmän tunnettu pankkiiri-
liike, jonka kautta kauppoja tehtiin huomattava mää-
rä. Pienen ajan kuluttua alkoi kurssi jälleen nousta
hitaasti ja epäröiden, mutta nousi sittenkin. Sitten pa-

lasi keinotteluhalu ja paperista alettiin jälleen riidellä, tehdä sillä kauppoja kuumeisesti, kiihkeästi kuin pelissä. Mutta sitten niiden tarjonta taas väheni, ja samalla kurssi kohosi. Huhut loppuivat, kun Esa oli esiintynyt pontevasti niitä vastaan: luottamus toimimiseen näytti vähitellen palaavan.

Mutta yhtä innokkaasti kuin pörssissä oli osakkeita myyty Esan yksityistoimistossakin. Hän oli saanut suuret määrät samalla hintaa kuin Cementiltä ostamansa. Toisista hän oli maksanut hiukan enemmänkin. Mutta heti kun osake jälleen saavutti nimellisarvonsa, lakkasi Esa ostamasta ja jäännös jäi kiertämään arvopaperimarkkinoilla siirtyen kädestä käteen vaihteleviin, mutta taas kohoaviin hintoihin.

Esan käytös muuttui näinä aikoina. Hän tuli entistä mahtavammaksi, entistä käskevämmäksi, teki kaikki omin päin välittämättä mitään toisten lausunnoista ja toiveista. Hän kiskoi rahaa kaikesta entistä rajummin, käytti häikäilemättä hyväkseen kaikkia keinoja, mitä hänen hallussaan oli, pakottaen henkilökuntansa rajuun ja rasittavaan työntekoon. Häntä itseään tapasi kuitenkin yhä harvemmin toimistossa. Milloin hän kiiteli purjeveneellä tai moottorilla

pitkin Suomenlahtea, milloin lähti hurjille automatoille kaukaisiin seutuihin. Kerrottiin suurista juomingeista, suurista voitoista ja tappioista korttipelissä, mutta aivan varmaa ei kukaan tiennyt.

Johtokunnan kokoustakaan ei tahtonut saada toimeen, sillä Esa tuntui aivan kuin välttelevän toisia ja pysyttelevän tahallaan poissa. Pari, kolme kertaa täytyi kokous lykätäkin, kun hän yksinkertaisesti ei tullut saapuville. Toisille alkoi käydä selville, että asioissa oli jotakin salaperäistä, jotakin merkillistä, kunnes Siiran ja Lindströmin humalaisista puheista saatiin jonkinlainen selko asiain oikeasta laidasta, alettiin epäillä, että osakkeiden hinnan horjuminen oli Esan itsensä järjestämää.

Vihdoin saatiin johtokunta kuitenkin koolle tavalliseen paikkaan, Esan yksityistoimistoon. Hän oli erikoisen ystävällinen, erikoisen kumartelevalainen kaikkia kohtaan. Koetti nauraa ja laskea leikkiä. Mutta sittenkin pysyi tunnelma painostavana. Varsinkin Cement katseli Esaa kulmiensa alta, ja hänen pienissä terävissä silmissään näkyi vilahtelevan kuin sammumaton vihaa.

Melkein alussa syntyi mielipiteissä ristiriita, kun

Esa merkillisen jäykästi, jopa hieman pilkallisestikin, piti kiinni omastaan. Ehdotettiin äänestystä.

»Ei tässä mitään äänestystä tarvita», sanoi Esa jyrkästi. »Jos herrat haluavat silmätä osakeluetteloita, niin näette, että minulla nykyään on ehdoton enemmistö, siis myös ehdoton määräämisvaltakin Oy. Kivilinnassa. Teen mitä tahdon ja herrat saavat tyytyä päätöksiin. Jos ette tyydy, niin en maksa osakkeistannekaan mitään: ne ovat yksinkertaisesti nollan arvoiset.»

Wiitasen tummat kasvot värähtivät, Lipander menetti keikarimaisen asenteensa ja valahti alemma tuolillaan sulkien silmänsä kuin ukkosta peläten. Toiset tuijottivat eteensä kuin eivät olisi käsittäneet asioiden oikeaa laitaa, mutta pieni Cement kimposi tuoliltaan kuin raketti huutaen kimeällä äänellä:

»Petit, petit, sinä roisto! Veit hyvät osakkeeni pilkkahintaan. Järjestit itse koko jutun!»

»Entä jos järjestinkin?» vastasi Esa katsoen kiinteän rauhallisesti raivostunutta miestä. »Olisit ollut viisaampi, mokomakin nappikauppias!»

»Vai nappikauppias, minä! Mutta sinä, sinä olet itse saatana!»

Raivostunut mies tempasi pöydältä vesipullon ja heitti sen Esaa kohti. Tämä väisti, ja pullo sattui ikkunan pieleen särkyen ja räiskyttäen vettä ympärilleen. Kuin ponnahtava pallo karkasi Cement Esan kimppuun, mutta tämä työnsi hänet syrjään voimakkaalla töytäisyllä. Hermostuneeseen itkuun purskahtaen syöksyi pieni mies ulos ovesta ja suoraa tietä kadulle unohtaen takkinsa ja hattunsakin. . .

Toiset katselivat kohtausta kuin paikoilleen jähmettyneinä. Esa pyyhki puvultaan sille roiskahtaneen veden, otti sanomalehden ja kuivasi pöytänsä ja sanoi sitten rauhallisesti, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut:

»Sellainen on asema. Jos tahdotte olla vielä mukana liikkeessä, takaan teille, vaikka kirjallisesti, tyydyttävän osingon. Jos ette, niin tiedätte itse, mikä arvo osakkeillanne on!»

Toiset päästivät kuin helpotuksen huokauksen. Ensimmäiseksi sai Lipander takaisin puhelahjansa ja ilmoitti kiireesti suostumuksensa. Toiset tekivät samoin vähän kyräillen ja viivytellen. Wiitanen ei voinut olla huomauttamatta, että Esa hänen mielestään oli menetellyt vähemmän kunniallisesti heitä koh-

taan, mutta lisäsi kuitenkin:

»Kyllä sinä olet aika tekijä, aika liukas olet! Mutta usko minua, että kerran kadut tätä.»

Laadittiin sitten asiakirja, jossa Esa lupasi heille ja eräille muillekin vaikuttaville osakkaille kohtuullisen osingon. Cementin sijaan, jolla ei enää osakkeita ollut, valittiin johtokuntaan toinen henkilö.

Kun Esa sinä iltana lähti ulos, katseli hän toimitaloa aivan toisin silmin kuin ennen. Hän tunsu nyt, että se oli hänen, ainoastaan hän voi siitä määrätä. Rakennusmailla hän käyttäytyi kuin omistaja ja rajaton määrääjä ainakin. Nyt hän oli herra ja käskijä ainakin näillä alueilla, ja siinä ei kukaan mahtaisi hänelle mitään. Hän hallitsi todella kuin ruhtinas laajoja rakennusmaita, kymmeniä taloja, tiilitehtaita ja rakennusainemarkkinoita. Hän hengähti syvään ylpeydestä ja omistamisen riemusta ja palasi taas säännöllisempään elämään, mutta ei sen kiihkeämpään työntekoon. Nyt saisi kaikki kasvaa itsestään, kehittyä hiljalleen hänen viittaustensa mukaan. Hän voisi lopettaa kaiken, milloin tahtoisu, ja elää sitten niinkuin halusi vapaana ja kaikesta riippumattomana. Mutta toiselta puolen tahtoi vaisto, että oli ansaittava vielä hui-

kan lisää, päästävä vielä pitemmälle, sellaiseksi, että hänen nimensä mainittaisiin maailmallakin suurien rikkaiden ja merkillisten mahtimiesten joukossa. Sitä varten hän suunnitteli asioittensa laajentamista yhä kauemmaksi, vaikka ulkomaille, yhä suurempiin keskuksiin, yhä hämmästyttävämpiä yrityksiä kohti.

X. MILJOONA PÖYTÄÄN.

Aili Esa oli yhä sitä mieltä, että Toivo Pajulan täytyi käydä hänen isänsä luona keskustelemassa asioista, sillä hänen mielestään oli joka tapauksessa parempi säilyttää isä ystävänä kuin vihamiehenä. Hän oli taipuvainen lähtemään vihille vasta siinä tapauksessa, että isä esittäisi aivan mahdottomia vaatimuksia, asettuisi ehdottomasti poikkiteloin heidän tielleen.

Salminen oli tavallaan yrittänyt ajaa heidän asiansa vedoten m. m. mainioon väitöskirjaan, joka oli tehnyt häneen itseensä merkillisen syvän vaikutuksen, mutta Esa oli vastannut hyvin pilkallisesti pitäen koko väitöskirjaa ja tohtorin arvoa vain herrojen metkuina, joista ei ollut minkäänlaista hyötyä kaupanteossa, ja esitti uudelleen ajatuksensa, että Salmisen itsensä oli esiinnyttävä kosijana. Salminen kieltäytyi jyrkästi, ja Esa mutisi, ettei hänkään enää näkynyt ymmärtävän omaa etuaan, oli joutunut herrojen kelkkaan ja muuta sellaista. Neiti Ailia, jolle Salminen kertoi toimintansa tuloksista, huvittivat isän aiheet hänen naittamisekseen suuresti, huvittivat sitäkin enemmän, kun liikemies Lipander, kai Esan

kehoituksesta, myöskin oli ruvennut kosiskelemaan häntä puhuen paljon »intellikenssistä», joka ilmaantui siinä, että kykeni ansaitsemaan paljon rahaa, ja »kentlemannista», joka oli hyvin puettu herrasmies, sellainen kuin esim. hän itse. Neiti Aili oli kuitenkin tehnyt Lipanderista paljon pilaa, juoksuttanut häntä sinne tänne, antanut hänen odottaa tuntikausia ja saanut selville hänen tuttavuuksiaan jazzityttöjen ja tarjoilijoiden kanssa, jotka hän heti otti esiin, kun Lipander yrittikin ilmaista aikomuksiaan. Lipander oli oikeastaan pitänyt itseään suurena »Ton Juanina», johon kaikki tytöt muutta mutkitta ihastuivat, niin että neiti Esan kohtelu kävi lopulta hänen luonnolleen, hän suuttui, kiroili, ja kerran odoteltuaan autossaan vastahakoista kosittavaansa, jonka oli pyytänyt automatkalle, ja nähtyään hänen vilahtavan pois jonkun toisen mieshenkilön kanssa, hän oli suuttunut perin pohjin, ottanut muutamaan rohkaisuryypyn ja mennyt Esan luo selittämään, ettei huoli tämän tytärtä mistään hinnasta. Janne nauroi jutut kuultuaan ja sanoi pitävänsä häntä huonona miehenä, kun ei yhtä tyttöä saanut kesytetyksi, ja Lipander oli suuttunut entistä enemmän, ottanut autonsa ystävättäri-

ään täyteen ja pitänyt hauskan illan, jonka kestäessä hänen viehättäjämaineensa jälleen nousi entiselleen hänen omissa silmissään.

Väitöskirjan valmistuminen oli vapauttanut Toivo Pajulan opintohuolista ainakin hetkeksi, vaikkei hän silti pitänyt sitä minään lopullisena päämääränä, eikä Ailikaan neuvonut häntä jättämään opintoja silleen. Sitten sattui niin, että raha-arpajaiset toivat hänelle voiton, jolla hän jokseenkin selvisi opintoveloistaan. Hänestä tuli nyt maailman onnellisin ja huolettomin ihminen, sillä kylliksi tuottava, mutta ei kuitenkaan jatkuvia opintoja liiaksi estävä toimikin oli tiedossa. Hänestä tuntui nyt siltä, että hän oli taloudellisestikin lähempänä morsiantaan.

»Mitä me rahoista», jutteli hän. »Kun saan toimeentuloni ja saan tehdä huolettomana sellaista työtä, mikä minua miellyttää, niin en pyydäkään enempää. Minusta tuntuu nyt siltä, kuin maailma olisi kirkas ja tie avoinna joka puolelle. Ei muuta kuin astua eteenpäin — sinun kanssasi ja meillä on edessä vain valoisuutta. Velat maksettuani tunnen olevani kuin raskaista kahleista päässyt, kuin minulla olisi leikkaamattomat siivet, joilla voisi lentää vaikka min-

ne...»

»Lennä nyt ensimmäiseksi isän luo, että päästään selville siitä», sanoi Aili.

He olivat istuneet hetkisen Seurasaaren ravintolassa tuollaisena vienona alkukesän iltana, jolloin ei ole kylmä, mutta ei juuri lämminkään, istuneet melkein kahden sillä puolen parveketta, seuranaan vain pikkulinnut, jotka uskaliaina hyppelivät ottamaan murusen heidän pöytänsä reunaltakin. Nyt he kävelivät kotiin sillan yli, pitkin lahden reunaa kiertävää tietä. Lahden takaa loisti Helsinki punaisena ja valkoisena, hiukan hämyisenä, vedestä nousevan hie-non usvan takaa. Sen ääriverit olivat pehmeitä, värit hillityitä kuin jossakin runollisemmassa, kaukaisemmassa kaupungissa, ja tornit tuntuivat tavoittelevan taivasta piirtyessään illan kuulto vasten. Vesi välkkyi melkein tyynenä, kuultavana levittäytyessään yhä laajemmaksi pinnaksi sataman suulle ankkuroidun jäänmurtaajan takana. Lokit kirkuivat väliin hajanaisena pilvenä lahden yli lennellessään. Jossakin kaukana kohisi lentokone, ja yksinäinen moottori kalkutti äkäisesti kaukana, saarien takana. Sitten tuli tietä pitkin auto hyvää kyytiä, pöläytti maasta to-

mupilven ja pilasi katkullaan kaiken herättäen Toivo Pajulan unelmistaan todellisuuteen.

»Sinun isäsi luo . . . niin! Se on aika urakka ja ankara ponnistus.»

»Tuskinpa vain ankarampi kuin väitöskirjan teko. Ajattelehan, että hänen luonaan olet taas väitöstilaisuudessa ja saat puolustaa ihanteellista maailmankatsomusta materialistista vastaan, tai jotakin sellaista. Siitähän tulee suurenmoista. Minusta on selvintä, että mennään isän luo heti. Minä tulen mukaan.»

»Jos sinä tulet mukaan, niin minä menen vaikka paavin kanssa väittelemään», lupasi Toivo Pajula.

He oikaisivat Kammion taitse, perunamaitten reunoitse vievää polkua Hesperiankadulle. Esan asuntoa lähestyttäessä Toivo Pajulan varmuus vähitellen alkoi horjua. Hän ei enää puhunut mitään, käveli vain ja tuijotteli eteensä tiukasti mietiskellen. Hän olisi nähtävästi vielä pyörtänyt ympäri ovelta, mutta Aili oli tarttunut tiukasti hänen käsivarteensa, eikä hän kyennyt kiskomaan itseään irti tytön otteesta. Ovikello soi, ovi aukeni, ja Aili työnsi hänet sisään tuohon Esan mainioon eteiseen, jossa värit seinillä heittivät kuperkeikkaa ja iso sähköpallo keskellä loisti kuin

häikäisevä aurinko. Toivo Pajulasta tuntui, että hänen ajatuksensakin heittivät kuperkeikkaa vimmatua kyytiä ympäri ja aina ympäri. Vasta kun Aili käski hänet vielä kirjavampaan saliin, rauhoittui hän hiukan tutun ja mieluisan äänen soinnun kuullessaan.

»Kuule . . . tuota . . . minä voin pahoin . . .»

»Etkä voi. Istu hetkinen. Haen isän.»

Kun Aili ilmoitti isälleen, joka istui pöytänsä ääressä tummassa työhuoneessaan joitakin papereita silmäilemässä, että tohtori Pajula tahtoi puhutella häntä, säpsähti Janne ja tunsu olonsa yhtäkkiä sanomattoman tukalaksi. Tytär seiso siinä, kuten tavallisesti hoikkana, kauniina, varmana ja hyvin puettuna. Esa oli taas tuntevinaan, että tuossa tavassa sanoa sanottavansa, liikuttaa kättään, seisoa ja kävellä, oli jotakin merkillistä, jotakin mikä tehosi vastustamattomasti, ikäänkuin pani suun lukkoon, vaikka olisi tehnyt mieli ärjäistä. Hän kysyi kuitenkin jurosti:

»Mitä se tahtoo?»

»Sittenhän kuulet.»

»No, tulkoon tänne sitten.»

Toivo Pajula oli yhä edelleen ymmällään tässä ympäristössä, jollaista hän ei milloinkaan ollut nähnyt,

joka tuntui hänestä kummallisemmalta kuin mikään babylonialainen tai assyrialainen, selittämättömän sekavalta ja oudolta. Se ikäänkuin herpaisi hermot ja ärrytti niitä taas.

Aili tuli, tarttui hänen kainaloonsa, vei hänet isänsä luo ja sanoi reippaasti ja hilpeästi:

»Isä, saanko esitellä sulhaseni, tohtori Pajulan!»

Esa äimistyi. Hän ei ollut odottanut niin suoraa hyökkäystä. Hän kumarsi vaistomaisesti, nousi ja ojensi kätensäkin ja sai sitten sanotuksi kaikkein liikemiesmäisimmällä äänellään:

»Olkaa hyvä ja istukaa!»

»Tuota . . . suokaa anteeksi . . . herra johtaja. Aili ja minä . . . tuota . . . Me olemme ajatelleet . . .»

»mennä naimisiin», täydensi Aili, jota hiukan harmitti toisen änkyttäminen ja haparoiminen.

Nyt välähti Jannen silmissä, toisen epävarmuus lisäsi hänen itsetuntoaan, ja hän jyrähti:

»Huono ahvääri!»

»Ei . . . ei se ole ahvääri ollenkaan . . .» rupesi Toivo Pajula selittämään, mutta Esa jatkoi jo:

»Mikä te sitte ootte olevinanne?»

Nyt sai Toivo Pajula vuorostaan varmuutta ja itse-

tuntoa:

»Olen filosofian tohtori, kohdakkoin dosentti, ja minulla on tie auki pitemmällekin, niin että voin taa-ta tyttärellenne varman tulevaisuuden ja täyden toimeentulon.»

»Vai varman tulevaisuuden ja täyden toimeentulon», matki toinen. »Mutta minun tyttäreni, enemmän kuin minäkään, ei ole tottunut napilla pelaamaan, ja minä olen suunnitellut hänelle paljoa varmemman toimeentulon. Paljonko teillä on rahaa?»

»Minulla on palkkani, joka kyllä riittää kahden hengen elantoon, ja sen ohella voin ansaita lisääkin.»

»Palkat ja ansiot! Mitä helkkaria niistä kannattaa jauhaa! Ei niillä pääse mihinkään. Mutta onkos teillä rahaa, onkos teillä osakkeita?»

»Ei ole, enkä ole aikonut erikoisesti pyrkiäkään ansaitsemaan 'rahaa'», vastasi Toivo Pajula.

»Ei ansaitsemaan rahaa!» Nyt Esa kuuli jotakin sellaista, mitä hän ikänään ei olisi odottanut kuulevansa. Toisen puhe oli hänestä kauhistusta, herjausta. Hän oli huutanut sanansa melkein värisevällä, suoraan sydäimestä lähtevällä äänellä, ja hän lisäsi samaan sävyyn: »Mitäs sitä oikia ihminen muuta voisi

tehdä? Mutta tehän oottekin tohtori, oikein filosofian tohtori, mitäs se semmoinen ymmärtäisi rahasta ja elämästä. Sanoinhan minä, että huono ahvääri! Ihmisen pitää ansaita rahaa, koota rahaa ja ostaa rahalla, ostaa vaikka mitä.»

»Minun mielestäni elämässä on...» yritti Toivo Pajula, mutta Aili keskeytti hänet nopeasti:

»Me ansaitsemme varmasti rahaakin, me kaksi. Kunhan minä valmistun ja...»

»Niin sinä, sinä kyllä voit ansaita rahaa, vaikket sinä vielä oikein ymmärräkään mitä se raha on, enkä ole varma siitä, kykenetkö siihen edes. Kuka hyvänsä ei kykene ansaitsemaan rahaa. — Kuulkaas», Esa muutti äkkiä sävyä hiukan kuin leikilliseen suuntaan. »Kuulkaas nyt, tohtori. Osaatteko te ansaita rahaa?»

»En tiedä, en ole koettanut.»

»Ette ole koettanut... Hyvä on! Voitteko jostakin saada rahaa, vaikka lainaksi?»

»Saan kyllä.»

»Paljonko?»

»Paljonko? En tiedä. Ehkä viisikymmentätuhatta.»

»No, lainatkaa viisikymmentätuhatta. Onhan se-

kin jo jotain, vaikkei paljon. Jos teissä on miestä ansaitsemaan rahaa, niin se kyllä riittää aluksi. Tiedätköhän nämä Kivilinnan osakkeet?»

»Olen kuullut niistä puhuttavan.»

»Vai olette kuullut puhuttavan. Hm!» Esaa melkein harmitti, että toinen sanoi sen niin kylmästi ja välinpitämättömästi. »Ne onkin eri papereita, ne. Ihan toista kuin kaikkien kirjantekijöiden töherrykset. Niistä saa rahaa, niistä! No niin. Ostakaa niitä sillä viidelläkymmenellä tuhannella. Jos te ootte oikea mies, niin teette niillä rahaa vaikka paljon. Kun minun tyttäreni menee naimisiin, niin minä anna hänelle tuhat tuhannen markan seteliä häählahjaksi. Jos te voitte panna pöytään saman summan, niin. . . olkoon menneeksi, ottakaa tyttö! Mutta vaikka te muuten olisitte vaikka prohveessoori tai piispa, niin ettepä vie tämän miehen tytärtä.»

»Mutta isä!» huudahti Aili väliin aivan hämmästyneenä tällaisesta asiain käänteestä.

»Se sana seisoo kuin nimi vekselissä!» jatkoi Esa nopeasti, kuin pikemmin loppuun päästäkseen ja otteensa säilyttääkseen. »Näyttäkää, että olette oikea mies ja hankkikaa miljoona, niin tyttö on teidän. Voit-

tepa vielä kehua tehneenne hyvän kaupan, sillä se on priima tyttö, se, ja minun tyttöni. Hehehe.»

Esa katseli molempia silmissään voitoniloinen, hiukan ivallinen ilme. Hän oli nyt aivan varma siitä, että oli keksinyt keinon, jolla saisi tyttärensäkin silmät avatuksi näkemään, kuinka kelvoton tuollainen tohtori oikeastaan oli ja kuinka nolosti jutussa kävisi. Hän oikein ihmetteli omaa nerokkuuttaan, kun hänelle oli äkkiä lentänyt päähän niin mainio ajatus. »Ei minua petetä, ei!» näytti hän taaskin tuumailevan itselleen.

Sitten hän ojensi kätensä yhä nauraa hehettäen, ja nuoret lähtivät sitä kiireesti puristettuaan painunein päin, ajatuksissaan ja vaiteliaina. He lähtivät kävelemään pitkin Viertotietä, jossa vilisevä liikenne nyt tuntui heistä merkillisen oudolta, asiaankuulumattomalta. Heidän mielestään olisi kaiken pitänyt olla aivan hiljaa, autojen kulkea kuin pumpulissa ja raitiovaunujen tukahduttaa kellojensa räminä.

»Ei kai siinä muu auta kuin koettaa!» virkkoi Aili Esa vihdoin yhä ymmällään isän saavuttamasta voitosta, johon hän ei ollut tottunut.

»Mutta kuinka ihmeessä voin mennä pyytämään

rahaa ja takausmiehiä ja selittää, että tarvitsen viisikymmentätuhatta voidakseni ansaita miljoonan? Minulle naurettaisiin kaikkialla ja sanottaisiin, että liika oppi on tainnut panna pääni pyörälle.»

»Niin, kyllä se siltä tuntuu, Romeo parka! Mutta se ei sentään ole se kaikista vaikein. Rahan hankinnassa minä tietysti autan sinua, eivätkä isän rikkaat tuttavat suinkaan kiellä nimiään Janne Esan tyttäreltä, ja luulenpa, että ovat vähän mielissäänkin, jos voivat tehdä ukolle hiukan kiusaa.»

»Mutta minusta tuntuu surkealta taas tehdä velkaa, kun juuri olen päässyt vapaaksi kaikesta. On kuin joutuisin uudestaan epämiellyttäviin kahleisiin ja...»

»Vaikeampi on vain se, kuinka me saamme summan karttumaan», jatkoi Aili Esa mietteitään. »Se pörssi on hyvin epävarma laitos näin tottumattomalle, ja isä saattaa taas, jos tahtoo, panna koko pörssin nurin narin, ainakin mitä Kivilinnan osakkeihin tulee. Me voimme paljon pikemmin menettää ne viisikymmentätuhatta kuin kasvattaa ne miljoonaksi. Siinä se pulma on. Mutta meidän täytyy kuitenkin yrittää!»

He olivat taas molemmat hetkisen vaiti ja miettivät siinä kulkiessaan päänsä ympäri pääsemättä sen suurempaan selvyyteen. Kynnys oli kovin korkea, vastus tuntui ihan voittamattomalta.

»Mutta . . . jos me menetämme ne rahat», sanoi Aili Esa, »niin menemme yhteen joka tapauksessa sanokoon isä mitä ikinänsä tahtoo».

XI. TAVALLISET NIMIPÄIVÄT.

Wiitasella vietettiin Vilhelmiinan päiviä ja vieraita oli kutsuttu oikein kosolta. Heitä tulikin, lihavia hyvinvoimia miehiä, joitten muhevuutta paksu lompakko povitaskussa vielä lisäsi, paksuniskaisia, pulleita rouvia, joitten vartaloilla parisilaispuvut pakostakin pyrkivät repeämään, ja jokunen nuori herra ja neiti.

Wiitasten suuressa salongissa notkuivat pöydät kukkasista ja kristallivaaseista ja ruokasalissa taas monenlaisista leipomon tuotteista. Isännän huoneeseen oli varustettu viski- ja soodapullot, korkeat lasit, paksut, koreilla mahavöillä varustetut sikarit.

Naisväki täytti parhaasta päästä paikat, ja joka huoneessa kävi ankara puheenporina, ehkäpä kuitenkin ankarin ruokasalissa, kahvipöydän ympärillä, jossa rouvat asiantuntijoina maistelivat antimia, lausuiivat hyväksymisensä ja kiittelivät:

»Onhan meillä tätä paakverkkiä, on», selitteli emäntä. »Tilattiin Kämpistä, kun täällä Helsingissä ei ole yhtään kunnon leipuria. Maksoihan se kyllä, mutta hyvä pitää olla. Ottakaa, hyvät vieraat, ottakaa! Juo sinäkin, Iita, vielä kuppi lisää.»

»Ja kaunis teillä on serviisikin. Mistähän tällaisia saa?»

»Pappa toi sen Perliinistä, kun ne rakennusmestarit tekivät sinne huvimatkan. Sanoi maksaneenkin kymmenentuhatta, mutta eihän se liikaa ole näin kauneista kupeista.»

Vilhelmiina rouva kohotteli kuppia, joka oli muodeltaan kuin lanttu, koristeltu paksusti maalatuilla, punaisilla unikoilla ja reunat leveästi kullatut.

Rouvat istuskelivat, jauhoivat leivoksia ja kakkuja ja puhuivat, minkä syömiseltä ennättivät. Kasvot alkoivat punoittaa, paksut niskat hiestyä, ja vaaleihin silkkisukkiin verhotut pohkeet heiluivat sekaisin kuin mahtavat rumpupalikat.

»Mahtaakohan se Janne Esa tulla tänne?» kysyi muuan rouvista.

»Kyllä se kuulemma on luvannut», vastasi päivän sankari. »Mutta eikö me kuunneltaisi vähän musiikkia. Ukko on juuri ostanut uuden kramahvoonin?»

Soittokone tuotiin ja asetettiin pöydän reunalle, kahvivehkeiden viereen.

»Neiti ottaa levyn!» sanoi emäntä nuorelle naiselle, joka kuului otetun taloon lasten seuraksi.

Kohta alkoikin kone päästää itsestään remakkaa jazzia, jota hetkinen kuunneltiin vaieten.

»Neiti kääntää levyn!» komensi emäntä kappaaleen loputtua. Ja jazzi jatkui taas entistä kimeämpänä.

Nyt loppui rouvien kärsivällisyys ja puhehalu sai jälleen vallan. Jokainen korotti ääntänsä koettaessaan saada sanansa kuuluviin kirkuvan soiton yli, ja niin syntyi mitä vilkkain sekamelska, johon jazzi melkein kokonaan hukkui kirahdellen vain tuon tuostakin väliin, kun keskustelussa syntyi satunnainen tauko.

»Me oltiin jo Venniassa viime viikolla, tanssittiin oikein lujasti. . .»

»Meidän lapset ne käyvät vain Oopriksella. Kun niillä on koulussa kahden tunnin ruoka-aika, niin sopii niin hyvin käydä tanssimassa siellä.»

»Me pidettiin mejän tyttäreille paalit kotona. Annettiin pojille ensiksi viskit ja tytöille portviiniä ja meillä oli hotellista riio soittamassa ja sitten illallinen. Mutta lehtori Julkusella eivät raatsineet lapsille antaa muuta kuin teetä ja valmiita voileipiä ja mehua väliajoilla. Se oli hävytöntä! Mejän lapset sanoivat-

kin, etteivät ole milloinkaan olleet niin ikävissä juh-
lissa.»

»Mistäs ne sellaiset ymmärtäisivät, mitä tämä nykyajan nuoriso vaatii, ja milläs ne sen maksaisivatkaan? Tuhmia ovat ja rahaa niillä ei ole.»

»Niinhän se on. Mutta mitäs tarttee muuten olla niin koppava, niinkuin tässä muka olisi jotain!»

»Neiti vaihtaa levyn!» kuului emännän ääni.

»Mutta mejän poika, joka lukee siellä yliopistossa metisiiniä. . . se on niin kumma, kun se käy sellaisissa Akatemisissa Karjalaseuroissa, ja missä hän käynee-kään. . . Ei niitä kaikkia paikkoja tieä.»

»Meirän poika se taas ajaa autolla ja. . .»

»Me oltiin teatterissakin. Siellä oli sellainen mies, mikä sen nimi nyt olikaan. . . Velpone, hyvä ja rikas ja mies. Mutta pettivät sen raukan, pettivät, niin että se tuli ihan köyhäks. Se oli surullista! Minulta meni ihan kolme nenäliinaa ja itkin vielä kotonakin, että jos mejänkin papalle käy niin! Niitä on niitä petkut-tajia, ettei tiedä varoakaan.»

»Neiti kääntää levyn!»

»Vieraat ovat hyviä ja tulevat tänne salin puolel-le. . . täällä olisi vähän hetelmiä!» kuului palvelijatta-

ren ääni.

Rouvat nousivat vähän vaivalloisesti vähentyneiden kakkuvuorien äärestä ja lähtivät yhä jutellen, jazzin kimeästi pauhatessa saliin.

»Voi, voi, älä pane käsilaukkuasi sille hienolle pöydälle. Se on ruusupuuta ja maksaa kakstuhat markkaa . . . Ettei siihen vain tullut raamua!»

Nuori, vaatimattoman näköinen rouva, jolle tämä huudettiin, vetäytyi säikähtyneenä syrjemmäksi temmaisten pois soman laukkunsa kiilloitetulta pöydältä.

Ihailtiin kukkamerta ja sähkövalossa kimaltelevia, komeita kristallimaljakoita. Jonkun silmiin sattui pieni, aistikkaasti solmittu kimppu, joka ei ollut maljakossa.

»Kuka kumma on kehdannut lähettää tuollaisen?» uteli eräs rouva. »Onpa se ollut saita, kun ei ole raat sinut ostaa maljakkoakaan.»

Emäntä vastasi, ja rouvat alkoivat kuiskaila ja vilkuilla äskeiseen nuoreen naiseen, joka istui syrjämpänä keskustellen talon seuraneidin kanssa.

»No, sehän olisi pitänyt arvata. Eihän niillä lääkkäreillääkään mitään erityisiä rahoja ole. Miten hän on tänne joutunut?»

»Hänen miehensä hoiti pappaa, kun sillä oli vatsassa vikaa, ja minä tulin nyt kutsuneeksi rouvan näille nimipäiville. Mutta eihän se mitään tee. Ollaan me vain yhdessä, ehkä se menee jo ennen illallista.»

Palvelijattaret kantoivat punakkoina ja ponnistellen saliin suuria tarjottimia, joilla oli kuormittain hedelmiä raskaissa kristallimaljakoissa. Toisia tuli perästä kantaen viinipulloja ja laseja. Rouvat ihailivat hedelmiä, maljakoita ja hedelmäveitsiä ja kävivät reippaasti käsiksi antimiin. Appelsiinien mehu tirskahteli hiukan rinnuksille, ja rypäleitten siemenet pyrkivät jäämään leuoille, mutta eihän se mitään tehnyt. Olihan näitä pukuja, ja siemenet sai helposti pyyhkäistyksi pois. Juotiin viiniä ja tultiin yhä punakammiksi, yhä iloisemmiksi. Kielet juoksivat entistä liukkaammin.

»Miksei se Janne jo tule? . . . Eihän se mikään hauska mies ole. Se kun murjottelee ja on ivallinen, mutta sitä on niin riemu nähdä, kun sillä on niin paljon rahaa», intoili eräs rouva, jonka punainen silkkihame ei tahtonut pysyä sille kuuluvalla paikalla, vaan pyrki nousemaan vyötäisiin lihavan omistajattaren hiukankin liukahdellessa.

»Kyllä se on peto miehekseen, se Esa, Cementiltäkin se vei monta miljoonaa, ja kyllä meidänkin pappa menetti paljon niissä Kivilinnan osakkeissa», virkkoi rouva Miettinen, pieni ja kimakkaääninen ihminen liian korkealta sohvalta, jossa hän istui kuin orrella.

Muutamia miesvieraita, niitten joukossa isäntä, sattui kulkemaan ohi kahvihuonetta kohti.

»Sattuuhan sitä, sattuuhan sitä semmoista tässä ahväärielämässä. Joskus on Jannen, joskus muitten vuoro. Mutta kyllä se on rehellinen mies, se Esa. Tässä sattui joku osakkeen ostaja maksamaan tuhat markkaa liikaa vahingossa. Esa piti vain puolet itse ja pani puolet yhtiön kassaan. Ei sitä jokainen tekisi.»

»Niin, ja kun se lupasi maksaa ne osingotkin, vaikka eihän sen olisi tarvinnut. Se Cement oli ihan lapsellinen, kun suuttui. Itselleen teki vahinkoa!» selitti toinen rouva, jolla oli yllään keltainen, punakauluksinen, mustilla nauharuusukkeilla koristettu hyvin avonainen puku.

»Kyllä se on kaikin puolin kumma mies, se Esa», jatkoi toinen rouva vielä puheenaihetta. »Yhtenäkin päivänä, kun oltiin meillä ja minulla oli ihan uus silkileninki, niin se kaasi munkkia tuolille, käski minun

istua siihen ja sanoi maksavansa leningin. Minä istuin, ja kyllä se maksoi kans! Mutta sitä nauratti niin jumalattomasti ja muitakin.»

»Mutta nyt meiän pitää tanssia!» huusi emäntä. »Neiti, neiti! . . . Voi, missä se taas on? . . . Kutsukaa se jatsipanti sisään!»

Soittajat tulivat, ja kohta kumisi rienaava Charleston salissa. Emäntä meni herrojen puolelle, palasi Wiitanen käsivarressaan, alettiin hyppiä, toinen seurasi toistaan ja pian olivat nimipäivävieraat yhtenä kirjavana joukkona, josta vilahteli valkeita paidanrintoja, paksuja, punertavia käsivarsia, lihavia selkiä ja silkkisukkaisia, tarmokkaasti ponnistelevia ja riuhtovia sääriä. Ihmisäänet olivat kokonaan vaienneet, ja vallan anasti kokonaan soittokunta ja polkevien jalkojen jatkuva, epätasainen töminä. Joku vai-pui puuskuttaen sohvalle, mutta pian hänet taas tem-mattiin yhteiseen hyörinään. Soiton täytyi seurata soittoa melkein ilman väliaikoja, hiki valui kasvoilta, ja puvut rypistyivät ja repeilivät, tanssijat alkoivat hengittää äänekkäästi kuin vimman vallassa . . .

Kukaan ei huomannut, että puhelin soi, soi ki-meästi ja käskevästi monta kertaa. Vihdoin tuli palve-

lijatar sanomaan, että herra rakennusmestaria pyydettiin puhelimeen.

Wiitanen meni, tuntui juttelevan hyvin houkuttelevasti jonkun kanssa ja palasi tuoden tiedon, ettei Esa voikaan tulla: hänellä oli joku tärkeä kokous. Tieto herätti naisten keskuudessa hieman mielipahaa, mutta se unohtui pian, kun tanssia taas jatkettiin ja kun emäntä pyysi illalliselle.

Ne illalliset, ne olivat komeat, painavat ja herkkuiset. Siinä oli kaikkea, mitä ihmisen sydän ikinä kaipasi: varsinkin kinkkua ja piiraita ja kaikenlaista pikkulämmintä. Viina oli hyvää, ja samppanja kuohahdelti hilpeästi, vaikka muutamat herrat pitivätkin parempana käyttää ruokajuomana viskiä tai kaasivat liiviinsä ryypyn toisensa jälkeen sopan ja jälkiruuankin kanssa, sillä liria se on samppanja miesten juomaksi. . .

Siinä huomattiin ohimennen, että pari paikkaa oli jäänyt tyhjäksi: tohtori ja tohtorinna olivat poissa. Isäntä muisti kertoa, että he olivat lähteneet jo tanssin aikana ja käskeneet sanoa emännälle terveisiä, kun eivät olleet tahtoneet häiritä häntä tanssin touhussa.

»No vielä tässä terveisiä...», tuumi rouva Wiitonen. »Joutivat mennä minun puolestani. Mitäs me niistä sellaisista.»

Siinä sitä sitten syötiin, juotiin, keuhuttiin ja poristiin aina enemmän, mitä pitemmälle päästiin. Ja syötyä tanssittiin taas, pelattiin hiukan korttia herrojen puolella kahvin ja konjakin ääressä, jota vastaan rouvillakaan yleensä ei ollut mitään. Tyytyväisyys ja ilo oli yleinen, vaikka herrat joskus saattoivatkin iskeä nyrkin pöytään, niin että korttipakat ja lasit keikahitivat ja äänet kajahtivat äkäisesti, ja vaikka rouvien kesken tahtoi tulla pientä kinaa vaatteista, lapsista ja sen sellaisista asioista. Taidettiin siellä välistä vähän itkeskelläkin, mutta aina ne kyynelät kuivuivat, kun päästiin kiertämään kiiltävää permantoa ja saatiin joku hyväksyvä sana joltakin toiselta.

Ja sitten nekin nimipäivät loppuivat, päättyivät yleiseen, sekaiseen poislähtöön ja huminaan. Vain kaikkein innokkaimmat ryyppymiehet jäivät vielä isännän puolelle ottamaan pienet konjakkarit, joku sattui nukahtamaan sohvaan, herätettiin ja kuljetettiin autoihin, joitten ajajat olivat keittiön puolella saaneet osansa kestityksestä.

Seuraavana päivänä sitten voitiin ankarasti pahoin, syötiin silliaamiaista kapakassa ja muisteltiin eilisiä juttuja, mitä kukin oli sanonut ja tehnyt.

Hyvät oli juhlat.

XII. MIKSI ESA EI TULLUT?

Niin — Esallahan oli tärkeä kokous, joka oli estänyt häntä tulemasta Wiitasen rouvan nimipäiville. Tärkeä, hyvin tärkeähän se oikeastaan olikin.

Hänellä oli kyllä vakava aikomus lähteä niille nimipäiville, mutta sattuipa niin, että hänen hyvä ystävänsä, maanviljelijä Tomminen, oli tullut kaupunkiin. Hän oli ilmestynyt Esan luo tämän juuri lähtöaikeissa ollessa, kertonut tehneensä aika hyvät metsäkaupat ja vaatinut nyt Jannea mukaan harjakaisille. »Sinne tulee», oli hän selittänyt, »koko joukko niitä meidän puolueen pomoja, niin että saat tehdä tuttavuutta, ja katsellaanhan sitten hiukan tätä Helsingin yöelämääkin.»

»Mitä yöelämää täällä on!» nauroi Esa. »Muutama makkarakauppa jossain kulmassa, humalainen toisessa ja poliisi kolmannessa. Siinä se on Helsingin yöelämä.»

»Älä sinä nyt kainostele, vanha helsinkiläinen», virkkoi Tomminen. »Niinkuin et muka tietäisi, että kyllä sitä täällä on yhtä jos toistakin.»

»Onhan niitä miesmurhia ja varkauksia ja sen sel-

laista.»

»Hehhehheh, kyllä sinä osaat», nauroi Tomminen.
»Mutta minäpä luulen, että saat nähdä sellaista, mitä et ole ikinäsi nähnyt. Kuule, mä sain puolmiljoonaa siitä metsästä. Panin neljäsataatuhatta pankkiin, ja satatuhatta mulla on taskussa. Ne me nyt humma-
taan.»

»Hummataa vaan», sanoi Esa. »Panen puolestani saman lisää.»

»No, sitte sitä jo alkaa piisata!» innostui Tomminen.

»Mutta minne me oikeastaan mennään?» kysyi Esa, kun Tommisen auto alkoi kiertää sellaiseen kaupunginosaan päin, jossa ei ikinänsä olisi luullut mitään erikoista olevan. »Eikös me aiottu niihin suurempiin paikkoihin?»

»Saatpahan nähdä. Se onkin eri paikka se meidän paikka», vastasi Tomminen vain salaperäisesti.

Esa tuns melkein pettymystä, kun auto pysähtyi verraten yksinkertaisen ja huomaamattoman pikku kahvilan eteen, ja rupesi luulemaan, että Tomminen aikoi tehdä hänestä pilaa. Mutta tämä vain naurahteli itsekseen ja kehoitti toista tulemaan perässä. Kah-

vilassa oli melko paljon väkeä ja aika sekalaista seurakuntaa. Tomminen selitti, että piti odottaa hiukan, kunnes oli päästy selville, oliko olo turvallista. Pian ilmoittikin tarjoilijatar, että herrat ovat hyvät ja käyvät vain peremmälle. Tomminen lähti Janne vanavedessään. Esa ihmetteli yhä enemmän, kun ei jouduttu sen kummempaan paikkaan kuin kahvilan mukavuuslaitokseen, jossa oli ovi toisellakin seinällä. Sen oven Tomminen avasi omalla avaimellaan, ja Esasta alkoi asia jo muuttua vähän jännittäväksi, kun jouduttiin kellariin, jossa ei ollut juuri muuta kuin vanhoja tynnyreitä, jokunen halko ja kaikenlaista muuta rojua sekä ikävä, kostea kellari-ilma. Tommisen sähkölampun valossa koluttiin sitten kellarin läpi. Sen toisessa päässä, vanhan, seinää vasten nojaavan sängynpohjan takana, oli taas ovi.

»Nyt tarvitaan tunnussana», virkkoi Tomminen, kolkutti oveen ja lausui kuuluvalla äänellä sanat: »Kaksi perunaa!»

Ovi aukeni, kultanauhainen vartija otti herrat vastaan pienehkössä eteisessä, jonka naulakot jo olivat täynnä päällyysvaatteita. Sisemmästä huoneesta kuului vilkasta äänten porinaa, naurua ja liikehtimistä.

Sen ovella puhaltautui tulijoita vastaan paksu sikarinsavu, jonka seassa, sähkölamppujen valossa, istui joukko miehiä innokkaassa keskustelussa mitä mil-läkin edessään. Tommisen näkyviin tultua huudeltiin tervehdyksiä ja tehtiin nopeita kysymyksiä hänen olostaan ja voinnistaan, jotka enimmäkseen jäivät vastaamatta. Tomminen esitteli toverinsa, jonka nimi näytti olevan verraten tuttu kaikille.

Esa joutui pian juttusille erään murteesta päät-täen Viipurin puolen miehen kanssa.

»Työhän sitä kuulutta tulevan niinku tähän mei-jän puolueeseen?» sanoi hän.

»Onhan siitä puhetta ollut», myönteli Esa, »mutta en minä oikein tiedä sitä teidän ohjelmaanne . . .»

»Viis myö ohjelmast», sanoi viipurilainen. »Sanat on tehty ajatuksen peittämiseksi, sano Snellmanni.»

»Mikä mies se Snellmanni oli, kun osasi niin vii-saasti sanoa?» kysyi Esa.

»En mie oikein tiie, mikä hää ol. Se ol vaa semmo-nen mies, mikä ain sano jottai, ku kieperä paikka tul.»

»Sitten se on ollut kauppamies.»

»Jos lie ollut. Mut tulkaa työ vaa tähä meijä puolueeseen. Kyll myö asiat hoijetaa, nii et kaik männöö hy-

väst. Mie on kuult, et työ ootta rakentaja. Vot, rakentajiha myökii ollaa, vaikkei myö oikiastaa tehä talloi, mut myö rakennetaa tätä Suomen maata ja kansaa kaikkii hyvvi periaatteihin, niinku raittiuve, sivveyve ja säästäväisyyve nimes. . . Ei meill nyt senpuolest oo meininki istuttaa vierasta täss kuivi sui. Männööks ryyppy?»

»Antaa tulla», vastasi Esa.

Se Viipurin puolen mies meni huoneen toiselle puolelle, avasi pienen, seinässä olevan kaapin, käänsi siellä olevaa hanaa ja toi vieraalle lasin.

»Meill onkii täss vähä eri koijeet, niinku näättä», jatkoi hän. »Ku painaa tuota nappulaa täss, ni ranast tulloo viinaa, mutt ku painaa tätä toista, ni sielt tulloo vaa vettä. Tääl seinä sisäss o sellane laatikko, niiku suur kanister. Se kaavetaa täytee tuot ylläältä, ja myö tääl senku kierretää hannaa. Jos vieras tulloo, ni se saap vaa vettä. Ei meitä petetä.»

»Hyvät on laitokset, hyvät», myönsi Esa. »Ja hyvä teillä tuntuu olevan tämä kokouspaikkakin. Ei tänne taida urkkijat eksyä.»

»Ei eksy, ei! Ja jos eksyykin, niin ei täältä mitään löydä», puuttui puheeseen toinen isännistä ja kulautti

ryypyn pohjaan Esan kunniaksi.

»Se on se asianlaita nyt sellainen, että me tarvittaisiin tähän puolueeseen vähän niinkuin miestä, semmoista tameraa ja mukavaa, miestä, jolla ei olis puutetta tästä maallisesta hyvästäkään. Pääomaa ois saatava, jotta pääsis tienamaan vähän enemmän. Vaalitkin tulee ja rahaa tarvitaan. Siihen pantu raha se aina maksaa itsensä takaisin oikein korkojen kanssa.»

»Jokohan maksaa?» epäili Esa, joka viime lausunnon johdosta oli hiukan säpsähtänyt ja muuttunut varovaiseksi painaen vaistomaisesti lompakkoaan povitaskussa.

»Vissisti», vakuutti toinen. »Kun meidän puolue vain saa jonkunkin paikan, niin kyllä sitä aina kyetään järjestämään niin, että puolueen jäsenet ja ystävät jotakin hyötyvät. Ja sitten, me tarvitaan just teidänlaistanne varakasta ja kyvykästä miestä. Kuka tietää, vaikkapa jossain käännteessä hallituspaikkakin aukeisi, ja kenestä sitten rahaministeri, jollei teistä. Kyllä mekin se ymmäretään, että lompakon voimalla sitä pääsee, pääsee kuin autolla, jota poro vain vetää!»

»Minä viis ministereistä ja makistereista», murah-

ti Esa, »saman luokan narreja kaikki!»

Tomminen huomasi, että asiat alkoivat mennä vähän vinoon, niin että hän puuttui puheeseen:

»Mitä helkkaria te nyt siinä jaarittelette politiikasta ja muusta roskasta! Meijän piti pitää vähän lystiä tämän Jannen kanssa, lystiä, niin että tuntuu. Pannaankos pelit pystyyn?»

»Hyvässä asiassa minä aina olen mukana», vastasi Esa. »Järjestä pois vain. Otetaan vieraiksi nämä poliitikot ja pomot.»

Tomminen painoi kelloa ja antoi määräyksiä sisään tulevalle tarjoilijalle:

»Nyt pöytä koreeksi, parasta mitä on! Tuokaa viinaa ja samppanjaa ja tyttöjä ja pelimanni.»

Ja sitten se alkoi se lystinpito. Pöytä tuli koreaksi, ja mistä lieneekin ilmestynyt koko joukko iloluontoisia naisihmisiä, joilla ei näkynyt olevan mitään ryypynyä ja makeaa palaa vastaan. Naurettiin, hohotettiin jutuille ja sutkauksille ja vedettiin välistä laulu sellainen, että huoneen seinät tuntuivat pullistuvan, ja välistä ei sitten tehty muuta kuin huudettiin täyttä kurkua ja jatkuvasti. Esakin innostui yhä enemmän, innostui niin, että avasi lompakkonsa ja sirotteli sete-

leitään naisille ja tarjoilijoille, mahtaili, kertoi juttuja Pietarista ja Moskovasta, kuinka hän oli juonut suuri-ruhtinaitten kanssa ja menettänyt ruplia oikein kuormittain korttipelissä ja naisten seurassa. Hän kertoi, kuinka sitä ihminen rikastuu vähällä vaivalla, kun on vain hiukan älliä päässä, niinkuin hänellä, kuinka kauppoja tehdään ja kuinka rahalla päästään mahtavaksi, vaikka ei olla ministereitä eikä makistereita eikä mitään muutakaan sellaista tarpeetonta ja turhanpäiväistä. Kun hän sitten aikansa oli kehunut, nousi hänen mahtavuutensa entisestäänkin, niin että se Viipurin mies rupesi häntä hiukan kiusoittelemaan:

»Mutta etpäs kykene panemaan mejän puoluetta pystyyn, et kykene! Sitä asiaa sie et ymmärrä, olit muuten vaik kui viisas.»

»Vai en minä ymmärrä!» sanoi Esa. »Sanoppas vielä, etten minä ymmärrä! Vaikka tunnut sinäkin olevan sieltä Viipurin puolesta niinkuin minä. Viipuri, se on hyvä kaupunki! Siell' on paljon kauppamiehiä, hyviä kauppamiehiä ja kovia rahamiehiä. Myö viipurilaiset, myö ymmärrettää vaikka mitä! Minäpäis laitan teille lehenkin, jota vailla kuulutta olevan. Laitan vaikka minkälaisen kasetan. Sanokaa vain, paljoko

siihen menee. Tämä poika ostaa, vaikka koko Viipurin kaupunnin!»

Ja niinhän se sitten kävi, että Esan eteen pyörätettiin paperi, ja hän kirjoitti siihen nimensä eikä sallinut sitä edes hänelle luettavan vain komeudesta ja halusta näyttää, minkälainen mies hän oikeastaan oli. Toiset seisoivat ympärillä, ylistelivät ja taputtelivat olalle ja lupasivat yhä tehdä hänestä rahaministerin, ja tytöt nauroivat, kikattivat, kiipesivät syliin, saivat yhä uusia seteleitä. Riemu nousi, Viipurin mies tanssia leksotteli erään neitosen kanssa pöydällä potkiskellen astioita ja pulloja permannolle ja laulaen tanssin tahtiin:

»Pirtua pantiin saiun sekkaa
ja puukolla hämmennettiin.
Tilu littan, littan littalan lirulalu
puukolla hämmennettiin. . .»

Ja sitten tilattiin uutta ja kaadettiin minne sattui. Matot narskuivat lasinsirpaleista, ja seinillä oli suuria, märkiä läikkiä riemullisen tunnelman vallassa heittämällä rikotuista laseista ja hedelmistä. Esa istui leveänä ja ryhdikkäänä pöydän takana, lallatteli lau-

lua, löi tahtia ja nauroi, kun joku toveri väsähti ja vai-pui lasinsirpaleiden sekaan permannolle. Hänen pie-net silmänsä säteilivät huikeaa riemastusta, hänen terävillä poskipäillään oli korkea puna: hän oli oikein väärentämättömän riemun vallassa, hänellä oli mel-kein yhtä hauskaa kuin ennen hyvinä huvittelupäivi-nä Pietarissa.

Vähitellen väsähti milloin yksi, milloin toinen. Jo-ku hävisi ovesta kuin pakoon, ja viimein karkkosivat naisetkin kuin vilauksessa. Esa ja Tomminen vain is-tuivat heiluvina ja huojuvina pöydän ääressä. He sai-vat vihdoon huudetuksi laskunkin. Se oli siinä viiden-kymmenentuhannen vaiheilla.

»No johan nyt on he-helkkaria, kun ei saa e... enempää rahaa menemään!» valitteli Esa, otti lom-pakkonsa ja paiskasi vielä muutaman tuhannen juo-marahaa. »Huono pa... paikka tämä onkin.»

Tomminen lallatti jotain käsittämätöntä, painoi päänsä pöydän kulmaa vasten ja nukahti hänkin. Esa pudisteli häntä ensin hieman, mutta huomattu-aan sen turhaksi otti vielä viimeisen samppanjapul-lon pöydältä, kirkaisi vielä kerran »Hih!» ja paiskasi sen voimakkaasti seinään. Sitten hän haki jotenkuten

päällystakkinsa, kompuroi makaavien yli ovelle, pääsi kellariin, kompastui johonkin, tuuskahti maahan ja nukahti vuorostaan sinne halkojen, tuhkan ja muun rojun sekaan. . .

*

Päivä oli noussut, ja se pilkisteli kellarin pienestä ikkunasta kuin pilkallisesti katsellen ankarasti kuorsaavaa miestä ja välähdellen katkonaisesti hänen punertavilla kasvoillaan, kun ohikulkijoiden jalat kadulla aina silloin tällöin himmensivät sen hetkeksi.

Vähän myöhemmin heräsi Viipurin puolen mies, nousi ja lähti hänkin ulos. Silmät sekavina hän kompastui maassa lojuvaan tirehtööriin ja pyllähti istualleen pehmeään lastukkoon. Esa heräsi tukka harrillaan ja silmät verestävinä, tuijotteli hetkisen, katseli ympärilleen ihmeissään, kuin tajuttomana.

»Vai tässä se tirehtöör makkaa!» sanoi viipurilainen, joka ehti tointua ällistyksestään. »Mut kyll' työ olitta hyvä mies, kun teitte sen lahjotuksen. Vissisti teist tulloo rahaminister.»

»Minkä lahjoituksen?» murahti Esa vielä puoleksi unissaan istuen toista vastapäätä lastukasalla.

»Vai että työ muka muista», sanoi toinen vain, si-

risti hiukan pieniä silmiään, sively vaaleaa, pörröistä tukkaansa, nousi ja lähti.

Jannekin kohottautui ja löysi ovelle ja kadulle. Hänen autonsa oli tiessään, ja hän sai hakea kadun kulumasta vuokra-ajurin. Päättä pakotti, ruumista raukai-si, ajatus ei ottanut juostakseen. Hänen mieleensä muistui vähitellen hämärästi jokin paperi, johon hän oli kirjoittanut.

»Mitähän helvettiä minä olen niille lahjoittanut? Mitä saamaria minä kirjoitin?» Hän ei muistanut, ja ajatus jäi kiusaamaan häntä, niin että hän kotiin päästyään ei millään tahtonut saada unta silmiinsä.

»Saakelin samppanja!»

XIII.

SALMISTA NAURATTAA.

Toivo Pajula ja neiti Aili tunsivat joka tapauksessa asemansa hiukan pulmalliseksi Esan luona käytyään, ja tilanne rupesi heitä mietityttämään yhä enemmän. Kumpikaan ei ollut iässään yrittänytkään ansaita yhtään mitään, ja niinpä heidän edellytyksensä näyttivät kovin synkiltä. Rakentamalla kuulemma ansaitsi hyvin, sen he kumpikin tiesivät. Mutta kuinka se tapahtuisi? Sitten he olivat kuulleet monesti pörssivoittoa kehuttavan ja kerrottavan, kuinka se ja se oli ansainnut niin ja niin paljon. He menivät slis pörssiin, koska se oli yksinkertaisempaa kuin rakentamaan ryhtyminen, istuivat lehterillä ja katselivat. Siitä ei suuriakaan viisastunut. Joku herrasmies pöydän takana huusi arvopapereitten nimet, joku ilmoitti hinnan, toinen ilmoitti toisen, ja kolmas sanoi joskus ostavansa. Välistä näyttivät paperit vaihtavan omistajaa, välistä eivät. Ei siitä tullut yhtään viisaammaksi. Sen he olivat alituisen kuulleet, että työllä ei nyky-aikana ansaitse mitään, hät'hätää henkensä elättää. Sitä siis ei toiminut yrittää. Lopuksi he päättivät, kuten aikaisemmin olivat aikoneetkin, kääntyä Salmi-

sen puoleen ja hankkia hänen avullaan edes tarvittavan peruspääoman. Sittenhän nähtäisiin mitä tehtäisiin.

Salminen otti heidät vastaan hyväntuulisesti kuten aina ja oli oikeastaan mielissäänkin vieraistaan, sillä hän oli tuon väitöstilaisuuden jälkeen ruvennut pitämään Toivo Pajulaa suuressa kunniassa. Hän oli muuten itsekin hieman muuttunut entisestään, eikä ainoastaan varallisuuden vuoksi, joka hänen käsisään kuului hiljaa mutta jatkuvasti kasvavan. Molempien nuorten silmiin pisti se kumma, että Salminen ei enää puhunutkaan autoista ja rakennuksista yhtä innokkaasti, vaan käänsi keskustelun äkkiä »kirjallisuuden» alalle. Hänen työhuoneessaan komeilikin nyt suuri »Maaailmanhistoria» laajan »Tietosanakirjan» rinnalla. Jälkimmäistä hän ei saattanut kyllin ylistää. Hän ihmetteli sen kirjan suunnatonta viisautta ja tietopaljoutta ja sanoi usein unehtuvansa sitä selaillemaan ja lukemaan tuntikausiksi. Dumas oli tehnyt häneen suurenmoisen vaikutuksen. »Kolme muskettisoturia» — ne vasta olivat poikia, ne! Ja Monte-Criston kreivi! Siinä oli mies, jolla oli päätä ja mieltä! Tarzanin kertomusten todenperäisyyttä hän ei voi-

nut olla epäilemättä, mutta sitä todellisempi hänestä oli »Seitsemän veljestä», jonka hän oli Esalta kerran lainannut ja jota tämä ei enää tahtonut takaisin. Hän jutteli ihan innoissaan siitä, kuinka veljekset heittivät hiiliä hevosensa selkään; Simeonin ja Timon onneton kaupunkimatka oli hänestä hyvin hassunkurinen, ja veljesten pakoa Impivaarasta lukiessaan hän kertoi olleensa niin mukana, että alkoi itsekin palella. . .

Mutta pitihän tulla asiaankin. Kun neiti Aili oli reippaasti kertonut sen juotaessa kahvit Salmisen hiukan prameilevassa ruokasalissa, alkoi Salmista naurattaa, naurattaa oikein kovasti. Hän löi molemmin käsin polviinsa ja huudahteli, että oli se Janne sentään aika sukkela mies. Keksi se kujeen jos minä. Mutta sitten hän taas muuttui vakavaksi ja alkoi tuumata asiaa.

»Kyllä se Janne vain pyrkii narraamaan teitä», sanoi hän. »Ette te viidelläkymmenellätuhanella ikinä saa miljoonaa kokoon. Menetätte vain nekin. Silloin se Esa vasta nauraisi ja sanoisi, että siitä sen näkee: eivät ne sellaiset mihinkään kykene. Ei siinä takana ole mitään muuta. Hänestä on pohjaltaan ihan sama, menettekö naimisiin vai ette. . .»

Hän mietti taas hetkisen ja selitti sitten, että kyllä hän tuon summan, ne viisikymmentä tuhatlappusta, aina kokoon saa, mutta hänen mielestään siitä ei ollut mitään hyötyä. Mutta sitten häntä taas rupesi naurattamaan, ja hän sanoi iloissaan, kuin olisi löytänyt ratkaisun:

»Mutta teillähän jo on se miljoona! Kun Kivilinna perustettiin, niin Janne merkitsi tyttärensä nimiin miljoonan edestä osakkeita. Eikö hän ole antanut niitä teille?»

»Kyllähän isä kerran antoi minulle käärön papereja ja sanoi, että niistä oli pidettävä hyvää huolta», selitti Aili. »Mutta en minä niihin sen enempää huomiota kiinnittänyt. Kai ne ovat minulla jossain säilyssä.»

»Minäpä luulen, että siinä on juuri se miljoona, jonka Esa sitten aikanaan olisi esittänyt tulevalle miehellenne», arveli Salminen. »Mutta tehdäänpä me nyt puolestamme hänelle kepponen. Te myytte nuo osakkeet, annatte rahat sulhasellenne, ja hän vie isällenne miljoonan. Minua huvittaisi nähdä, kykeneekö hän todella iskemään saman summan pöytään, niinkuin kehui.»

»Todellako? Mitä ihmettä», sanoi Aili, ja tohtori Pajulan vaaleille kasvoille levisi myös peittämättömän hämmästyksen ilme.

»Mutta», lisäsi Salminen hetken kuluttua, »siinä on muuan mutta, semmoinen kiperä kierros, niin kuin noissa Tumasin romaaneissakin. Noita osakkeita ei nyt saa kaupaksi millään. Niin kauan kuin Esalla on enemmistö Kivilinnassa, ei niitä osta mustilainenkaan. Se on vähän paha punkti se! Mutta odotetaanpa vähän. Eiköhän tässä kohta sattune sellainenkin käänne, että Esan täytyy ruveta luovuttamaan niitä papereitaan muillekin, jos asiat tätä menoa jatkuvat. Se poika on viime aikoina tehnyt vähän tuhmuuksia. Meni lahjoittamaan sille perunapuolueellekin rahojaan. Millähän se siitäkin selvinnee, kun lahjakirja on kova ja todistajien nimet alla ja ne vaativat tiukasti rahoja. Se savikuoppa siellä meren rannalla on vetänyt rahaa aikalailla, ja onhan sitä sattunut viime aikoina muutakin. Älkää nyt hätäilkö. Minä sanon teille kyllä, milloin ne paperit on myytävä, ja ostan ne vaikka itse, sillä yhtiö on vielä hyvä.»

Molemmat nuoret olivat yhä enemmän ihmeissään, ja heidän huomionsa kiintyi yhä enemmän Sal-

misen puheisiin.

»En ole koskaan tiennyt mitään isän asioista», virkkoi Aili, »ja viime aikoina en ole juuri nähnytkaan häntä. Nostan konttorista rahaa niin paljon kuin tarvitsen, eikä sitä ole kukaan tähän asti kieltänyt, eikä virkkanut yhtään mitään. En ole huomannut mitään erikoista.»

Salminen tiesi sen kyllä ja sanoi, ettei sitä kai vielä erikoisemmin huomannutkaan niin pienissä asioissa. Hän kehoitti heitä vain olemaan rauhassa ja arveli, ettei Esa suinkaan vielä millään lailla tiukallakaan ollut, mutta kuka sitä tietää, näin ahväärimiehen elämässä, milloin se paistaa minnekinpäin.

»Se on sellainen eri mies, se Esa! Aika esa se on!» lisäsi hän sitten. »Kun se on irti ja omissa valloissaan, niin ei koskaan voi tietää, mitä se milloinkin tekee. Onko se rikas vai eikö sillä ole mitään. Samanlainen mielenlaatu sillä aina on ja samanlaiset kujeet. Se kykenee tulemaan rikkaaksi, mutta sitten sen rikkaus voi mennä sen tien kuin puhallettuna. Niin paljon rahoja kuin nyt ei hänellä ole milloinkaan ollut. Mutta suuret on otteetkin. Ties häntä!»

Ja Salminen raapaisi päätänsä ja kävi miettivän nä-

köiseksi.

Kun nuoret olivat menneet, alkoi Salmista jälleen naurattaa. Salminen ei oikeastaan tiennyt, mikä siinä oli, mutta kun hän nykyään vain ajatteli Esaa ja hänen puuhiaan, niin häntä tahtoi naurattaa. Häntä nauratti niin tämän tuikea puhumattomuus kuin hänen suuriääninen mahtailunsa ja kerskailunsakin. Hänen luottamuksensa Esan ehdottomaan onnistumiseen oli jollakin lailla hälvennyt, ja sijaan oli tullut hiukan epäilyä siitä, kuinka kaikki lopulta päättyisi.

XIV.

JOHTAJA ON KATKERA.

Esa jatkoi entisiä puuhiaan, jatkoi yhtä varmana, yhtä kiivasta vauhtia kuin ennenkin, vaikka vastoinikäymisiä sattui kaikenlaisia ja rahaa tahtoi väkisin-kin mennä enemmän kuin sitä tuli.

Siinä oli ensiksikin se perunapuolueelle tehty lahjoitus. Esan silmät menivät pakostakin ammolleen, kun hän näki, mihin paperiin hän oli nimensä pistänyt ja minkä summan hän oli luvannut. Kokonaista miljoonaa ei olisi mitenkään voinut ottaa pois liikkeestä nyt, kun uudet hommat olivat käynnissä ja vaativat ankarasti pääomaa. Mutta eihän siinä auttanut. Esa huomasi, ettei tässä kannattaisi ruveta liikojä vastustelemaan ja väittämään, että häntä oli petkutettu. Ihmiset nauroivat jo nyt hänelle ja hänen lahjoitukselleen, jonka useimmat arvelivat menevän läsnäolleitten »perunoitten» omaan kukkaroon, ja jos hän nyt vielä rupeisi haraamaan vastaan, niin silloin naurajat vasta saisivatkin vettä myllyynsä. Hän siis suoritti summan, suoritti kevyesti ja komeasti vielä vähän kehuskellenkin, että pitääkää vain hyvänänne. Mitäs tämä tällöinen meidän rahoissa . . .

Sitten oli se hemmetin tontti siellä meren rannalla, taikka oikeammin se toinen neliö, joka näytti niin viattomalta siinä kesäisessä kuivuudessaan rikkaruohoja kasvaessaan. Sepä se vasta kiusan teki. Toinen puoli, se joka oli valmiiseen kaupunkiin päin, oli kyllä hyvää kalliopohjaa. Mutta sekin kallio vietti syvästi alaspäin, ja lopulta tuli kaivettaessa vastaan pelkkää mutaa ja liejua, yhä enemmän mutaa ja liejua, mitä syvemmälle mentiin. Sitä pulppusi veden mukana sieltä maan alta kuin paremmastakin lähteestä, eikä sinne kaivamaan kohta ollut hyvä mennäkään, sillä se upotti miestä pahasti. Muutamat oli täytynyt vähissä hengin auttaa ylös, kun lähde rupesi vetämään alaspäin.

Helkkari ja helkkari taaskin!

Tukeista ei ollut apua. Ne menivät sinne päätä myöten kuin puuroon ja toiset perässä. Pohjaa ei tunnut. Esa antoi valaa suuria betonilohkareita, joita heitettiin liejuun. Niitä meni sinne pieninä vuorina, ja lopulta näytti jo siltä, kuin pohja rupeaisi tasaantumaan, mutta muutaman päivän perästä oli niittenkin päälle jo noussut vettä ja mutaa, yhä uutta vettä ja mutaa pulppusi jokaisesta raosta lohcareiden ja ki-

vien välissä, samalla kuin rakenne painumistaan painui. Esa rupesi kuitenkin toivomaan, että kyllä se siitä vielä kerran asettuu, ja ajatti yhä uusia lohkaraita liejuun. Vähän aikaa näytti kaikki taas hyvältä, mutta sitten kallistui pohja, lieju nousi kivien yli ja maanpinta näytti pullistuvan rakennuspaikan ympärilläkin liejun myllistäessä ankaran paineen alla maata.

Ihmiset alkoivat neuvoa Esaa, että hänen pitäisikin rakennuttaa siihen uimahalli tai mutakylpylä, mutta Esa selitti, että kyllä tästä vain selvitään, ja työnsi maahan yhä enemmän betonia, kiviä, hiekkaa ja rahaa, sillä tuo peevelin kuoppa rupesi tulemaan kalliiksi, huikean kalliiksi, nielemään kohta kaiken, mitä irti sai. Mutta Esa ei lopettanut. Tässä hänen vastata oli näytettävä, mikä mies hän oikeastaan oli.

Ansaitsihan Esa vielä, ansaitsi huikeasti kaikella vanhalla. Mutta sittenkin piti tulla kaikenlaisia kiusoja. Kuopiosta ilmoitettiin eräänä päivänä, että sikäläisen haaraosaston johtaja oli kadonnut ja että siellä ei ollut ollenkaan rahaa tarpeellisiin suorituksiin. Asiaa tutkittaessa kävi selville, että rahat olivat kadonneet johtajan mukana, eikä Esan auttanut muuta kuin täyttää vahingot omasta taskustaan. Mies oli

mennyt, ja Esa arveli, ettei hänen hakemisestaan-
kaan olisi muuta kuin lisää kuluja. Olkoon missä on!

Hän ei ollut milloinkaan pitänyt pankeista, ja vielä vähemmän hän piti pankinjohtajista. Ne olivat hänen mielestään sellaista kummallista väkeä, istuivat rahojen ääressä eivätkä kuitenkaan oikein ymmärtäneet, kuinka oli rikastuttava. Ja jos sitten sattui asiaa niiden luo, niin ne puhuivat kaikenlaisista »talouksista» ja herra ties mistä opeista ja meiningeistä, jotka vain harmittivat oikeaa liikemiestä. Siinä sen taas näki: kun on liiaksi oppia ja kirjaviisautta, niin eipäs osaakaan ansaita eikä rikastua, niin paljon kuin muuten saattaisi.

Hän ei katsonut olevansa vähääkään riippuvainen pankeista ja niitten metkuista. Hänellä ja hänen liikkeellään oli rahaa, niin että olisi riittänyt pankeillekin annettavaksi. Ei hän mitään luottoa kaivannut. Ihmiset alkoivat puhua rahan tiukkuudesta ja sen sellaisesta, mutta Esa vain naurahteli ja nosteli olkapäitään: kyllä rahaa aina riitti, kun kykeni vain kylliksi kasaamaan sitä. Älkööt höpiskö!

Mutta sitten taas muutaman ajan päästä sattui jo sellaistaakin, joka sai Jannen miettivälle tuulelle. Hän

oli aina tehnyt mielellään kauppaa venäläisten kanssa ja oli nytkin antanut Venäjälle suuren tiilitilauksen. Rahaa täytyi kyllä aina antaa etukäteen, mutta sittenkin tuli tavara Esan mielestä huokeammaksi sieltä ostettuna kuin muualta. Hän odotteli lähetystä, mutta sitä ei kuulunut. Hän kirjoitti ja tiedusteli. Pyysivät lisää rahaa etukäteen ja valittivat pääoman puutetta. Esa lähetti ja odotti taas. Mutta nytkään ei kuulunut mitään. Esa kirjoitti, odotti, ei tullut vastausta, ei tullut, vaikka olisi kirjoittanut miten äkäisesti hyvänsä. . . . Nyt hän alkoi aavistella, että sinne taisivat nekin summat jäädä. Hän oli tähän asti ollut sitä mieltä, että mitä niistä ryssistä halveksii, vaikka polseviikkejä ovatkin. Kauppaa ne tekee niin kuin muutkin. Nyt hän yhtäkkiä kiukustui kaikelle kommunismille ja haukkui venäläiset alimpaan kattilaan. Toisille hän kehui, mutta kun hän istui konttorissaan suurten tilikirjojensa ääressä, vetäytyi hänen otsansa syviin ryppyihin, pienet, tiukat silmät vetäytyivät vielä lähemmäksi toisiaan ja huulilta pääsi pieniä, tukahdutettuja kirouksia. Sitten hän yhtäkkiä saattoi iskeä nyrkkinsä pöytään, mennä toimiston puolelle ja riidellä konttoristeilleen ja kassaneideilleen ja sitten

syöksyä ulos kuin tuulispää ajelemaan autolla hurjaa kyytiä pitkin katuja ja teitä. Mutta auton moottorikin tuntui jyskyttävän kuin tahdissa tuota yhtä ja samaa, yhtä ja samaa: Rahat loppuu . . . rahat loppuu . . . rahat loppuu . . .

»Eikä lopu!» karjaisi hän yhtäkkiä, niin että ajaja etupenkillä käänsi päätään ja kysyi mitä käskettiin, mutta Esa käski hänen olla hiljaa ja ajaa kotiin niin pian kuin suinkin. Hän oli muistanut jotakin.

Konttoriin päästyään hän käski heti kutsuttaa Lindströmin luokseen. Tämä tuli, ja Esa istutti hänet tuoliin, työnsi lasin eteen ja alkoi kysellä, miltä asiat merenpuolella näyttivät, olisikohan siellä jotakin ansaitsemisen toivoa.

Toinen oli hiukan hämmästyksissään, sillä Esa oli aikoinaan itse luopunut kaikista »merenpuolta» koskevista asioista ja käkenyt Lindströminkin, niin kauan kuin halusi olla hänen palveluksessaan, olla puutumatta viinoihin. Senvuoksi hän vastasikin olevansa kokonaan tietämätön asioista.

»Älä valehtele», sanoi Esa. »Kyllähän minä tiedän, että sinä olet niitä viina-asioita harrastanut minun selkäni takana. Mutta nyt ei ole kysymys siitä. Sano,

voiko nyt ostaa ja myydä viinaa?»

Lindström oli vieläkin hiukan epävarma, mutta kun huomasi suojelijansa tarkoituksen, muuttui hän pian puheliaammaksi ja selitti, että ansaitsemisen mahdollisuudet olivat loistavat. Tarvittiin vain hyvä moottori ja hyvä auto, jolla kuljettaa viinoja sisämaahan, ja parinsadan prosentin voitto oli varma. Lindström innostui niin, että alkoi kertoa omistakin, tähän asti hyvin salassa pidetyistä kaupoistaan, ja sai hetken kuluttua isäntänsäkin lämpenemään, oikein hyvälle tuulelle.

»Ei siis muuta kuin ota minun moottorini, pane se varoiksi jonkun toisen nimiin, hae lasti ja myy. Minä annan rahat. Muttei mitään nappikauppaa. Ei siinä mitään tienaa. Osta koko lasti, kuljeta maihin ja myy, niinkuin parhaaksi näet. Saat hyvän palkan. Ota miehiä mukaan ja lähde, vaikka tänä iltana.»

Lindström selitti tuntevansa luotettavat miehet, mutta sanoi, ettei johtajan punainen moottori mitenkään sopinut tarkoitukseen. Piti ostaa toinen ja vielä nopeampi kulkemaan. Niitä sai paraiten Viron puolelta.

»Tee kuin tahdot», sanoi Esa jyrkästi. »Mutta nyt

pian liikkeelle!»

Lindström teki niin kuin oli käsketty, vaikka hiukan harmitellen, että hänen omat ansionsa taitavat vähetä. Hän järjesteli kaikki parhaansa mukaan, ja Esa oli erittäin iloinen, kun sai veneet ja lastit vakuutetuksikin Oy. Riemuntuonnissa, joka kyllä oli rekisteröimätön yhtiö, mutta jonka puuhista ja varoista Esakin pian sai oivallisen käsityksen. Ei ollut oikeastaan mitään pelkoa rahallisesta tappiosta. Se vain oli pienenä huolena, että Lindström sattuisi joutumaan kiinni ja sekoittaisi hänenkin nimensä näihin juttuihin. Mutta vanhat ja ammattiin tottuneet vakuuttivat, että eihän sitä noin vain kiinni jouduta, ja jos sattuisi joutumaankin, niin ainahan suun tukittua saa.

Nyt oli Esalla jonkin ajan kuluttua taas rahaa, ja vaikka muutama lasti sattuikin jäämään tullareitten käsiin, niin ei se suurtakaan lovea hänen kukkaroonsa tehnyt, kun vakuutusyhtiö turvasi kaiken.

Sitten sai hän vielä senkin tyydytyksen, että hänen rakennusalueensa perusta lopultakin alkoi kestää. Tuli oikein lämmin ja kuiva kevät, ja kohta lakasi liejun tunkeutuminen rakennusalueelle, kivinen alusta tuntui pitävältä, ja kaiken varmuuden vuoksi

Esa vielä antoi valaa päällimmäiseksi betonikerroksen. Nyt hän puolestaan riemuitsi ja nauroi muille, jotka eivät olleet häneen uskoneet.

Mutta paljon se oli vienyt, se kuoppa, niin paljon, ettei siihen koskaan kannattavia taloja saisi. Kuitenkin Esa aikoi ryhtyä sitä rakentamaan, rakentaisi uhallakin, vaikka tappiolla: saisihan siitä sitten vuosien kuluessa jotain takaisinkin. Ja työt pantiin käyntiin, reippaasti ja rohkeasti, kuten aina Esan hommissa.

Hän itse oli jälleen hyvällä tuulella, piti kekkereitä, syötti ja juotti tuttaviaan, korkeili ja komeili.

Mutta sitten tuli jälleen harmia. Tulli sieppasi hänen laivansa, sillä sellaisiakin hän jo oli hankkinut, kun se kerran tuulen mukana oli ajautunut aluevesien rajoille. Hän oli kyllä varmuuden vuoksi pannut sen kulkemaan Afganistanin lipulla, mutta sittenkin joutui Lindström puheissaan sekaantuen kiinni ja vankilaan. Suunsa hän kyllä piti, mutta juttu hipaisi kuitenkin Esaa, ja ihmiset alkoivat kuiskailla siitä, kuinka hän jälleen oli saanut varallisuutta. Se harmitti, eivätkä nuo toiset oikein näyttäneet uskovan hänen vakuutuksiaankaan, epäilivät, kun hän ihmette-

li, että Lindström vastoin hänen tahtoaan oli antautunut sellaisiin kauppoihin. Itsekseen hän kyllä oli sitä mieltä, että puhukoot mitä puhuvat. Niin kauan kuin rahaa riittää, ei hätä ole lähelläkään. Hän rakensi taas, ansaitsi rahaa ja liikutteli rahaa, ja muusta viis.

Hän osti vielä komeuden lisäksi uuden autonkin entisten joukkoon ja ajeli sillä ylpeänä, vielä ylpeämpänä ja suurenmoisempana kuin ennen.

Mutta sitten tuli taas ilkeyksiä. Esa oli aina nauranut niille, jotka puhuivat vaikeista ajoista ja rahan puutteesta, väittäen, että rahaa oli maailma täynnänsä, kunhan vain oli miestä saamaan sitä itselleen. Lipander teki konkurssin, tuo kaunis ja hieno Lipander, johon Esa oli raha-asioissa luottanut kuin omaan poikaansa, jolle hän oli kirjoittanut takuita ja joka silloin tällöin oli saanut häneltä huomattavan lainankin.

Se harmitti Esaa vielä enemmän kuin perunapuolueelle tehty lahjoitus. Hän oli itsekseen sitä mieltä, että Lipander oli ollut viisaampi kuin hän, vetänyt häntä kauniisti nenästä ja elänyt oikeastaan hänen kustannuksellaan. Ja sille hän vielä oli maksanut korkojakin osakkeista! Rakennukset tarvitsivat

rahaa. Niistä ei takuiden suorituksiin voinut ottaa mitään. Lindström oli vankilassa ja tuottava »tuontiliike» sen takia lamaannustilassa. Mistä nyt rahaa saataisiin?

Esa ei viime aikoina ollut oikein pitänyt Salmisesta, koska tämän kanssa ei enää, niinkuin hän sanoi, voinut puhua vakavasti mistään. Ehdotti Salmiselle mitä hyvänsä, niin se vain kierteli ja viisasteli, jopa rupesi lopuksi puhumaan kirjoista ja muusta sellaisesta. Silloin Esa tavallisesti suuttui, paiskasi oven kiinni ja lähti.

»Narri tuosta Salmisesta on tullut. Aika hupsu ja narri!»

Nyt hän kuitenkin, kauan mietittyään minnepäin kääntyisi, lähti Salmisen luo. Hän aikoi noin vain kautta rantain ottaa selville, olisiko tämä ehkä halukas lainaamaan, ja millaisilla ehdoilla rahoja mahdollisesti saisi.

Salminen otti hänet vastaan kuten tavallisesti alkaen heti viisastella jotakin taloista ja siitä, että taloissa aina tarvitaan kaulan kastikettakin y. m. sellaista, jota Esa ei ollut ymmärtävinään. Sitten hän rupesi kiertämään puhetta siihen Lipanderin konkurs-

siin, lausuili ilmi hämmästyksensä ja ihmetteli, kinkahan nuo toiset takausmiehet selviäisivät, kun pesään ei ollut jäänyt yhtään mitään: ei muuta kuin aika joukko hiukan käytettyjä vaatteita ja kenkiä ja kaikki komerot täyteen tyhjiä pulloja. Mutta kuinka olikaan, niin Esa hämmästyi aika lailla, kun Salminen yhtäkkiä sanoa tokaisi:

»Vai jo Jannekin nyt on rahan tarpeessa.»

Hän hämmästyi niin, ettei muutamaan aikaan osannut muuta kuin änkyttää jotakin käsittämätöntä pienten, mustien silmien harhaillessa avuttomina pitkin Salmisen työhuonetta. Hän joutui niin suunniltaan, ettei osannut muuta kuin mennä kirjahyllyn luo, ottaa sieltä käteensä ensimmäisen teoksen ja ryhtyä sitä selailemaan.

»Vai jo sinäkin tarvitset menestymisen ohjeita», sanoi Salminen, ja Esa typertyi vielä enemmän, kun huomasi kädessään kirjan, jonka selässä seiso: »Pyri eteenpäin — menestys varma.»

»Saakeli!» sanoi Esa ja heitti kirjan menemään.

»No niin», jatkoi Salminen. »Minulla ei ole rahaa sinulle, sillä pelkäänpä tekeväni huonot kaupat, jos sinulle niitä hankkisin. Taitaa sinun olla vaikea saada

niitä mistään, jos ei enää merestä nouse. Mutta voit-
han pistäytyä Cementin luona. Hän kyllä lainaa.»

Esa sävähti.

»Cementin!» huudahti hän, mutta tyyntyi heti ja
jatkoι rauhallisesti: »Miksikäs ei! Se mies ymmärtää
kyllä aina, missä ahvääri on tekeillä. Hyvästi sitten ja
pidä rahasi, mutta muista, ettei minultakaan mitään
sinulle heru, kun itse tarvitset.»

Salminen vain naurahti, ja Esa lähti autollaan kii-
tämään eteenpäin katkerammalla tuulella kuin ehkä
milloinkaan elämässään.

XV.
CEMENT ESIINTYY TAAS.

Kesäpäivä oli kuuma, mutta autossa istuja ei kuumuutta tuntenut, sillä hän oli jättänyt ovilasin auki, niin että vauhdin synnyttämä viima jatkuvasti puhalsi autoon. Liikenne kaduilla oli verraten hiljaista, hiukan laiskaa, ja liikennepoliisikin korokkeellaan Heikin- ja Kaivokadun risteyksessä näytti viittoilevan kovin lempeästi autoille, joita siinä hänen ympärillään kiiti edestakaisin. Kaduilla vilisi vaaleita pukuja, varsinkin naiset näyttivät kaikki nuorentuneilta kevyissä hameissaan, ja ilmassa tuoksui bentsiini melkein voimakkaammin kuin kukkaset Runebergin patsaan ympärillä Esan auton hiljalleen vierieessä Esplanaadia pitkin. Sekä Oopperakellarin että Kappelein edessä soivat torvet, soivat niin haikean alakuloisesti, että Jannea harmitti ja hän tunsipaahan tuulensa entisestään kasvavan.

Saamarin Salminen! Kun uskalsikin sanoa hänelle sillä tavalla päin naamaa. Mutta kyllä hän vielä näyttäisi. Panisi miehen nurin narin ja heittäisi menemään kuin rikkinäisen tiilen.

Hän käski kiertää Aleksanterinkadun puolelle. Sii-

nä oli pankki, siinä taas pankki ja tuolla vielä kolmas ja neljäs. Yhä vain uusia pankkeja. Kyllähän Esa niissä oli käynyt, mutta aina rahaa tuomassa, ei milloinkaan pyytämässä. Joskus vain oli lähettänyt jonkun asiakkaan vekselin myytäväksi. Ei rahan tarpeesta, mutta noin muuten vain. Niissä oli rahaa, niissä pankeissa. Menisiköhän nyt vuorostaan luottoa kysymään? Esa aikoi jo pysäyttää auton. Mutta sitten hän muisti ne ylpeät johtajat, joitten seuraan joskus oli joutunut ja jotka eivät tuntuneet pitävän häntä oikein vertaisenaan, vaikka hänellä silloin saattoi olla paljon enemmän rahaa kuin heillä. Ei hän halunnut kuulla puhuttavan kansantaloudesta ja muusta sen sellaisesta ja terveistä liikeperiaatteista. Hän tarvitsi rahaa ja pian. Siispä hän ajoi mielestään komeasti ja halveksivasti kaikkien pankkien ohi, jopa hiukan pulisteli rintaansakin taas. Menisiköhän Cementin puheille? He eivät olleet tavanneet sen muistettavan yhtiökokouksen jälkeen, jota ajatellessa Esaa vieläkin nauratti, ja hän tiesi toisen yhä pitävän vihaa hänelle. Menisiköhän Cementin luo? Se kyllä aina ymmärsi liikeasiat ja saattoi unohtaa yhtä ja toista, jos arvasi ansaitsevasa. Kuitenkaan Esa ei vielä kääntänyt au-

toaan Albertinkadulle päin, jossa tiesi Cementin asuvan, vaan ohjasi satamaa kohti. Olihan tässä vielä aikaa miettiä.

Hän antoi auton, Kauppatorin tungoksesta päästyään, lähteä kaartamaan Länsi-Rantaa, ohi viheriöivän Tähtitornivuoren, pitkin radan viertä, jossa juna puuskutti kaivannossaan. Sieltä se hiljentynein vauhdein kiersi Itä-Kaivopuistoon, ohi huviloiden ja taas kaaressa meren rantaa pitkin. Esa silmäili ulappaa, jossa aallot laiskasti välkkyivät pitkin, kaarevin seljin, kuin jotakin etsien, kaivaten. Sitten hän hymähti äkäisesti, lisäsi äkkiä kaasua, niin että auto hytkähti, ajoi kovaa vauhtia Merikadulle, käänsi Kapteeninkatua ylös ja ohjasi kulkunsa Albertinkadulle päin.

»Eihän tuo purematta nielaise», mutisi hän.

Cement ei komeillut asunnollaan eikä ympäristöllään. Esa sai kiivetä puutalon epämukavia portaita, ennenkuin saavutti ovikellon. Se helähti omituisen kumeasti, kuin tulipaloa ennustava kirkonkello, mutta Janne järjesti kasvonsa niin ystävällisiksi kuin suinkin saattoi, taputteli olalle avaamaan tullutta Cementin vanhaa emännöitsijää ja kiipesi saliin. Se oli hyvin vaatimaton sali. Permannolla räsymatot, katos-

sa vanhuuttaan vihertävä kristallikruunu, ikkunoiden edessä tavalliset pumpuliuutimet ja suuret fiikukset, joitten leveitten lehtien takaa aurinko koetti kurkistella huoneeseen piirtääkseen valoisia suora-kaiteitaan permannolle. Vinottain nurkassa oli suuri sohva, kukikas päällinen paljosta käytöstä kulunut rihmoille siellä täällä, ja sen edessä kudotulla, kukikkaalla villaliinalla peitetty pöytä ja ympärillä isoja nojatuoleja, joissa tuntui olevan hyvä istua, vaikka nekin olivat koko lailla kuluneita. Toisella seinällä oli hylly, jolla oli Raamattu ja muutamia kipsisiä ja lasisia eläimiä, toisella vanha taffelipiano ja seinillä joku vanha väripainos.

Kaikkea tuota katsellessaan Esa hymähteli ja tunsi oman arvonsa taas kasvavan, mutta hän säpsähti kuitenkin, kun ovi viereiseen huoneeseen avautui ja pieni, yhä kumaraismmaksi ja harmaammaksi käyvä Cement seisoj ovella. Tämän tervehdys ei suinkaan ollut erikoisen rohkaiseva:

»Paholainenko sinut tänne on ajanut?» kysyi tulija pienellä äänellään, joka sekin tuntui käyneen entistä laihemmaksi ja kimeämmäksi.

Esa suvaitsi nauraa, koettipa olla sukkelakin.

»Enhän minä niin korkeissa seuroissa... Yksinhän minä vain liikun. Kuinka on terveyden laita?»

»Pirujako sinä minun terveydestäni... Taitaa olla paras, että lähdet paikalla», sanoi isäntä, joka yhä pysytteli kynnyksellään käsi valmiina vetämään oven kiinni, eikä näyttänyt yhtään leppyvän toisen leikkisästä sävystä.

»Älähän nyt sentään. Katuisit vain, jos lähtisin. Rahasta tässä on puhe.»

»Vai aikoisit sinä taas vetää minua nenästä?»

»Kuule, Cement», sanoi Esa melkein pyytävästi ja näennäisesti luopuen koko tavallisesta röyhkeydestään. »Ei nyt viitsitä vanhoja muistella. Tulit minun luokseni hädissäsi — etkö ollutkin hädissäsi? — ja minä autoin sinua, niin kuin niissä olosuhteissa saatoin. Auta sinä nyt minua.»

Cementin pienet silmät välähtivät, ja niihin tuli niin omituinen ilme, että Esa melkein säikähti. Hän ei voinut ollenkaan aavistaa, mitä toinen nyt sanoisi. Cement painoi oven kiinni, seisahtui sen eteen, astui sitten muutaman askelen lähemmäksi vierastaan ja sanoi:

»Sitten sinä et enää kykenekään tekemään pahaa.

Sudelta on viety hampaat. . . Se on vanha ja turkki harvenee. . .»

Sitten hän mutisi itsekseen, kääntyi äkkiä Jannea kohti, joka tuns sydänalassaan omituisen etovaa tunnetta, aivan kuin pelkoa, ja sanoi kiivaasti:

»Paljonko tarvitset?»

Esa ilmoitti summan tavallista heikommalla, epävarmalla äänellä.

»Vieläkö sinulla on osakkeesi tallella? Se enemmistö?»

»Onhan se.»

»Niillä osakkeilla nyt ei ole paljon arvoa sinun viimeisten rehkimisiesi jälkeen ja. . .»

»Eihän niillä taida olla», keskeytti Esa. »Mutta onhan minulla muuta.»

»Onhan sinulla. . . muutama auton rämä ja se suuri osake, jota kukaan ei osta. Mutta samapa tuo: anna minulle niin paljon osakkeita, ettei sinulla enää ole enemmistöä, ja saat rahat. Ei enempää, eikä vähempää. Ostan ne joka tapauksessa liian kalliista, armosta.»

Kuultuaan saavansa rahat Esa vapautui kuin taista. Hän ymmärsi kyllä mitä toinen tarkoitti eh-

dollaan: hänen karkoittamistaan Kivilinnan johdos-
ta. Mutta samalla hän myös ajatteli, että hänen ystä-
vänsä, joiksi hän laski Wiitasen ja monet muut, eivät
noin muutta mutkitta häntä pulaan jättäisi. Sen lisäksi
hän muisti, että olihan hän merkinnyt tyttärensä ni-
melle miljoonan, joka kyllä takaisi hänelle enemmis-
tön, vaikka pienenkin.

Cement seuraili katseillaan hänen ilmeitään nyt
vuorostaan jännittyneenä. Molemmat miehet olivat
hetkisen vaiti. Sitten sanoi Esa niin rauhallisella ää-
nellä, että Cement ei voinut olla hämmästyttä:

»Olkoon menneeksi. Sittenhän on sinunkin enti-
nen tappiosi korvattu.»

Cement ei vastannut mitään, mutta hänen silmis-
sään vilahti jotakin epäluuloista, arkaa. Eihän niiden
osakkeiden sentään pitäisi vielä olla ihan arvottomia,
mietti hän itsekseen. Hän näytti tekevän laskelmia,
tuumailevan, pohtivan jotakin, ja hänen hoikat, lai-
hat sormensa alkoivat vavista. Sitten hän yhtäkkiä
näytti päässeensä asiasta selville ja sanoi:

»Hanki tänne ne osakkeet ja osakeluettelot. Tie-
dän kyllä jokseenkin, paljonko sinulla on, mutta var-
muus ei ole haitaksi. Sitäpaitsi», lisäsi hän äkkiä, kuin

jotakin keksien, »sinullahan on juokseva tili?»

»Tietysti! Mutta ymmärrät sanomattakin, ettei siellä paljoa ole.»

»Mutta voisithan varmuuden vuoksi kirjoittaa maksuosoituksen summalle, jota tarvitset, ja jättää sen minulle vakuudeksi, jos nämä osakkeet. . .»

»Mutta millä minä sen lunastaisin?»

»Vai et keksi sitäkään? Mutta minäpä tiedän, että sinä lunastat sen mieluummin kuin menet vankilaan katteettoman maksuosoituksen takia.»

»Kuule! Mutta tämä alkaa jo olla kiristystä.»

»Mitä se oli silloin, kun sinä minulta osakkeet veit? Kirjoita pois vaan, muuten jäävät rahat tulematta.»

Esa ei milloinkaan ollut miettinyt mitään asiaa liian kauan. Kaupoissakin hänellä oli periaatteena »pidä tai ota», eikä hän viitsinyt tuhlata kovin paljon aikaa neuvotteluihin. Sitäpaitsi hänestä, toisen vetäessä köyttä yhä tiukemmalle, alkoi tuntua, että hänen oma asemansa ehkä sittenkin oli kokolailla huono, tai alkoi ainakin näyttää huonommalta kuin hänen tänne tullessaan. . . Hänen poskipäilleen, jotka nyt tuntuivat töröttävän tavallista enemmän ulkona, oli noussut mustanpuhuva puna, hän pyyhkäisi tuon

tuostakin otsaansa, jolle oli alkanut kihota hikihelmiä, hän huoahhti, valitteli kesän kuumuutta kuin ohimennen, otti lompakkonsa ja kirjoitti vaaditun maksusoituksen.

»Tuon osakkeet viipymättä», sanoi hän sitten taas liikemiesmäisesti.

Kun hän taas istui autossaan, tunsu hän asemansa jälleen turvallisemmaksi. Häntä harmitti kyllä aikalailla se kohtelu, jonka hän oli saanut osakseen Cementin luona, mutta toiselta puolen kyti hänessä varmuus siitä, että kyllä hän vielä kostaa sille vanhalle ketulle, kostaa niin, ettei se siinä enää vingu.

Erikoisen varmasti hän luotti siihen, että hän voisi säilyttää enemmistönsä tyttärensä osakkeiden avulla ja esiintyä yhtiökokouksessa — sillä hän arvasi, että sellainenkin taas täytyy pitää — määrääjänä ja käskijänä.

»Olinpa sittenkin viisas, kun merkitsin ne osakkeet Ailille», mietti hän ja lisäsi kuin itseään lohdutellen: »Siitä sen näkee oikean liikemiehen... tietää aina pitää varansa.»

Niin sai Esa sitten Cementiltä rahat ja suoritti taas suorituksensa ja katsoi päässeensä livahtamaan

asiasta kuin koira veräjältä. Hän ei kuitenkaan tullut heti pyytäneeksi tyttäreltään noita osakkeita, vaan arveli, että ehtiipä tuon myöhemminkin, sitten kun tarvis tulee. Tytär kuuluikin olevan Pajuloiden luona maalla, ja sinnekö hän menisi itseään näyttämään? . . . Eikä mennyt.

Mutta sillä välin oli tapahtunut sellaista, jota Esa ei osannut ajatellakaan. Heti kun kuultiin, että Esa oli myynyt enemmistönsä Cementille, alkoivat paperit taas käydä kaupassa, ja hän itsekin myi muutama, hyvin näkyvästi, hyvin kuulutellen, ikäänkuin vielä antaakseen pontta luuloille. Eihän niistä paljoa maksettu, mutta kuitenkin niin paljon, että Cement teki hyvät kaupat ja voitti takaisin entiset tappionsa. Maksuosoituksen hän rehellisesti palautti Esalle. Mutta heti, kun kauppa oli tapahtunut, istuutui Salminen autoonsa, ajoi Pajuloiden huvilalle ja ilmoitti lupauksensa mukaan, että nyt neiti Aili voisi myydä osakkeensa. Niistä ei kyllä saisi kuin puolen hintaa. Mutta parempi sekin kuin ei mitään, ja olisihan heille siinä elämän aluksi. Hän tarjoutui itse myymään ne, ja tarjous hyväksyttiin mielihyvällä. Esan miljoonasta ei kukaan enää puhunut mitään, etenkin kun Sal-

minen selitti, ettei Esa enää kykenisi omasta puolestaan lyömään pöytään sellaista summaa, niin kuin hän aikoinaan oli kehunut.

Tieto vaikutti hämmästyttävästi Aili Esaan, jopa saattoi hänet alakuloiseksikin, sillä niin vähän kuin hän olikin ollut tekemisissä isänsä kanssa, tiesi hän kuitenkin, missä määrin isä oli kiintynyt varallisuuteensa ja kaupantekoon.

»Kuinka hän nyt voi ollenkaan elää?» kysyi hän Salmiselta.

»Kyllä Janne aina jotakin uutta löytää, jos vanha menee. Ei hän sure itse, eikä sitä muittenkaan kannata surra. Se mies putoaa aina käpälilleen kuin kissa, vaikka miten korkealta pudottaa.»

XVI. ASIAT KEHITTYVÄT NOPEASTI.

Sitten kehittyivät asiat hyvin nopeasti.

Esa kutsui voitonvarmana johtokunnan koolle, mutta hänen luottamuksensa horjahti hyvin pahoin, kun hän tiedusteli tyttäreltään osakkeita ja sai kuulla, että ne oli myyty. Silloin hän oli räjähtää ja päästää ilmoille harmin, joka yhä pahemmin alkoi kytä hänen mielessään, mutta kun muita oli läsnä, piti hän viisaampana purra hammasta ja sanoa vain hiukan pilkallisesti, että katsos neitiä, kun on ruvennut tekemään kauppvoja hänkin, huonoja kauppvoja kai? Kuultuaan hinnan hän lisäsi vähän ylimielisesti:

»Senhän minä arvasinkin. Minä olisin maksanut vaikka täyden arvon mukaan.»

Esa aavisteli kyllä pahaa, mutta luotti kuitenkin siihen, etteivät ne toiset, jotka olivat saaneet tuntea, mikä mies hän oli, kuitenkaan uskaltaisi ryhtyä mihinkään häntä vastaan. Asia selvenisi ja hän saisi piankin korvauksen kaikista tappioistaan.

Mutta toista tuli. Janne huomasi toimistoonsa tullessaan, missä jo eräitä oli koolla, että tästä oli leikki poissa. Hänen hyväntuulisiin tervehdyksiinsä ja lei-

killisiin puheisiinsa vastattiin melko kylmästi ja hänen jutuilleen vain hymähdettiin. Kun sitten kaikki olivat saapuneet, alkoi oikea sota. Wiitanen, johon Esa oli enimmänsä luottanut, aloitti haukkumisen, ja toiset säestivät kukin voimiensa mukaan. Häntä syytettiin yhtiön varojen yltiöpäisestä tuhlaamisesta, taitamattomuudesta liikeasioiden hoidossa ja ties mistä. Kun Esa puolestaan sai puheenvuoron, vastasi hän samalla mitalla viitaten melko pilkallisesti siihen, että he olivat antaneet hänen vetää itseään kauniisti nenästä, mikä oli paras osoitus siitä, minkälainen heidän oma liikemieskykynsä oli. Tällä kertaa punoittivat naamat ilman konjakkiakin, ja äänet kohosivat joskus aina kimeään pinnistykseen saakka. Esa oli joukossa rauhallisin, ja senvuoksi hän kykenikin antamaan pahimmat pistokset ja täräykset.

Mutta eihän siinä mikään auttanut: toimitusjohtaja erotettiin yksinkertaisesti ja yksimielisesti ja erotuspäätöstä perusteltiin sillä, että hän oli toimeensa kykenemätön ja kelvoton hoitamaan hänen haltuunsa uskottua omaisuutta. Lopuksi päätettiin vielä vetää hänet tilille koko toiminnastaan.

Esa nousi päätöksen kuultuaan, kumarsi ja kiitti

herroja oivallisesta yhteistoiminnasta ja lähti näöltään hyvin varmana ja määrätietoisena. Ulos päästyään hän ei kuitenkaan voinut olla pysähtymättä ja vielä kerran, ikäänkuin vähän kaihoten, katsahtamatta komeaa taloa ja seinällä välkkyvää valoreklameja, joka kuulutti kauaksi Oy. Kivilinnan nimeä.

»Meni mikä meni! Välipä tuolla», sanoi hän sitten ja kiiti autollaan pois kohti asuntoaan. »Keksitäänhän tässä jotain muuta. Eihän nuo kaikkea vieneet, vaikka vähän kunniaa puraisivatkin.»

Ne puraisivat kuitenkin muutakin kuin kunniaa. Kivilinnan asioita tarkastettaessa jouduttiin hämmästyttäviin tuloksiin. Huomattiin, ettei yhtiön käytettävänä ollut juuri ollenkaan käteistä rahaa ja että useat sen haara- ja alaliikkeet tuottivat pelkkää tappiota. Suurin osa pääomasta oli ehdottomasti menetetty, niin että kiireelliset toimenpiteet olivat tarpeen täydellisen romahduksen välttämiseksi. Yhtiö oli muodostettava kokonaan uudelleen, ja siinä jouduivat osakkaat ahtaalle. Osakkeiden arvo laski siinä määrin, että niistä ei maksettu juuri mitään, eikä uusi yhtiökään, joka syntyi sitten kun oli myyty suuri osa kiinteistöjä, tiilitehtaat ja muut laitokset, katsonut

voivansa suorittaa niistä muuta kuin kymmenennen osan nimellisarvosta. Esalta vaadittiin raskaita korvauksia, eikä hänellä, sen jälkeen kun osakkeet olivat menettäneet enimmän arvonsa, ollut juuri muuta kuin autonsa, kuten Cement oli sanonut. Hän oli ehdottomasti elämänsä ankarimmassa pulassa.

Nyt hän kääntyi pankkien puoleen, vaikka hän arvasi vastauksen etukäteen: luottoa ei annettu. Se kiellettiin milloin jyrkästi, milloin kohteliaasti, ja Cement, jonka luo hän eräänä päivänä taas lähti, nauroi hänelle pilkallisesti ja kysyi, luuliko Janne häntä hulluksi. Ei hän ennenkään ollut heittänyt rahoja ikkunasta ulos.

Mutta hänelle oli sentään jäänyt hiukan muutakin kuin auto: se suuri, punainen moottori, entisen ylpeyden esine ja mahtavuuden tunnuskuva. Eiköhän pulasta pääsisi, jos muuttaisi kokonaan maalta merelle. Viinalla ansaitsi edelleenkin, ja ne »tuottajat», ne olivat reilua väkeä, oikeita liikemiehiä, joita mikään ei estänyt, kun rikastuminen oli kyseessä, ja jotka eivät surkeilleet pienistä eikä juuri suuristakaan tappioista.

Esa ei ollut milloinkaan liiaksi empinyt ajatuksista

tekoihin siirtyessään. Nopeus ja rohkeus olivat aina olleet hänen liikemiesperiaatteitaan, vakuutteli hän itselleen. Eiköhän sitä sittenkin pääsisi päällepäin ja näyttämään niille toisille, kuka tässä lopuksi oli herä. Taitaisi ansaita paraiten, jos hakisi lastin itse ja hoitaisi itse myymisenkin. Ei muuta kuin asiat tunteva mies mukaan ja merelle.

Niin teki Esa monta matkaa selällä seisovien laivojen luo. Kuljetti tavarat rantaan omalla moottorillaan, jonka hän kuitenkin oli maalauttanut harmaaksi, ja sieltä perille omalla autollaan. Tavara meni kuin siimaa, ja Esan lompakko alkoi jälleen pullistua. Näin hyvää artikkelia hän ei ollut iässään myynyt. Elämä oli hauskaa ja helppoa, vaikka merellä välistä piti olla hyvin sukkela käännteissä ja vaikka välistä joku pienempi kätkö löydettiinkin. Vakuutusyhtiö oli aina altis korvaamaan vahingot. Vaarallista se vain välistä oli. Joskus olivat luodit vinkuneet ihan veneen ympärillä sen kiitäessä vaahtoista rataansa vetisessä lastissaan, ja joskus oli vain vaivoin selvitty väijytyksistä mutkaisilla maanteilla. Mutta kun vaikeuksista alituiseen päästiin, kasvoi Esan itseluottamus ja rohkeuskin, ja hän saattoi hyvälle tuulelle jouduttuaan kers-

kuakin kepposillaan ja, tietysti, loistavilla ansioillaan. Tämä vasta oli ahvääriä, tämä: — voitti aina! Jos vahinko sattui, niin sekin korvattiin. Ei muuta kuin kääri kokoon. Vakuutusyhtiön osakkaatkin vain rikastuivat.

Niin oli Esalla kohta taas auto ja uusi, punainen moottori, joka voitti kaikki muut nopeudessa ja hienoudessa. Itse hän kävi yhä harvemmin vesillä, kun lompakko oli kylliksi pullistunut. Hän palkkasi toisia vaarallisiin tehtäviin ja hoiteli itse asioita maisa. Kaikki kävi loistavasti oikein. Mutta sitten tuli yhtäkkiä pahemmanpuoleinen vahinko. Hänen oma moottorinsakin joutui satimeen, ja tavarán saanti näytti kerrassaan katkeavan. Se kiroilutti aikalailla, ja tamminen pöytä sai ottaa vastaan monta tukevaa nyrkiniskua ja apulaiset aikalailla haukkumisia. Hän päätti, näyttääkseen kuinka oli meneteltävä ja pelattava, itse lähteä vesille, ottipa vielä uhmaillen uuden, punaisen moottorinsakin lastia tuomaan.

Päivä oli syksyinen ja meri harmaa. Ulapalta tulivat suuret, laiskat mainingit, joilla vene keinui tasaisessa tahdissa vaahtovyön sen keulan edessä milloin kohotessa milloin laskiessa aina aallon käynnin mu-

kaan. Ulappa levittäytyi vähitellen edessä päin yhä laajemmaksi, ja rannat katosivat hienoon harmaaseen sumuun. »Taitapa tulla mainio yö viedä lasti maihin», virkkoi koneen ääressä puuhaileva mies.

Esa oli omissa ajatuksissaan siinä perässä istuessaan ja ulappaa tähyillessään ja hymähti vain vastaukseksi. Hän oli tässä paikoillaan ollessaan joutanut hiukan miettimään äskeisiä tapahtumia. Eihän se Kivilinnan juttu ollut hänen mielikseen käynyt, eikä sekään, että hänen tyttärensä sittenkin meni naimisiin sen tohtorin kanssa. Mutta mitäpä hän oikeastaan koko työstä? He olivat tuskin tavanneetkaan viime vuosina, ja parempi oli olla kokonaan irti hänestäkin. Olivatpa ne Kivilinnan uudet isännät, hänen entiset kilpailijansa, sillä kaikki entiset johtokunnan jäsenet olivat saaneet jokseenkin yhtä hyvän lähtöpassin kuin hänkin, palkanneet hänen tyttärensä toimintanimen palvelukseen arkkitehdiksi. — Hittojako niitäkin tuhertajia rakennustoiminnassa tarvitaan! — ärähti Esa mietteissään. Ja hänen tuolillaan, toimitusjohtajana, istui nyt se sama Salminen, jota hän ei ollut milloinkaan pitänyt oikeana liikemiehenä ja joka viimeksi oli ollut niin ilkeän ivallinen hänelle.

»Nurin ne ajaa, nurin» pääsi Esalta ihan ääneen.

»Eihän tässä mitään laivoja näy», virkkoi mies koneen luota.

Se ikäänkuin herätti Esan. Hän naurahti itsekseen, viittasi kädellään ja tuumi, että menneet ne on menneitä. Mitä niitä ajattelemaan. Tässä on vain pidettävä huoli siitä, etteivät tulevaisetkin mene pilalle.

Perunapuoluelaisiin asti Esa ei ollut mietteissään ehtinyt, mutta tiedettiinhan se yleisesti, että hyvin heille oli käynyt, oikein hyvin. Pääsivät eduskuntaan. Ja miksi eivät olisi päässeet? Viisaita ja järkeviä miehiä kun olivat! Ymmärsivät ennen kaikkea syvän totuuden siinä suomalaisessa sananlaskussa, joka lausuu, että kortti vie ja kortti tuo, mutta maanviljelys ei kannata, ja tunnustivat vakaasta sydäimestä uskonsa lompakon voimaan.

Jo näkyi ulapalla pieniä purjealuksia siellä mainingissa keikkumassa. Ensin paljastui tihenevän sumun joukosta yksi, sitten toinen ja vihdoin koko rivi. Esa hiljensi vauhtia, löysi pian sen, jonka kylkeen oli laskettava, ja nousi kannelle. Kovasti tervetullut hän näkyi olevankin, koska laivuri löi reimasti kättä ja nauroi, ja miehistökin nauroi, kun nuo molem-

mat puhelivat vilkkaasti keskenään ja katosivat ka-juuttaan.

Sieltä he hetkisen kuluttua palasivat ehkä vielä puheliaampina ja paremmalla tuulella kuin äsken, ja nyt alkoi laivalla homma ja puuha, kun kiiltäviä kanistereita alettiin lastata Esan punaiseen moottoriin. Niitä painui sinne toinen toisensa jälkeen: pieniä, suuria ja keskikokoisia. Hytti pantiin niitä täyteen ja ulos pohjallekin paraiksi niin paljon, etteivät ne häirinneet ohjausta ja koneen hoitoa.

Esa kuljettajineen viipyi kuitenkin vielä hetken aluksella odottaen sopivaa aikaa lähtöä varten, sumun tihentymistä ja yön tuloa.

Mutta myöhemmin illalla tulikin harmia. Nousi tuuli, taivas kirkastui, ja sumu ajautui pois suurina, harmaina laineina ja läikkinä, joitten alta paljastui meren musta, hiukan kuohahteleva pinta. Esalle tuli kiire.

»Nyt liikkeelle, ennenkuin se ehtii puhaltaa kai-ken pois. Saarien suojassa pääsee vielä kulkemaan näkemättä.»

Hän heitti nopeat hyvästit laivurille, kiipesi paikalleen peräsimen ääreen, ja kuljettaja pyöräytti

kampia, moottori suhahti, räsähti ja kohta alkoi potkuri kuohuttaa vettä kuljettaen alusta nopeaa vauhtia pois läntistä saaristoa kohti, missä Esalla, siellä Sommarön seuduilla, oli vanhat tunnetut valkaman-
sa, tietyt vastaanottajat ja vaarinpitäjät.

Siellä, jossain lahden pohjukassa, Esa tiesi tullilaivan vartioivan. Oli kierrettävä, kaarrettava, ajettava varovaisesti ohi, sillä ilma kirkastui yhä ja saarten takaa näytti kuukin kaiken harmin lisäksi nousevan. Moottori pantiin vain puoleen käyntiin ja siitä vähennettiin sitä vieläkin hiljaisemmaksi, mitä lähemmäksi vaarallista paikkaa tultiin. Hivuttiin melkein rantakiviä myöten, ja koneenkäyttäjä sai mennä keulaan ottamaan vastaan mahdollisia täräyksiä ki-
viin ja muihin esteihin. Tullilaivan valot paistoivat jo pois ajelehtivan sumun harsojen läpi. Tuuli vain tuntui kiihtyvän ja kohisuttavan puita rannalla, niin että moottorin hiljainen jyske peittyi siihen. Hitaasti, hyvin hitaasti lähenivät valot. Moottori tuskin tykytti, ja molemmat miehet seurasivat katseitaan pingoittaen jokaista liikettä veden tummalla pinnalla. Tullilaivan valot olivat nyt kohdalla moottorin oikealla puolella. Sieltä kantoi veneeseen jokunen sana, askelten sään-

nöllinen kopina kannelta, jonkin köyden narahdus. Tullareilla näytti olevan koko höyry päällä piipusta lähtevistä savupatsaista päättäen. Olisikohan se juuri lähdössä, ja mihin suuntaan? Nyt, nyt, liu'uttiin valojen ohi, ne jäivät jo hiukan taemmaksi. Esa komensi puoliääneen moottorin täyteen käyntiin ja ohjasi ulommaksi rannasta. Hän tiesi, että edessä oli kohta mutkainen, kapea, pitkä salmi, jonka läpi oli päästävä täyttä vauhtia, ja sitten oltaisiin toisella ulapalla melkein turvassa.

Mutta tuskin oli moottori päästänyt ensimmäisen pärähdyksensä, kun tullilaivalla välähti jotakin. Häikäisevän kirkas valokuoiva sattui moottoriin, ja laivalta komennettiin kohta pysähtymään. Esa teki äkkikäännöksen ja ohjasi valoviirun poikki toiselle puolelle silmät kirkkaitten säteitten huikaisemina. Valoviiva liukui perässä valaisten kuohupäisenä käyvää merta, rannan kiviä ja puita. Se vilahti veneen yli, mutta palasi ja sattui taas täydellä voimallaan siinä oleviin. Esa kirosi, pyörsi melkein ympäri ja ajoi tullilaivaa kohti. Hän käänsi kuitenkin äkkiä, sillä sieltä kuului epäilyttävää ääntä: Laiva itse pysyi paikoillaan, mutta sen kyljestä oli lähtenyt liikkeelle moot-

tori, nähtävästi yhtä nopea kuin Esankin, mutta varmasti aseistettu ja vahva. Esa tiesi nyt, että tullilaiva sulki väkisinkin paluutien. Ei ollut muuta keinoja kuin pyrkiä kapeaan salmeen, ennenkuin tullimoottori olisi päässyt eteen. Kolmaskin pääsytie kyllä oli, edessä olevan saaren toiselta puolen. Mutta saaresta pisti mereen pitkä, vedenalainen kiviriutta, ja näin pimeällä saattaisi sillä taholla käydä hullusti. Salmi sen sijaan oli syvä, vaikka mutkainen.

Taas välähteli valonheittäjä laineilla ja etsi uudelleen käsiinsä Esan punaisen purren. Äkkiä paukahti tullilaivalta, ja Esa tunsu vinkauksen korvissaan. Ne vaativat ampumalla pysähtymään. Mutta hänen oli päästävä pois valosta, löydettävä salmen suu vaikka millä uhalla. Hän ei pysäyttänyt, ja punainen moottori kiiti vettä, niin että se tuntui halkovan vain kuohua aaltojen harjoilla koskaan laineen pohjaan vaipumatta. Toisen moottorin tuksutus kuului läheltä. Esa kieputteli alustaan tehden mutkia kuin ahdistettu jänis. Taas hän joutui valovirtaan. Silloin pamahhti takana jälleen, laukauksia tuli tiheään toinen toisensa jälkeen, niinkuin joku olisi kalistellut suurta jänisräikkää. Konekivääri lähetti nopeita luoteja, jotka

pärskyttivät vettä veneen ympärillä. Joku niistä puhkaisi laidan tai sattui kanisterikasaan pannen viinan vuotamaan moottorin pohjalle suureksi lammikoksi. Esa kiroili, kiepautti taas alustaan ja pääsi vielä kerran pois valokehästä. Hänestä näytti, että rannikko lähestyi hurjaa vauhtia ja puut kasvoivat silmissä. Yhdessä paikassa oli aukko, jota myöten kuu paistoi saaden laineiden harjat kimaltamaan.

Salmen suu! Suoraan sitä kohti! Sillä toinen moottori tuntui läähättävän takana hirmuisen lähellä.

Mikä lie silloin tullut Esan mieleen, mutta hän sieppasi äkkiä toisella vapaalla kädellään tulitikkulaatikon ja yritti, kumartuen ja toista ruoria pitelevää avukseen käyttäen sytyttää savukkeen. Se onnistuikin, Esa veti muutaman sauhun, joka tuntui merkittävästi rauhoittavan hänen kiihtyneitä hermojaan, mutta hänen täytyi samassa tehdä äkillinen käänne välttääkseen esiinpistävää rantakiveä, ja silloin putosi savuke. Veneen pohjalle kertynyt öljy ja sprii syttyivät samassa hetkessä, huikea lieska löi taivaalle, takana paukkui tullilaivan konekivääri, ja yhtäkkiä heitti ankara täräys Esan yli laidan kovalle maalle, johon hän putosi lyöden kasvonsa kipeästi johonkin terä-

vään.

Samassa sammui loimu aalloilla, kuului hiukan pihinää, ja punaisesta moottorista ei näkynyt jälkeäkään tullimoottorin paikalle kohistessa.

*

Esa heräsi ankaraan nenän ja poskipäiden pakotukseen, ja silmien edessä oli kuin kuori. Hän kiipesi vaivoin istualleen ja yritti katsella ympärilleen aluksi ollenkaan muistamatta, missä oli. Hän kosketteli kasvojaan. Niitä kirpaisi kovasti, ja poskilla, leualla ja silmissäkin tuntui olevan hyytynyttä verta, joka oli raavittava pois, että edes näkisi jotakin.

Sykyinen päivä oli kirkas, aurinko paistoi merkillisen lämpimästi, ja meri näytti leikkisältä pienine, vihreine aaltoineen, jotka solisivat rannan kivillä. Hän huomasi joutuneensa kahden kallion väliin, omi-tuiseen syvennykseen, jossa hän oli suojassa molemmilta puolilta. Hän pinnisteli ajatuksiaan ja koetteli päästä selville asemastaan. Vihdoin hän muisti öisen paon, liekit ja kovan roiskauksen veneen syöksyessä karia vastaan. Hän kohottautui varovasti polvilleen. Kaikkialla vallitsi tyhjiys. Ei näkynyt hänen moottoriaan, ei tullialusta, ei mitään. Käsivarsia pakotti, sää-

riä pakotti ja kasvoja pakotti vieläkin enemmän. Takiaan tunnustellessaan Esa huomasi lompakon pulottavan tavallisella paikallaan ja sai siitä jonkinlaista huojennusta. Hän oli joutunut salmen merenpuoliselle rannalle, siis suurelle saarelle, jossa hän tiesi asuvan ihmisiä. Ehkäpä sieltä jotenkin saisi veneen, jolla pääsisi pois.

Mutta kun hän lähestyi taloa, pelästyivät ihmiset häntä. Näkivät miehen, jolla oli kasvot yhtenä paksunä verikerroksena ja nenän sijalla jonkinmoinen verinen peruna. Vihdoin saatiin selville hänen joutuneen onnettomuuden uhriksi. Hänet pestiin, laitettiin kuntoon ja sidottiin niin hyvin kuin suinkin mahdollista. Mutta ihmiset vakuuttivat, että ainakin nenä oli iäksi mennyttä ja poskistakin liha kaapiutunut pois kuin lusikalla vuoltuna. Esa kauhistui, mutta ei osannut kiihtyvissä tuskissa sanoa muuta kuin että Helsinkiin hän ei ainakaan lähde ja pyysi miehiä saattamaan hänet sprillaivoille ulapalla. He suostuivat siihen hyvästä maksusta, vaikka hiukan epäröiden.

Taas ohjattiin matka tullialuksen ohi, mutta nyt aivan rehellisesti, huudettiinpa vielä, että vietiin sairasta Helsinkiin. Esa tähyili, eikö hänen moottoriaan nä-

kynyt tullialuksen kupeilla, mutta ei. Olivat kai vie-neet sen Helsinkiin. Hänen saattajansa ja tullimiehet huutelivat vielä toisilleen, ja heidän puheistaan kä-vi selville, että viime yönä oli siihen salmen suuhun uponnut palava spriimoottori ja sen mukana kaksi miestä, jotka molemmat tunnettiin.

Esa tuli äkkiä hyvilleen. Ei häntä nyt ainakaan et-sittäisi. Hän lähtisi spriilaivalla vähäksi aikaa Viroon ja ilmestyisi takaisin vasta sitten, kun pahin häly olisi ohi.

Laivalla kauhistuttiin, ihmeteltiin ja päiviteltiin. Moottoriveneen kohtalo sai nämäkin mistään välit-tämättömät miehet hiukan alakuloisiksi. Mutta sitten mentiin kapteenin hyttiin. Esa sai ryypyn virkistyk-sekseen, sai toisen ja kolmannenkin. Tuska kasvois-sa ja nenässä laimeni jonkin verran. Kohta hän taas oli ankaraa miestä ja vaati laivan moottoria viemään hänet Tallinnaan, sillä Helsingin hän hylkäisi, hylkäi-si koko Suomen, jos niikseen tulisi. Eli sitä oikea mies vaikka missä! Annettiinhan moottori, ja passi Esalla oli taskussa kuten aina kaiken varalta.

Hän nousi kannelle. Ilma oli yhtä herttainen kuin aamulla. Taivas pilvetön ja merellä kulki vain vähäi-

nen viri. Kaukana, saarien takana, näkyivät Helsingin kirkkojen harjat, nousi taivaalle jokunen savun hattarakin tehtaiden piipuista.

Esa oikaisi varttaan, hänen silmänsä kipunoivat, ja hän katseli kaukaa siintävää kaupunkia kuin vihan puuskan vallassa. Hän olisi ollut vallan komean näköinen siinä seistessään, etenkin kun kiiltäviin kanistereihin hänen takanaan sattuva aurinko heijasti niistä kuin loisteen hänen ympärilleen. Mutta hänen päänsä oli onnettoman näköisessä nyytissä, pienet silmät pistivät vain hiukan esiin kääreiden raosta ja tukahduttivat silmien tuhoisan salaman.

»Saakelin isänmaa!» sanoi hän käheästi.

Laivamiehet nauroivat jollekin tyhjälle.

Urajärvi—Helsinki 1928.